

•

Li ser dîroka felsefeya Idealismê

•

Abdusamet Yîgît

Li ser dîroka felsefeya îdealîsmê

Weşanên SORAN e

Soran felsefe

mijdara 2014

Edîtor : Zeynel Abidîn Han

Berpirsiyariya Redaksiyonê: Zagros Baran

Grafîk û Design : Gazîn Han

email: han-grafik@hotmail.de

Çap û Grêdan : Concept Medienhaus GmbH

Bülöwstr. 56-57 10783 Berlîn

ISBN 978-3-9816686-9-8

LI SER DÎROKA FELSEFEYA ÎDEALÎSMÊ

Dema ku mirov li ser pêvajoyên pêşketina aqil bihizirê, divê ku mirov ji destpêka hizirkirina mirov re hilde li dest. Ev jî, pêwîstî bi wê

dide dîtin ku mirov divê ku ji destpêka hizirkirinê vê werêne ser ziman. Her wusa, divê ku mirov di serî de werêne ser ziman, ku pêvajoyên hizirkirinê, bi pêşketina mejî û pêvajoyên wê ên pêşketinên ên navxweyî re di ahengekê de dibin. Bo vê yekê, li vir, weke mirov û siha wî divê ku mirov bihevdu re meşîna hizirkirinê û mejî bi pêvajoyên wan ên pêşketinê ên di nava dîrokê de werêne ser ziman. Di vê pêşvegerê de hizirkirina mirov, dema ku mirov li wê dihizirê, em divê ku berina berî serdemên neolitikê ên berî şariştanîyê. Ew serdemên ku hê mirov nû bi nû bidest hîskirinê dike, divê ku mirov ji wan bidest hanîna li ser ziman bike. Her wusa, pêvajoyên hizirkirinê wê ji van deman destpê bikin. Li vir, em divê ku vê gotina xwe jî salix bikin ku gotina me ya 'aqil, di serî de divê ku mirov werêne ser ziman ku dibe navê aqilê ku bihizirinê de êdî ku bûya ya. Ev jî, bi rengekî wê bê zanîna ku em wê dihênina ser ziman. Her wusa, dema ku mirov bahse dîroka aqil bike, wê pêvajoyên wê pêşketinê, bi xwe re wê werêne ser ziman. Li vir, bixwezayî, dema ku em li ser hizir mijul bibin û hewl bidin ku aqil fahm bikin, emê jîyanê jî bi wê re fahm bikin. Her wusa, her 'tiştê' di jîyanê de ku heyî jî ku 'çî ya' û 'çawa ya' jî, mirov wê êdî wê jî bi wê re bi xwezayî fahm bike. Dîroka aqil, wê di temenê hewldana fahmkirinê de xwe werêne ser ziman. Di vê pêşvegerê de hizirkirin, wê bi demê re bibe. Mereqa mirov, hinekî jî, divê ku mirov bi teybetî werêne ser ziman ku di temenê wê hizirkirina mirov de ya. Ew mereq, hinekî jî bi xwe re di wê de zanînekê diparêzê. Mereq, bi serê xwe pergaliyake wê ya hizirkirinê ku mejî wê diafirîne û heya. Ev jî, dema ku em karibin naqşaya hizirkirina xwe ya wê kêlikê derxin, mirov wê karibê, hingî bi wê derxistina naqşeyê re êdî wê fahm bike û werêne ser ziman. Li vir, ez divê ku vê yekê werênîma ser ziman ku aqil, dîroka wê pirr kevn a. Li vir, em aqil, tenê bi ya hizirkirina mirov re werênîna ser ziman?

Dîroka mirov a hizirkirinê wê bi demê re bidest afirandina li gorî demê bike. Her wusa, li vir, sê alî wê bi hevdu re di ahengekê de dîrokê biafirandina xwe re derkevîna dîka dîrokê. Yek, bi hizirkiirna mirov re û her wusa bi jîyane mirov re civatîtiya mirov a. Ya din jî, mejî mirov a. Her wusa, weke ku me di ya pêşî de got, ya sêyemin ya hizirkirinê ya. Ev jî, di temenê wê de aqil û pêşketina wê û her wusa pêvajoyên wê ên pêşketinê hena ku divê ku mirov wan bi teybetî kifş bike û werêne ser ziman. Dîroka aqil, wê bi demê re, gav bi gav bidest pêşketina xwe ya hzrî bike. Bi demê re, weke hebûna wî aqilî û afirîna wê jî, wê ziman xwe bi demê re hin bi hin biafirîne û werêne ser dîka dîrokê. Hinekî jî, li

vir, divê ku mirov ziman bi giringiyekê re werêne ser ziman, Her gotina ku mirov wê dihêne ser ziman, bi wê re rastîye hizirkirina mirov heya. Her wusa ziman, her gotina wê hizirkirina a. Di aslê xwe de, dema ku em di çerçoveya darêjka gotinê de ku mirov dihizirê, mirov vê rastîyê biawayekî vekirî dibînê û kifş dike. Ev jî, bi demê re dibe. Ziman û aqil, wê hevdû bi hevdû re mahr bikin. Her wusa wê zawacaka dîrokî bi jîyane civatê re bihevdû re bikin. Dema ku em di vê çerçoveyê de hebûna ziman, newênina ser ziman, emê nikaribin aqilê xwe jî werênina ser ziman. Têkiliya di nava ziman û aqil de bihevdû re afirîna wan ya di ahengekê de ya. Divê ku mirov vê yekê werêne ser ziman. Gotinên ziman, em divê ku wan di çerçoveya mejî de jî, werêne ser ziman, Her wusa gotinên ziman, dema ku diafirin, ew di mejî de bicih dibin. Her wusa, wê di hundurê xêvê de werina salixkirin. Her gotin û deng derxistina wê, salixkirinaka ku bi mejî re hatîya û bûya ya. Em divê ku vê yekê bi teybetî werênina ser ziman. Mejî û aqilkirin, wê di vê çerçoveyê de ziman bi xwe re werênina li holê. Lê mejî, aqil û ziman, dema ku mirov wan di vê temenê de bi hevdû re hewl dide ku fahmbike, her wusa çerçoveyaka baş ya bi aqil di aqilê xwe de derdikeve li ber me.

Li ser çerçoveya aqil, heta nûha bi nîqaşên li ser hizirkirinê re pîrr zêde hatîya sekinandin. Her wusa hatîya hizirkirin û gotin ku çerçoveya mirov mejiyê mirov a. Ev gotina ku 'çerçoveya mirov hizirkirina mirov mejiyê mirov a', çend ku aliyên wê yên rast hebin jî, divê ku mirov wê bi şîroveyekê kûr û dîrokî ya bi hizir re wê werêne ser ziman û herê bike. Aliyê mirov, piştî ku mirov bidest hizirkirinê kir û pê de, êdî bidest pêşketinê kir. Li vir, ez di xwezim ku li ser vê gotinê hinekî bisekinim. Dema ku mirov dibêje ku 'dema ku mirov bidest hizirkirinê kir û pê de, aqilê mirov pêşket', hingî mirov gotina 'aqil', di çerçoveya kirina têrkerîyekê de nêzîkî wê dike û wê bi wate dike. Her wusa, di vê çerçoveyê de, weke têngîna ku mirov bi gotina 'sifatkirinê' re ku mirov dihêne ser ziman, çerçoveyek dihê û diafirê bi gotina 'aqil' re. Lê li vir, divê ku mirov vê yekê bi teybetî werêne ser ziman ku hizirkirina mirov destpêkeka wê heya. Lê ew destpêk, ne destpêka jîyane me ya. Lê ew destpêk, destpêkeka bi mejiyê me re ya. Em li vir, dema ku hewl didin ku bi hizirkirinê de aqil û zanîna aqil fahm bikin, em vê çerçoveyê de, hewl didin ku wê destpêkê û ankû pêvajoya ku hizirkirinê bi wê re destpêkiriya ku wê fahm bikin û werênina ser ziman. Destpêka hizirkirinê, giringa ku mirov li ser wê bisekinê. Yê min, dema ku ez li hizirkirinê dihizirim û bi teybetî ku gotina 'hizirkirinê' di serê xwe de

dikim weke ku şenberîyekê bi wê re çê bikim û wê fahm bikin, ez fahm dikim ku ev gotina hizirkirinê, wê gotina 'afsûnê' dihêne ber bîra min. Li vir, dema ku ez li navaroka wê dihizirim, hinekî jî, ev têngîna di nava gotina hizirkirinê de ku di mejiyê min de şenber dibe, bi rewşa hizirkirinê re têngîna bi gotina 'afsûnê' re dihêne berbîra min. Li vir, di aslê xwe de, çendî ku di nava nîqaşên felsefîkî de, dem bi dem ev gotina 'afsûnê' hatibê danîn li ber ya hizirkirinê jî, ez dibê ku bibêjim ku di temenê wê de gotina hizirkirinê bi hebûna xwe re heya. Lê rengê hizirkirinê ê ku em di mejiyê me de şenber bûya, hinekî jî, wê dide dapalandin li ber hişkirina mirov. Li vir, wusa tê dîtîn ku gotina 'hizirkirinê' weke gotina hîm divê ku mirov wê hilde li dest. Aqil, zanîn, hêst, hîs û hwd, em çendî rewşên bi vî rengî ên ku pêşketina ku wan hizir dikin, di temenê wê de hizirkirina hizirkirinê heya. Hizirkirina hizirkirinê, gotinaka ku hîmî ya hişî ya. Em dema ku di vê temenê de wê hildina li dest, wê hingê rastî bi awayekî din ê rasttir were dîtîn û fahm kirin. Aqil û zanîn, li vir, weke pêvajoyîna ku mirov divê ku piştî hizirkirinê werêne ser ziman.

Hizirkirina mirov, serûwana wê, bi dîroka wê re pirr demdirêj a. Em dema ku li dîroka me mirovan dinerin, em vê yekê di serî de dibînin. Hinekî, li vir hizirkirina mirov êdî jîyane mirov bi mirovî bi me da jîyandin. Li vir, dema ku ez li gotina hizirkirinê dihizirim, her wusa dema ku wê gotina afsûnê bi bîr dikim, divê ku di vê çerçoveyê de hinekî hildime li dest. Di destêka hizirkirinê de, dema ku mirov hê bi jîyanê, ne buhurîbûbûna serdemên xwe yê rûniştinê, di şikeftan de dijîn. Her wusa, ew wêneyên ku li ser wan hêtên şikeftan çê dikirin jî, hinekî, divê ku mirov weke li hevdû kirina wê ya mejiyê mirov bi gotina hizirkirinê ya afsûnê re ya. Di vê temenê de, di cih de dihê ber bîra mirov ku ev gotina afsûnê, weke ku pêvajoyek wê ya destpêkê ya dihê û dikeve hişê me de.

Hişkirin, li vir divê ku mirov hinekî çerçoveya wê jî, li ser bisekinê. Ya rastî li vir divê ku mirov fahm bike ku çerçoveya hişkirinê, di temenê çerçoveya gotina hizirkirinê de dihê û dibe. Ev jî, tê wê wateyê ku hizir kirina mirov di vê çerçoveyê de bi hizirî dema ku bû û pê de, şenberîyek bi wê hizirkirina mirov re bi hizirî çê dibe, ev jî, di derbarê wê de di mejiyê mirov de weke ku fahmak û ankû nasînek di afirê, em dikarin gotina 'hiş' di mejiyê xwe de li ser wê re salix bikin û werênina ser ziman. Di zane min de ya rast ku wê êdî wê werêne ser ziman jî wê ev bê. Pêvajoyên hizirkirinê, dema ku mirov li wan dihizirê, mirov divê çerçoveyê de êdî fahm bike ku xwediyê heyînîyeka bi mejiyê me re na. Mejî, wê heyînîyê, dixwe de baş fahm dike û dibînê.

Mejî, li vir, dema ku em pêvajoyên wê yên hizirkirinê dihênina ser ziman, em divê ku werênina ser ziman ku ev weke destpêkeka pirr giring ku di temenê wê bixwe de jî pêvajoyên bi hezaran salan hena ya. Em di serî de, divê ku vê yekê werênina ser ziman. Pêvajoyên hizirkirinê, giring a bo ku mirov di vê temenê de wan di serî de fahm bike. Her wusa, li vir, di pêvajoyên pêşketinê, dema ku mirov li wê dihizirê, mirov bi fahmkirina xwe li wê dihizirê. Lê li vir, ev jî, heya ku ev ne tenê pêvajoyeka. Gelek pêvajoya di zikhevdû de û bi hevdu re di nava hevdu de pêşketina wan heya. Dema ku em gotina 'pêvajoya hizirkirinê' dihênina ser ziman, ev yekê qast dikin. Her wusa, dema ku em pêvajoyên destpêka hizirkirinê dihênina ser ziman, em bi wê re jî, divê ku wan jî, werênina ser ziman. Li vir, ziman, hebûna wê giring a. Emê li jêr bi berfirehî li ser ziman û hebûna wê jî di vê çerçoveya hizirkirinê de li ser bisekin in. Li vir, di destpêkê de bi çend gotinan jî bê, divê ku mirov di temenê destpêka mijare xwe de wê werêne ser ziman. Ji ber ku ev yek giringa bo fahmkirinê.

Pêvajoyên hizirkirinê, di vê çerçoveyê de dema ku mirov li wan dhizirê, mirov di vê temenê de di nava hevdu de wan dibînê. Ziman, her wusa weke aliyekî giring ê ku em dikarin weke rengê pêşketina hizirkirina me jî werênina ser ziman a. Lê ji wê zêdetirî, divê ku mirov ziman bi gotin û bêjeyên wê were bi teybetî dahûrîyekê li ser wan re bike bi hizirkirinê û gotina hizirkirinê re. Her gotinên ziman, dema ku mirov di çerçoveya hizirkirinê de lê dinerê, di wê de nirxekî darêjekî ku mirov di serî de kifş bike, mirov wê dibînê. Ji xwe, bi serê xwe di gotinê de kirde, hebûna wê, divê ku mirov fahm bike. Ev jî weke aliyekî giring ê gotinê ya ku mirov divê ku wê fahm bike ya. Darêjk, hinekî jî, bi navê wê yê din ku em bi gotina lêkerîya gotinê re werênina ser ziman, wê bi gotina 'kirdê' re werê hanîna li ser ziman. Ev jî, êdî di vê çerçoveyê de dide nîşandin ku gotin çendî ku mirov wê fahm bike, giring a. Gotin, di nava ziman de, weke hevgirtin(sentez)aka darêjkî ya ku mirov dikarê wê bi afirîna wê ya bi demê re werêne ser ziman a. Lê li vir, ew darêjk, piştî ku afirî û pê de, êdî ew ji mirov di buhurê û bi serê xwe şenberîyekê distêne. Ya ku wê dike kirde jî di aslê xwe de ev rastî ya. Rastîya kirde, giringa ku mirov li ser bisekinê. Kirde, di temenekî hesanî de, bi gotinakê de ku ew dihê ser ziman, bi rengê 'wateya ku li gotinê hatî kirin' re dihê hanîn ser ziman. Lê ev wateya ku li gotinê hanî lê kirin bi serê xwe divê ku mirov hinekî bi dahûrî di navê de herê û wê fahm bike. Pêvajoya kirdebûnê ya di nava gotinê de, pêvajoyaka fahmkirinê a şenberbûnê ya. Di vê temenê

de, hinekî li jor, ew şenberkirina hizirkirinê ya bi hiş re li vir mirov dikarê bibîr bike. Ya ku wê rastîyê werêne ser ziman ji hena aliyan ve jî, wê ev bê. Her wusa, divê ku mirov li ser rastîya wê bihizirê.

Kirdebûna bûna bi gotinê re li vir, di çerçoveya gotina hizirkirina me de jî, giringa ku mirov wê hilde li dest û werêne ser ziman. Li vir, ev weke rastiyeke, wê gelek aliyan giring werêne ser ziman. Dema ku em bi gotina hizirkirinê re werênina ser ziman, wê hebûna wê bi çerçoveya gotina darêjkê re êdî xwe werêne ser ziman. Ev jî, wê rastîya wê ya ku mirov êdî wê werêne ser ziman wê ravxê li berçav. Hizirkirin, weke tevgerîya mirov ya herî pêşketî ya. Tevgerîya mirov ya ku êdî mirov di farqê de ya. Di farqê de bûn, li vir, weke gotinaka giring ku em dikarin di temenê wê de pêvajoyan pêşketina hizirkirinê ên pirr dirêj werênina ser ziman. Di farqê de bûn, dema ku em li wê werêne ser ziman, wê ji dû aliyan ve werêne ser ziman, Aliyê pêşî bi ketina farqê a di jîyanê de ya. Aliyê duyemîn bi ketina hişê de ya aqilê bi zanîna me re ya ku ev jî, taqabûlî rastîya pêşketina felsefeyê dike. Ev jî, emê li jêr bi berfirehî li ser wê bisekin in.

Hr wusa gotina ziman, dema ku mirov hewl bide ku wê re fahm bike û werêne ser ziman, wê weke aliye têgîna gotina kirdeya wê derkeve li pêş. Ev jî, lêkerîya wê ya ku bi têgîna hizrî ku lê hatîya kirin a. Hizirkirina mirov, wê êdî bi demê re di çerçoveya gotina ziman de, wê were ser ziman. Di ziman de, di aslê xwe de her pêşketina ku bû, wê rastîyeka hizirkirina mirov jî bi wê re hebe. Her wusa, daçek û lêkerên gotinê, ku bi navîkirinê bin û ankû bi lêkerkirina gotinê û hwd bin, wê bi xwe re çerçoveyeka hizrî bi xwe re biafirênin û werênina ser ziman. Em dema ku ziman, bi wê re hildina li dest, em vê yekê dibînin ku çerçoveyaka aqilî bi wê re diafirê. Navdêr û rengdêrên gotinê, her wusa, wê êdî bi xwe re û bi ziman re çerçoveyê biaqil bi naqşa bike. Di ziman de, lêker, navdêr, rengdêr, daçek û hwd, çerçoveyên hizrî didina kifşkirin bi hizirkirina mirov re. Lê ji wê zêdetir jî, diafirênin û dihênin ser ziman ku şenberkirin û sîmsetkirina bi gotinê re dihênina ser ziman.

Ziman, di vê çerçoveyê de dema ku mirov êdî bidest axiftinê kir û bidest hanîna ser ziman a gotinên wê kir û pê de, pêşket. Lê di aslê xwe de bi wê re ya ku pêşket, aqil û hizirkirina me ya ku bi demê re êdî dibû bû.

Dema ku mirov li ser aqil disekinê mirov li vir, di serî de rastî rewşek teybet têt. Aqil, weke pirseka ku mirov bi wê bike ku 'aqil çî ya', di temenê bersiv dayîna wê de mirov divê ku hewl bide ku bi bersivandina

wê re fahm bike.. Lê li vir fahmkirina vi temenê de weke ku tenê weke aliyekî dimenêt. Ji wê jî, zêdetirî, divê ku mirov hinekî li vir kûr herê. Li vir, êdî em divê ku METAFİZİKA AQIL li vir kifş bike û li ser wê bisekinê. Li vir, dema ku mirov di çerçoveya gotina 'aqil' de gotina 'metafizîkê' hewl bide ku fahm bike, hingî, mirov divê ku ji tiştê ku weke aqil û bi aqil hatî fahmkirin, gavekê bi ppêşîya wê de herê. Li vir, aqil, bi serê xwe weke aliyekî ku mirov li vir li ser wê bisekinê ya. Lê aqil, dema ku mirov hewl bide ku wê fahm bike, mirov wê êdî wê çawa fahm bike? Ev, weke pirseka ku mirov bi teybetî li ser wê bisekinê ya. Gelo aqil, dibe ew hizirkirina ku mirovî kirî û nivîsandîya? Ku di çerçoveya vê de û bi wê hizirkirinê berê û nivîsandîna wê ya ku bûûyî ku mirov hewl bide ku wê fahm bike, li vir, êdî ew naskirina ku mirov dike ku bike, wê çendî weke naskirinê were fahmkirin û ankû ser ziman. Ev jî, weke aliyekî din ê vê ya ku mirov wê hilde li dest a. Dema ku em 'gotina hiziratiyê(felsefeyê) di vê çerçoveya wê hizirkirina ku me kirî de ku em wê hildina li dest, wê çaxê, ew rêwîtiya me ya bi aqil re, weke ku tê nasîn a. Li vir, ew rêwîtiya ku em di wê de herîn û wê bikin, wê ji me re wusa beyenî û xarîb newê. Li bir, êdî weke hizrekê wî hîsek bi me re çê bibe ku sînore wê hewldana naskirina me, wê di nava sînore wê kifşkirina û ankû hizirkirina ku hatîkirin de bê. Ev jî, wek aliyekî din ku mirov divê ku li ser wê bisekinê ya.

Aqil, ji ya ku emm dizanin, zêdetirî jî di wê de heya. Her wusa,, em divê ku vê yekê fahm bikin. Li vir, dema ku em gotina aqil, di çerçoveya ku aqilê me yê ku hatî hizirkirin û nivîsandin de hildina li dest, wê çawa em divê ku bi wê re aliyekî din jî, bi wê re werênina ser ziman. Ew hêst û hîsa bi wê zanînê me ya ku bûyî û ankû ji berê ve ku heya, ku bi wê çê dibe, di temenê wê hişkirina me ya di derbarê rewşên din de heya. Ev jî, wusa bi me dide fahmkirin û hizirkirin ku aqil, li vir, weke ardnigarîyeka ku li ser wê re ev rewş dibê a. Lê ji wê zêdetirî, divê ku mirov hinekî li vir hizir bikin û werênina ser ziman. Weke ku me hinekî li jor bi çend gotinan jî bê, bi ziman re hanî ser ziman, di nava lêkerîya gotinî, daçekkirin û lêkirinê re mirov çerçoveyeka 'kirdekirî' bi wê re diafirêne. Li vir, ev kirdekirîtiya ku dihê û dibe bi gotina ziman re û aqilê me yê di jîyane de, ku mirov hewl dide ku wê werêne ser ziman, di nava wan de weke ku bi ziman re 'konsentrabûnekê' heya. Ev jî, di temenê ahengîyeka li hevdûkirînê de xwe dihêne li berbîra mirov. Bîra mirov, hertiştê ku hatî ber wê, ew zanîna ku êdî hatî hişkirin a. Ev jî, bi wê re êdî aqilîya mirov bi xwe re dihêne ser ziman. Aqilîti, her wusa, divê ku

mirov werêne ser ziman ku weke gotinaka 'giştî' ya di çerçoveya hizirkirinê de ya. Navaroka gotina aqil bi watekirina wê re ku heyî zanîn a, Zanîna di derbarê giştîya wê watekirinê de ku mirov ji derve dike jî, êdî hiş a. Ev jî, weke aliyê ku mirov divê ku biteybetî bi ziman re werêne ser ziman in.

Wate û kirde, weke du gotinên ku em divê ku wa ji hevdû cuda şîrove bikin û werênina ser ziman. Ev jî, wê di temenê fahmkirina mirov de ji mirov re bê alikariyek giştî ya giring. Wate, her wusa, di temenê zanîna ku ji rewşê bi wê kêlîkê re ku dihe hanîn ser ziman a. Lê li vir, em nikarin wê wateyê, weke kirdeya gotinê di vê rewşê de fahm bikin. Li vir, car bi car watekirina gotinê ji rewşê weke kirdeya wê ya di wê de hatîya fahmkirin ku ev dibe weke tiştekî ne rast. Em dema ku bi minaqekê werêna ser ziman ku dema ku ez gotina 'aqil' hildima li dest û bi wê watekirinekê di çerçoveya vê mijarê de bikin û bi wê hişkirineka ji dema Mîtra û mîtanîya bi wê werênima ser ziman, ew wê di çerçoveya hizirkirina min ya aqilî wê de bibe. Lê dema ku ez gotina aqil hildima li dest bi wê re hiingî, ez divê ku di çerçoveya kirdeya wê de hildima li dest, wê çaxê, ez divê ku bi manaya wê ya di hundurê wê de werêne ser ziman. Ev mana jî, çî ya, ew jî, ew a ku dide nîşandin ku ew tiştê ku ez bi wê dihizirim a. Di vê temenê de hizirkirina ku min kirî, wê salix dike di nava xwe de. Lê ew hizirkirina ku ez dikim ew bixwe, bi wê re nayê ser ziman. Ew jî, bi awayekî şubjektîfî dema ku ez li demê hizirim û bi hişî min ew dema ku min bahskir ku ez bib aqilîya wê re fahm bikim, hingî, bii wê kirdekirinê re û her wusa di çerçoveya wê de weke wateyeka duyemin ku min li wê kirdeyê kirî ez bi wê dihênima ser ziman. Bi wê re jî, êdî ez li vir, wê aqilîyê bi wê dihênima ser ziman.

Aqilîya ku min bi wate kir, ew bi wê sînorê wê kirdeyîya gotinî ya ku heya re dihênima ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê bi wate dikim. Ev jî, weke aliyekî din ê ku mirov bi teybetî li ser wê bisekinê û wê fahm bike ya. Aqil, li vir, giring a ku ez divê ku wê werênima ser ziman ku çend ku bi afirîna xwe ya heyînî re ku bi mejiyê min û hizirkirina min re hêstiyariyeka hîssî bi min re çê dike, divê ku mirov li vir wê jî fahm bike. Hîs, li vir, weke aliyekî giring ku mirov hilde li dest a. Weke dengkirinê û bihîstinê û hwd, ev jî, weke aliyekî biheman rengî bi wê heyînîya aqilî ya heyî re mirov dikarê werêne ser ziman. Aqil, çerçoveya wê ya aqilî, divê ku mirov wê hilde li dest.

Gotina aqil, her wusa divê ku mirov wê bi aliyê wê yê gotinî re pêşî fahm bike. Bi kirdeyê û wateya wê ya di temenê weke ziman ku bi

karhanîna re ku mirov dike re jî, her wusa weke aliyekî giring ê ku divê ku mirov wê hilde li dest a. Di serdemên berê de aqil, bi rengê xwe yê 'felsefeyî' dema ku bidest pêşketina xwe kir re, êdî salixkirina aqil bû. Felsefe, hinekî jî, li ser ziman re salixkirina aqil bi rewş û pêşveçûnên demî ên jîyanî re dihêt kirin. Her wusa, ev jî, weke aliyekî ku di temenê pêşketina felsefeyê de ya. Bidîtinê re hanîna li ser ziman, wê temenê gotina felsefeyê biafirîne. Her wusa, di vê çerçoveyê de, em dibînin ku di serdemên berê ê hûrî û mîtanîyan de bi mirovên weke Mîtra re ev yek bûya. Piştî wî re heta ku dem tê serdema derketina Zerdeşt re wê her wusa rewşek teybet ya hizirkirinê wê bi demê re biafirê. Zerdeşt, wê felsefeyê biaqil bike. Dema ku em dibêjin ku 'zerdeşt, wê felsefeyê bi aqil bike', em wê qast dikin ku wê bi watekirina jîyanê re êdî wê temenê fahmkirinê biafirîne. Her wusa, li vir, ev kirdeya gotinê, ya ku me hanî ser ziman, wê pirr nîqaş dinava hizirvanên de bi wê re were û bibe. Her wusa, em divê ku wê dûtîya ku bi aqilî ku di temenê felsefeyê de weke 'dualismê' dihê ser ziman û her wusa bi jîyanê re bi mirov re di temenê 'gîyan' û 'laş' û hwd de dihê ser ziman jî, bi vir ve girêdayî hilde li dest. Ev, wê weke destpêkeka fahmkirinê ya pirr giring bê. Biqasî destpêkeka giring a, her wusa hewldanaka fahmkirinê ya demê ya bi aqil a pirr giring û bi wate ya. Di temenê biwatekirinê de hewldanaka giring a. Mirov, hewl dide xwe fahm bike. Dixwezê ku nas bike. Dixwezê ku zanibê ku çi çî ya. Her wusa, ev hewldana fahm kirinê wê mirov di mejiyê wî de, bibe û bike ku hizir bike û aqil her wusa bike. Lê ew aqilê ku kir jî, çi di navaroka wê de heya, wê weke aliyekî giring ku wê piştre ku li ser wê jî serî dihê wastandin a. Nîqaşên bi gîyanê û hewldanên fahmkirina gîyanê, wê weke aliyekî giring ê bi destpêkî ku mirov dikarê li ser bisekinê ya. Gîyan çi ya? Ev pirs, wê bi serê xwe bi hezaran salan, zanebûna civatê bixwe re û li dora xwe bide hizirkirin û nîqaşkirin. Li ser wê re jî, êdî wê hin bi hin hewldanên fahmkirinê wê pêş bikevin. Hewldanên fahmkirinê, li vir, wê êdî bi heman rengî, di temenê gotinê de salixkirinan bi xwe re di mejî de bbiafirênerî werêne.

Mirov, bi laş li jîyanê dijî. Di wê temenê de, dihizirê. Dixwe û divexwe. Her wusa, ev kirinên ku her mirov dike jî, wê mirov wêê di çerçoveyê de bide hizirkirin. Hizirkirina li ser kirinên mirov ên jîyanî, wê mirov di nava hizirkirinê de bi wê jîyanê re bibêt. Jîyan û her wusa jîyankirin, weke du aliyên ku mirov êdî bi hevdu re di hilde li dest a. Gotina 'jîyanê' di temenê objektîfîya wê wê hizirkirinê de heyîneka li jîyanê li berçav dihêne ser ziman. Jîyankirin, di temenê hizirkirinê û

şubjektivîtiya wê de, hewldanaka fahmkirinê ya di derbarê jîyanê de ya. Di vê çerçoveyê de gotina jîyankirinê, her wusa weke gotinaka ku mirov divê ku wê hilde li dest a. Di vê çerçoveyê de jîyankirina ku mirov li jîyanê kir, ew subjektîfîtiya bihişî û her wusa fahmkirinê re ku xwe dihêne ser ziman, wê mirov di derbarê wê jîyanê de bide hizirkirin. Her wusa, temenê vê rengê hizirkirinê jî, ew heyînîya zindî ku dijî ya. Em divê çerçoveyê de, dema ku li xwe û gelek zindiyên din ên ku li jîyanê dijîn ku li wan dinêrîn, em dibînin ku weke tevgerîyek li jîyanê heya. Ew jîyankirin û subjektîvîtiya wê ya ku êdî bi mejî re diafirê, wê weke temen û destpêkek giring ya jîyanê bê.

Subjektivîteya jîyanî, aliyê hizirkirinê teneê aliyeka ku mirov dikarê biwê re werêne ser ziman. Her wusa, weke temenê wê hizirkirinê, ew tevgerî û karîgerîya jîyanî ku dihê jînkirin heya. Em, li jîyanê dijîn, hîs dikin û hiş dikin. Ev alî hemû bi gelek aliyên din re bi me mirovan re hena. Li ser wê re jî, hizirkirin, mirov dide hizirkirin. Minaq, pîrsa pêşî ya ku li vir mirov bike jî, wê ew bê ku mirov 'jî ber çî li jîyanê dijî ya. Armanca jîyane me çî ya. Dema ku em di kirinên xwe yên jîyanî de ku dihizirin, em li sebeb û sedeman digerihişin, her wusa ev têgihiştin, wê bixwezayî di serê me de vê hizirkirinê jî, bide çêkirin. Li vir, divê ku ez vê yekê werênima ser ziman ku ev pîrs pîrsîn, wê êdî mirov di nava hizirkirinê de bibe. Hewldanên fahmkirina wê sebeb û armancên jîyan jîyankirinê, wê di temenê hewldana fahmkirina wê de mirov bi mejiyê mirov re di nava wê hizirkirinê de bibêt.

Hizirkirina li jîyanê, wê êdî pêş bikeve bi fahmkirinê. Weke ku çawa ku em dema ku li gotinekê wateyê lê dikin, wê êdî li jîyankirinê jî, ew wate kirin were kirin. Em, dervî jîyanê, hinekî derfetên mirov weke zindî ku bike hena? Her wusa, ev têgînên bi pîrs pîrskirinê û di mejî de ku weke lêgerîneka di nava hizir hizirkirinê de ya, wê mirov di nava xwe de bibêt. Ji gotinê û kirdeya wê, salixkirina laş û gîyanê, wê bi demê re bi têgihiştin û aqilkirina mirov re bibêt.

Em divê ku van fahmkirinên biaqil piçûk û ji rêzê nebînin. Her wusa, ev hizirkirin, çend ku di nava jîyan jîyankirinê de pêvajoyîna hizirkirina me bi xwe re dihênina ser ziman, wê her wusa di temenê fahmkirina mirov a jîyanê û rewş û tiştên di wê de bin. Di vê temenê de biaqil, jîyan jîyankirin, wê êdî bi demê re bi me re pêş bikeve. Bi aqil jîyankirin, weke teybetmendîyeka wê, biwatekirin ji hewldana fahmkirina mirov tê. Mirov, bi aqil ku jîyanê dijî, wê hertimî hewl bide ku fahm bike. Aqil, wê hertimî, di nava jîyanê de bibe. Li vir, ez divê ku vê yekê jî, bibêjim ku

jîyankirin, wê tenê bi jîyanê li dunyê re bi sînor xwe neyênê ser ziman. Weke ku çawa ku di nava mejîyê me de bi hizirkirina mirov re sînorê hizirkirina me tûna ya, wê sînorê jîyankirinê jî nebê. Li vir, dema ku em bahse, sînoran bikin, em divê ku werênina ser ziman, ku sînorê mirov heyîniya mirov a laşî û ankû fizîkî ya. Vac û ankû mantiqê laş û ankû fizîka me, wê sînorê me bê. Her wusa, mantiqê mejî û hizirkirina me jî, wê ew mantiq bê. Mirov, dema ku rûyê mirov li pêşîya mirov dinerê, em ku nikaribin serê xwe bizîvîrênin li pişt sûkra xwe, wê hingê ew weke sînorekî mantiqî xwe bide dîyar kirin. Her wusa, ji rewşa ku heyî û salixkirî, rewşa têgîna mantiq jî xwe dide dîyar kirin. Mantiqê aqil, di vê çerçoveyê de, mirov dikarê di temenê ahengkirina di nava aqil de jî werêne ser ziman. Yanî, ew pergalkirina bi gotinê û gotina re ku bi ziman re mirov dike, her wusa ew jî, çerçoveyeka wê ya jîyanî re ku mirov divê ku wê kifş bike ya.

Ev dema ku li hewirdora xwe dinerim bo fahmkirinekê, ez biteybetî, di temenê naskirinekê de lê dinerim. Ew tiştê ku lê dinerim, hewl didim ku wê nas bikim. Ew hizra naskirinê, di serê min de berî hingê bûya. Ji wê gav diavêjim. Yanî, ew weke 'modelê' ya. Di wê temenê de, wê dikim. Li vir, êdî piştî ku min nas kir, ezê li ser wê bihizirim ku teybetîyên wê tiştê çi na. Ev jî, wê bi xwe re hin bi hin bi min re bibin. Lê ev hizirkirina naşînê, wê êdî min di nava wê hewldana naskirina wî tiştî de bibe. Li vir, tişt, weke gotina ne salixkirî ku mirov wê salix bike, minaq ku bi 'kevir' mirov salix bike, mirov wê li gorî teybetîyên kevir wê salix bike. Kevir, dema ku mirov lê dinerê, çawa ya, hişkbûna kevir û her wusa giranîya wê di dema ku min rahiştîyê de, wê weke teybetîyên wê bi min re xwe bidina dîyarkirî. Ev, wekî din jî, zanînen di derbarê kevir de na jî. Êdî dema ku bahse kevir hat kirin, weke gotina mifta ku kevir, wê hertiimî wê wan teybetîyan di mejîyê min de bivejêne û werênê berbîhişê min.

Hewldanên naskirinê, her wusa, wê bi mirov re xwe bidina domandin. Lê ev hewldanên fahmkirinê wê bi awayekî lêgerînê xwe bide domandin. Em ku bi gotinê ji wê re bibêjim 'merek' û ankû tiştêkî din, lê wê rastî ev bê. Hewldana naskirinê, wê weke hewldanaka jîyankirinê jî xwe bide dîyarkirin. Di vê temenê de jîyankirina mirov êdî xwe bide li berçav. Jîyankirin, di vê çerçoveyê de mirov dikarê bibêje ku wê bi gelek awayan xwe bide dîyar kirin. Ji ber ku ez jîyan dijîm, ez wê hîs dikim. Lê ev jîyankirina min û hîskirina min, di temenê xwe de aqilkirina min jî, bi hişkirina min re dihawêne. Ez divê ku vê yek, bi teybetî bin xat bikim û

werênima ser ziman. Hişkirin, wê di vê temenê de subjektîvîteya min ya jîyanî bê. Her wusa, hişarîya mirovî ya ku heya, bi wê re êdî bi jîyanê re heya. Afirîna wê ya ku mirov dikê jî, mirov bi jîyanê re dike. Jîyankirin û hîskirina wê, bi fahmkirinê û ankû hişkirinê re wê xwe bide dîyar kirin. Hişkirin, wê weke gotinaka aqilî ya giring ku em divê ku di çerçoveya têtgîn û hişkirina kirdeyê de wê hilde li dest a. Her wusa, ev gotin, weke gotinaka ku mirov divê ku wê hilde li dest û bike û fahm bike. Hişkirin, di vê temenê xwe de subjektîvîtiya mirov ya jîyanî jî ya.

Çerçoveya min ya hizirkirinê bii mejiyê min re ya. Her wusa, ji aliyekî ve jî, subjektiviteya min, mejiyê min bi hişkirina wê re ya. Ez dema ku di vê çerçoveyê de lê dihizirim, ez hingî, jîyanê di temenê objeyekê de dihênima ser ziman. Jîyan, dervî min a. Lê jîyankirin bi min re ya. Yê dijî ez im. Hebûna min ya jîyanê, di vê temenê de bi jîyanê re xwe dide dîyar kirin.

Li vir, weke gotinaka ku mirov li vir, hewl bide ku fahm bike jî, ew a ku mirov xwe û hebûna xwe bi wê jîyankirinê re ku salix bike ya. Dema ku mirov li jîyanê dijî û wê hîs dike, mirov hizir dike ku mirov dike ku dijî. Li vir, ev jî, weke çerçoveyekê ya di mejiyî mirov de bi jîyankirina mirov re. Mirov, di jîyan de dijî û di jîyanê de heya. Ev, her wusa, bi jîyanîya mirov re hena. Her wusa, di vê çerçoveyê de divê ku mirov werêne ser ziman ku jîyankirin, weke teybetîyeka jîyanê dihê li berbîrê. Lê li ev teybetî, bi mirov jîyankirina zîndîtiya mirov û ankû hemû zindîyên ku dijîn re dihê ser ziman. Jîyan, dervî mirov heya. Mirov jî, wê dijî û di wê de heya.

Çerçoveya hizirkirina mirov û jîyane mirov, di yeqînîya mirvo de bihevdu re hena. Her wusa, li vir, mirov dikarê li ser vê rewşê di serê xwe de bikeve gûmanê de. Her wusa, çerçoveya hizirkirina mirov, bi kapasîteya re heya. Lê ev kapasîta, ne kapasîteya jîyan dervî me ya. Mirov, bi mejîyê xwe re çendî ku pêş dikeve û wê fahmkirina xwe zêdetir dike. Bi wê re jî, kapasîteya mirov firehtir dibê. Ev, weke nîşanak û birhana wê ya ku kapasîteya jîyankirina bi mirov re ne kapasîteya jîyanê ya. Jîyane dervî me, dem bi dem teybetîyên wê yên ku diafirin hena. Lê bi gûharînên di wê de jî, eev jî li gorî demê di guharin. Ev jî, bi xwe re bi demê re rewşên nû dihêne li berçav. Weke ku çawa ku bi mirov û zîndîtiya mirovî re ew kapasîte heya, wê di xwezayê de jî, bi şert û mercên wê re ku dihê ser ziman, wê hebe. Li vir, kapasîteya mirov bi fahmkirin û jîyankirina mirov re ya. Kapasîteya xwezayê jî, bi heyîn û

gûharînên wê re ên bi demê re teybetîyên xwe diafirêne û derdixe li holê re heya.

Mirov, biazilê xwe re, kapasîteya xwe ya ku pêş dixê, bi wê re têtîna wê xwezayê bi xwe re diafirêne. Di derbarê wan teybetîyên wê de xwe bizanebûn dike. Her wusa, êdî bi wê re xwe digihêne kapasîteyê ku bi wê re karibê wê xwezayê ji xwe re bike cihê jîyanê. Kapasîte, wê du tiştan bigiringî bi me re weke temenê jîyan me bi me re biafirêne. Yek, karîna xwe parastinê û jîyane xwe ya di nava wê xwezayê de ya. Ya din jî, karîna bi wê jîyankirin a. Her wusa, kapasîteya mirov bi zanîna mirov re jî pêş bikeve, wê mirov ji xwezaya dervî mirov dûr nekê. Mirov, çendî û çawa bijî, wê bi teybetîyên wê xwezayê bijî. Mirov, dibê ku ya ku carna di jîyane xwe de baş fahm nakê ev rastî bixwe ya. Bo vê yekê, em divê ku jîyane dervî mirov a xwezayê, weke temenê ya xwe bibîne û werêne ser ziman.

Xweza, her wusa giringa ku mirov bi teybetî li ser bisekinê. Xweza, jîyan dervî me ya. Ew jî, xwediyê teybetîyên jîyanê ya. Her wusa, çendî ku li gorî wê mirov xwe bizanebûn û kapasîte kir, wê karibê li gorî wê bijî. Li gorî wê bikapasîte kirin, her wusa, ew a ku mirov karibê bi wê bijî. Li vir, gotinên beyênîbûna ji xwezayê, ji aliyekî ve nerast in. Ji aliyê wê yê ku mirov weke 'rastî' herê bike jî, ew in ku mirov ji têtîhiştin û hişmendîya wê dûrketîya ya. Lê ev dûrketin, nayê wê wateyê ku mirov bi wê najî. Mirov, ji tiştê ku lixwedike û her wusa dixwe û divexwe bigra, hemû tiştên ku bi wê dijî, ji wê xwezayê û teybetîyên wê girtîya û bi wan dijî. Her wusa, teybetîyên xwezayî, hê jî, mirov bi wan dijî. Gotina, 'mirov, hê jî bi wan dijî', di hundurê xwe de bi kirdeya têtîhiştinî ya '...hê jî ..' jî, weke ku mirov wê di serdemên pêş de karibê dervî xwezayê û teybetîyên wê bijî, ji wê tê fahm bikin. Di rastiyê de, divê ku mirov di vê temenê de wê fahm neke. Wê ev yek nebê. Mirov, hemû zanîna xwe wê bizaneyê re bijî. Her wusa, gûharîna bi xwezayê ya bi teybetîyan re, wê dem bi dem li gorî şert û mercên jîyanî ên derve ên weke rewşên sar, germ, saqam, berf, baran û hwd. re, wê gûharîne bi xwe re werêne. Ev gûharîn, wê teybetîyên xwezayî ku mirov bi wan dijî, wê di wan de gûharînan bide çê kirin. Tiştên bi teybetîyên xwezayîyê re ku mirov bi wan dijî û xwe diparêze û hwd jî, wê di wan de gûharîn bibe. Minaq, dema ku em li tiştên ku di jîyan xwe de bi wan jîyane xwe didomênin ku li wan dinerin, ku me li wan dinerin, em dibînin ku em çendî bi xwezayê ve girêdayî na. Tiştên xwarîne, minaqe vê rastîya mirov û jîyane mirov ya bixwezayê re na. Her wusa, em î ro jî, dema ku li pêşketina teybetîyên

xwezayê dinerê, li devera cihanê ên ku pêşketina, mirov li wan deveran dikarê jîyane xwe bide domandin. Her wusa, fahmkirina teybetîyên xwezayê, wê têgîn û zanîna afirandinê jî dide mirov ku mirov karibê wê pêş bixe. Çandina bi destê mirov, û hwd, minaq û nîşanakên vê rastiye na. Bi çandinîyê mirov tiştên ku di jîyanê de bi wan jîyan xwe didomêne bidest dike. Her wusa, teybetîyên ên weke çêkirina stergehan ên weke 'mal'an û hwd jî, mirov dikarê di vê temenê de bi teybetîyên xwezayê re werêne ser ziman. Çendî ku ev stergeh, bi xwezaya dervî mirov re di ahengekê de bin, wê ew çendî mirov karibê, bi wê jîyane xwe bide domandin. Her wusa, li devereka ku lê çandin dikarê bibe, li devereka avî û hwd. Ev teybetî, bo jîyanê li berçav tî girtin jîyanê mirov ve bo domandina jîyanê. ...

Di çerçoveya rewşên jîyanî û her wusa xwe dane jîyankirinê re çerçoveyek bi pergali bi mejiyê mirov re di jîyan mirov de bi mirov re heya. Mirov, dema ku aqilê wî bidest pêşketina xwe kir û mirov bidest hizirkirinê kir, weke zarokya ku nû ji dayika xwe re bûyî ku çavên xwe kir, bi xwezaya xwe re rû bi rû hat. Pêşî, tişt û miştên ku di xwezayê de dîtin, mejiyê wî de reng û naqş bûn. Li ser wê re êdî bidest fahmkirinê kir. Mirov, ne ji ber ku dibînê dijî. Ji ber ku dijî dibînê.

Jîyane xwezayî, her wusa di wê de jî pêvajoyên pêşketinê ku werina ser ziman hena. Li vir, em dema ku vê yekê dibêjin, em dibînin ku mejiyê me jî, bi wê rengî xwediyê awayekî pêşketinê ya. Her wusa, di xatekê de bi ber pêşveçûna berbi me de jîyan dimeşê. Li vir, bi demê re, çendî ku bi xwezayê re şînbûn û hwd bû jî, wê xwe ji nû ve demsal bi demsal bide domandin. Ev, her wusa, weke pêvajoyên wê ên xwe domandinê na. Bi avîbûnê re rengê pêşketin û şînbûnê jî xwe dide dîyar kirin. Li ser wê re jî, êdî bi pêşketina xwe re dijî. Di nava xwezayê de, ji têhna rojê girtin jî, bi wê re heya. Ev, di roja me de ji wê re tê gotin "foto-sentez". Lê ev jî, di çerçoveya wê hildanê de dibê. Bireha dûnyê, piştî ku hat wê astê ku karibê şînayê şîn bibe û pê de şînbûn di wê de bû. Di vê çerçoveyê de divê ku mirov werêne ser ziman ku têhna rojê û hwd jî, weke elementekî şînbûnê mirov dikarê wê werêne ser ziman. Têhna rojê, weke di nava jîyane şînahîyê de di temenê girtinê de bi wê re heya, ev girtin di temenê xwe adilandinê de xwediyê heyîniyeka jîyanî jî ya. Têhna rojê, em tenê nikarin bahse wê tenê bi tenê bikin. Divê ku em di çerçoveya wê têhnê de gûharînen ku di wan elementên wê şînahîyê ku minaq weke pelekê û hwd ku di wê de dike de, bahse wê bike. Her wusa, ev têhn,

motasyonekê di şaneyên şînahî ên weke 'pel' û hwd de çê dike. Ev jî, wê êdî li gorî wê rewşa ku hatîyê de bi wê re biafirê.

Şînahî, rastîyaka jîyanî ya ku mirov wê bi teybetîyên wê re hilde li dest û werêne ser ziman. Her şînahî her wusa çawa ku dihê ser ziman, bi çêebûyîna xwe re dihê ser ziman. Her wusa, bi wê re êdî çawa ku dihê dîtîn, mirov divê ku bi wê êdî wê fahm bike. Çêbûna xwezayê, di vê çerçoveyê de ji ardê û heta têhna rojê, ku di bi çerçoveyaka bi pergali a xwezayî ku afirîya, di nava wê mekanizmaya xwezayî de diafirê û dibê. Her wusa, ev jî, weke pergale xwezayê a bîolojîkî jî, mirov dikarê bahse wê bike. Temenê jîyanê, di vê çerçoveyê de di nava axê de diafirê. Di nava axê de gelek zindî dijîn. Hinek ji wan mirov wan dibîne. Hinek ji wan jî, mirov wan nabîne. Lê hemû jî, di çerçoveyê de dijîn. Her wusa, ew jî, li gorî wê rewşa demkî ya hawayê ku li gorî wê rewşa axê ku dikarê bi wê derfeta jîyanê biafirêne re dijî. Rewşa jîyanê û rengê jîyanê ên destpêkê ku di dema 'dînazoran' de ku bi ajal û sawalên û hwd ên pirr mazin re hebûn, piştî re demê re ew ji nava jîyanê çûn û li şûna wan, hin bi hin bi awayekî piçûkbûn çêbû. Î ro, em ti ajal û ankû sawalên wusa mazin nabînin. Ev, dema ku bahse wê dihê kirin, car bi car, hinek teorîyên ku bi wê dihê xwestin ku fahmkirinekê ji vê rewşê re werênina ser ziman re ku bi wan dihê gotin ku "bi taqînên wolkanan û şawitînê re êdî ew ji holê rabûna." Ev teorîyên ku tenê dikarin rewşeka demkî ya ku bûyî werênina ser ziman, nikarin ji nava jîyanê ji holê rabûna sawal û ajalên mazin ên weke 'dînazoran' ku ji jîyanê çûna werêne ser ziman. Em nikarin, bi wê re wê werênina ser ziman. Em di serî de, divê ku gûharînen di birehê de ku bi wan êdî hin bi hin di şaneyên jîyanê de jî motasyon bi wan re bûya re wê rewşê werênina ser ziman. Her wusa, rewşên şawatê û hwd, ên weke bi daristan û taqîna wolkanan û hwd jî, tenê bi bandûra wan ya li ser birehê re lezbûn daye vê rewşê û hwd. Li vir, em wusa dibînin ku peresendineka ku bi wê re di ahengekê de motasyona zindîyî jî çê dibe, bi demê re bûya. Hinekî jî, di vê temenê de, mirov dikarê bahse wê bike. Her wusa, rewşên ajal û sawalan û hwd, bi wê re mirov dikarê rewşa şînahîyan jî jî bi heman rengî werêne ser ziman. Ev rewş, hemû di çerçoveyekê de mirov dikarê wan werêne ser ziman. Lê ew rewş, hemû jî, em divê ku wan bi hevdu re di temenê fahmkirina xwe de hildina li dest. Ji wan demên ku dunya pirranîya wê di bin saqam de qarisî bû û weke qatek qaşa bû, em divê ku bînin ser ziman ku wê bi demê re hin bi hin gûharîn bi wê re bi demê re bibe. Çendî ku guharîn bi birehê re bû, wê êdî ew jî, bi bandûr bibe û ji holê rabê. Halîna çîyayên qaşayê û vekirina

wan qadan ji jîyanê re, di vê çerçoveyê têgînekê dide me. Her wusa, têgîneka di derbarê wan serdemên wan ajal û sawalên mazin jî di serê me de dide çê kirin. Em divê ku wan bi hevdû re hildina li dest û werênina ser ziman. Têgîna di derbarê xwezayê de, her wusa me di nava demê de bi xwe re diherikêne bi ber roja me ve. Lê çendî ku me bi xwe re dihêne, her wusa di temenê wê rengê pêşketina xwe ya demkî û awayê wê yê ku em ji demên buhurî lê têgihin jî, bi wan di serê me de, hin têgihiştinna dide çêkirin ku mirov wê re êdî karibê bi wê re wan serdeman jî fahm bike. Xwezaya weke zindiyekî zindî dijî. Her wusa, mirov, çawa ku nêzikî xwe û jîyane xwe dibe, her wusa bi heman rengî divê ku nêzikî xwezayê jî bibê.

Î ro, dema ku em li wan ‘çolên sahara’ dinerin ku weke ‘çolên kûmê’ na, berê van çend hezar salan, li wan jîyan û şariştanî hebûn. Her wusa, ji çûna wê jîyan û wan şariştanan, fêr û cerba ku mirov bi têgihiştinî derxe, wê ew bê ku ne tenê mirov fahm bike ku heya ku siba, ev herêmên me yên din ên ku î ro li wan jîyan heya ku siba weke wan jî ku li wê were, her wusa divê ku ji wê fêr û cerba ku were derxistin ew bê ku mirov fahm bike ku birehe me di gûharê û wê temenekî bigiştî ê jîyane me bi ‘çolên sahara’. Em, divê ku vê yekê bigiştî fahm bikin. Li vir, di vê çerçoveyê de fahmkirina van pêvajoyên di nava jîyanê de, wê hinekî hizirna baş jî di serê me de bo me bide çê kirin. Hizirkirina li jîyanê, ne tenê bi pirsê ku wê jîyaneka me ya çawa wê hebe, ji wê wirdetir, wê ew bê ku em çawa êdî karibin temenê jîyane xwe biparêzên. Ev jî, weke rastîyekê êdî derdikeve ber mirov û jîyane mirov. Jîyane mirov, di hundurê xwe ‘çolek sahara’ çê kir. Lê berbi çêkirinên din ve jî diçêt.

Pêvajoyên pêşketinî ên jîyanî di van waran de, pirr bifêr in bo aqilê mirov. Mirov, hê bi tememî ne xwezaya xwe û ne jî pêvajoyên pêşketina wê bi başî fahm kirina. Di pêvajoya fahmkirina wê de ya. Ev pêvajoyên fahmkirinê, wê bi aqilê mirov re çii ancâmê bi xwe re bi aqilê mirov re derxe li holê?. Em bi fahmkirinê re çî dibêt ku fahm bikin? Ev jî, weke aliyekî din ê ku mirov li ser bisekinê û hewl bide ku wê fahm bike ya.

Jîyane mirov, di vê temenê de aqilîya wê, pêş dikeve. Lê bi pêşketina wê re, gelek pirsgirêkên ku wê pêşketinê jî bi xwe re hanîna hena. Em divê ku vê yekê jî, werina ser zimn. Her wusa, bi çêkirina ‘fabrîqa’ û hwd re, gaza ku dihê berdan li xwezayê, bi me gelek teorîyên din ên ku hatina afirandin ku bi ‘teqîn û şawata xwezayê re dawî li dema dînazoran hat’, dike ku bi me bide çêkiirn. Her wusa, em bi aqilê xwe re dibina dînazorê serdema xwe jî.

Pêvajoyên pêşketina jîyanê, di roja me de gihiştina astaka mazin. Her wusa, lê li gorî wê aqilê me jî, ku ne bi tememî jî bê, heya û pêşketîya. Aqil, bi serê xwe wê çî bi me bide jînkirin. Aqil, weke ku mirov di nava xwe de xawr bike li mirov tê. Her wusa, mejiyê mirov rewşekê bi me re dide jîyandin.

Mejîyê me, bi xêva me re xwediyê temen û afirînerîyeka jîyanî ya bi xwe re ya. Her wusa, dema ku em bahse jîra mirov bikin ku ppêşketiya jî, em divê ku di vê çerçoveyê de bahse wê bikin. Jîr, her wusa weke heyîna hişmendî ya di derbarê bîr û zanînê a me bixwe ya jî. Dema ku me di vê çerçoveyê de bahse jîrê dikin, wê çaxê em di nava aqil de cihê jîrê bi teybetî bi hêza wê aqilê re dihênina ser ziman. Her wusa rengê gotina 'hêza aqil' jî, bi hişmendîya mirov a bi aqil û di derbarê wê de dihê ser ziman. Mirov çendî dikarê aqilê xwe bikarbêne, her wusa, wê weke aliyekî vê gotinê jî bê.

Aqil, di vê temenê de bi pêşketin xwe re serdestîya wê ya li jîyanê a bi mirov re mirov divê ku fahm bike. Ya ku mirov li wê serdest dike, ne ew fahmkirina mirov a bi hişmendîyeka di derbarê rewşna jîyanî de ya. Her wusa, dema ku mirov bahse jîyanê û hebûna keseyetîyê di jîyanê de bike, divê ku mirov bi mejiyê xwe re bahse xêva xwe ya ku êdî di xwe de qayd dike jî bike. Ev, wê temenê vê gotinê bê. Ya rastî, ew a ku ya ku derber jîyanê de bi hiş a, ev a. Em jî, bi wê dijîn. Em li vir, divê ku xêvê, pîrr baş fahm bikin. Piştî ku mirov bi xêvê bidest girtinê kir û dît. Piştî ku dît jî, êdî bidest naskirinê kir. Piştî bidest naskirinê kir êdî bidest fahm kirinê kir. Piştî ku bidest fahmkirinê û pê de, êdî aqil jî pêşket. Piştî ku aqil pêşket, êdî ji wê felsefe jî û gelek rengên din ên aqil jî afirîn û pêşketin.

Bi aqilbûn, di vê çerçoveyê de, weke ku me hanî ser ziman, wê bi pêvajoyên wê re bibêt. Her wusa, her nerînek ku afirî û pêşket û pê de, êdî wê nasîna wê bibe. Nasîn, heyîna gotina 'aqil' jî bi xwe re êdî salix dike. Di derbarê rewş û heyîna rewşan de pêşketina têgihiştinê, wê bi gotina hiş re werê ser ziman. Her wusa, gotina hiş jî, di temenê hizirkirina me ya subjektîf de xwediyê têngîniyeka jîyanî ya jî. Têgîna jîyanê, bi jîyakirina re xwe diafirêne. Her wusa têngîna jîyanê, di temenê wê de hişkirin heya. Piştî ku mirov bîaqil bû û bi aqil li jîyanê bidest nerînê kir û pê de, êdî pêşketina wê bû. Li vir, weke aliyekî din ê ku mirov divê ku wê hilde li dest û fahm bike heya. Di vê çerçoveyê de divê ku mirov werêne ser ziman ku têngîna jîyanê, wê bi xwe re êdî afirandinê bide çêkirin. Ev jî, fahmkirina bi jîyanê re ya. Piştî ku mirov bîaqil bû û

pê de, wê bi aqil êdî jîyane xwe bidest afirandinê bike. Weke ancama hizirkirinê, bicihbûna mirov, aqilkirina çandînîyê û sawalgerîyê û hwd wê bibin. Ev jî, wê weke pêşketinên aqilî ên di temenê destpêka jîyane civatî de jî bin. Jîyane civatî, her wusa, êdî wê bi wê re bi demê re pêş bikeve. Jîyane civatê, wê di çerçoveya xwe ya ku êdî xwe bi kevneşopî û çand dike û bi wê re birêxistin dike re, wê êdî bi gotina 'şariştanîyê' wê êdî were ser ziman. Ev rengê jîyanê, rengê jîyanê ê ku êdî di wê de aqilê pêşketî ku rêveberîyê ji jîyane mirov re dike ya. Aqil, êdî rêveberê jîyanê ya. Her wusa, mirov bi vê yekê, êdî li jîyanê dinerê û jîyane xwe diadilêne. Adilandina jîyanê, weke renekê pêşketinê ê jîyane civatî ya. Ev jî, bi aqil pêş dikevê. Di serdemên weke ên sûmerîyan û wan de, wê êdî aqil, her wusa derkeve li pêş. Nivîsandin jî, di wan deman de pêşket. Weke ku çawa ku mirov di farqê de bê û ne di farqê de bê ku bi xêva xwe di xwe de qayd dike, her wusa bi nivîsandinê re êdî di jîyane xwe de jî qayd dike. Aqilê xwe yê ku bi wê rêveberîya xwe ya jîyanî dike pêş dixê.

Dema ku em werina van demên civatî û şariştanî ên weke ji demên sûmerîyan û hwd bi vir ve yanî bi ber serdema me ve û hwd, em dibînin ku aqil êdî pêş dikeve û derdikeve li pêş. Her wusa, êdî wê mirov di aqilê xwe werêne ser ziman bi wê çerçoveya xwe ya civatî ku dibîne. Pêşketina 'felsefeyê' û aqil, bawerî û ol, têgîna deronî û keseyetîyê, civaknasî û jîyane civatî û hwd, bi gelek beşên din re wê pêş bikeve. Her wusa, aqil, ji gelek aliyan ve wê pêşketina xwe bi mirov û jîyane mirov re bide pêşxistin. Aqil, jîyane mirov diadilêne. Her wusa, pêş jî dixê.

Di van serdemên pêşî ên şariştanîyê de, hizreka xwûdayî ku bi mirov re çê dibe û bi wê re ji 'xwûdê dihê hêvîkirin' ku ew bide mirov, wê weke ku ew weyna ku bi xwûdê dihê ser ziman, wê êdî aqil bileyîzê. Aqil, bi hişmendîya xwe re wê weke wê afsûnkarîya ku digot 'bibe!' û ku di mejîyê xwe de diafirand û pê de, wê êdî bi wê rengê weynekê bileyîzê. Serdema ku aqil, di kirasê xwûdê de rol û weyn dileyîzê jî, wê ev serdemên şariştanî bin.

Gotina 'aqil', weke gotinaka ku em dikarin wê bi dîrokê re di temenê ku em wê dikarin bikina weke navend jî werênina ser ziman. Ji xwe, di serdemên ku di wan de êdî şariştanî pêşketîya, gotina aqil weke gotinaka serdest û rêveber a jî. Em bi teybetî, dikarin binê vê xîz bikin.

Her wusa, dema ku e bahse aqil bikin û ankû bi gotina 'aqil' re bahse wê bikin, divê ku mirov hinekî jî li ser navaroka wê bisekin in. Li jêr emê pirr li ser bisekin in. Li vir, hinekî jî, em divê ku bahse wê dûtîya bi gîyan-laş re bikin. Ev jî, weke temenekî giring a di nava vê pêşketinê de.

Di aslê xwe de, hemû pêşveçûn, wê li dora hev kêşe(denklem)ya gîyan û laş û dûîtîya wê bibe. Dema ku em li vir, bahse gîyan û laş bikin, di temenê têngîna felsefîkî de, em dikarin dîrokê bi wê re ji destpêka pêşketina mirov ve bi hiş û zanîna wê re werênina ser ziman.

Gîyan, weke aliyekî ku pirr li ser wê nîqaş jî hatina kirin. Her wusa, rengê pêşketina bi têngîna gîyanê re wê bi dîrokê re xwe bide dîyar kirin. Di destpêka pêşveçûnê şariştanî de, dema ku pêşveçûnê civatî bi pergâlî bûn û pêşketin, wê rengê xwe li wê bixe. Her wusa, wê bi awayekî vekirî, weke têngîna ku ji temen ve bide kifşkirin wê xwe bihiş bike û bi wê re xwe û wê werêne ser ziman. Li vir, em divê ku vê yekê, bi teybetî, werênina ser ziman ku piştî ku civatî pêşket û pê de, êdî pêwîstîya jîyanî bi pergale hizirkirinê a felsefîkî jî bû. Her wusa, êdî pergale hizirkirinê pêşket. Di temenê hûnandina vê pergale hizirkirinê de, wê çawa bibe û wê çawa werê ser ziman û hwd, di vê temenê de ji temen ve wê nîqaşê dîrokî werina kirin. Ji kîjan aliyê ve wê mirov wê hilde li dest û werêne ser ziman û weke aliyekî kifşkar werêne ser ziman, wê xwe bide dîyar kirin. Her wusa, di vê çerçoveyê de, weke kifşkarîya vê nîqaşê ku wê êdî bide dîyarkirin, derketina li holê di mejî de têngîna 'yazdanî' ku êdî wê di temenê îdealîzme objektîfî de şenberkirina wê di mejî de bê kirin wê bibe. Darêjka yazdanî, weke têngîna ku hertimî li ser wê nîqaş hatina kirin a. Li ser wê, mirovan serî wastandîya. Ji filosofekî bigra û heta oldarekî û bawermendî û hwd, wê di wê temenê û xatê de wê hizirkirinê bikin û wê hizrên xwe werênina ser ziman.

Hizirkirina civatî, li vir, di temenê de bo ku bi pergâlî pêşketina xwe bide çêkirin û domandin, gotinên weke 'yazdan' û hwd, wê weke ajoyên navarokî ên wê hizirkirinê bin. Bo vê yekê, van gotinên ku serdemekê bi navê animîzme û totemîzme hatina ser ziman û piştî di serdemekê de jî bi gotina 'mîtolojiyê' û hwd ku hatina ser ziman û piştî wê re jî ku di serdemekê de bi gotina 'felsefeyê' û hwd ev nîqaş û hwd bûna, û hatina ser ziman, wê kifşkirina van gotinan a ajoyî jî raxê li berçav. Her wusa gotinên weke gotina 'yazdan' û hwd, di vê temenê de divê ku bahse wan bike. Di serdema me ya zanîna û ragihandinê de jî, gotina 'yazdan' bi deronîyeka xort dikare xwe werêne ser ziman û kifşkar bê. Her wusa, ev gelek sedemên wê ên deronî, civaknasî, civatî û hwd ku bi kesetîyê re dihên ser ziman hena. Em dema ku van nîqaşana werênina ser ziman, divê ku mirov bi teybetî, di vê çerçoveyê de werêne ser ziman.

Her wusa, gotina yazdan, wê di serdemên pêşî ên şariştanîyê de bi pergâlî pêş bikeve. Lê berî wê, di serdemên pêşî ên weke yên neolitikê û

hwd de jî, wê bi gotinên weke ên 'animism' û 'totemismê' û hwd re, wê werê ser ziman. Her wusa, di mejî de, heyînek 'şenber' ku hatî afirandin, dihêne ser ziman. Bi wê re jî, wê ev pêvajo, êdî bi tememî di temenê hîskirinê de xwe bidina dîyar kirin. Gotina 'yazdan' a di serdemên animism û totemismê de ku dijî bi têngînekê, wê ev têngîna rût di temenê rengê ajoyekê de bê. Hin bi hin bi hîskirinê û hwd, ku hizirkirin li dora wê pêşket û pê de, wê êdî bi demmê re hizirkirin li dora wê pêş bikevin. Piştî serdema animism û totemismê, wê serdema vegotinan a 'mîtolojiyê' wê were. Ev serdem, êdî li dora wan ajoyên bi têngînan ku bi mirov afirîna, wê vegotin bi rengê teybetîkirin û bi wasîfkirinê û hwd re, wê bidina dîyar kirin. Vegotin, bi xwe re, êdî pergalekê jî bi hizirkirinê dihênina ser ziman. Çerçoveyek vegotinan heya. Ev çerçova, di çerçoveya hinek jîyangerî û serborîyan de dibin. Serok û ankû mazinê aşîrê çawa kir û jîyane xwe çawa derbas kir û hwd, wê di wê temenê de xwe werêne ser ziman. Ev vegotin, wê di temenê ku ew weke serek xwediyê weyn û roleka mazin a di nava vê vegotinê de ya. Piştî, wê li ser wê re êdî ew serek, were bi wasîfkirin di çermê wê têngîna yazdanî de. Ankû, em dikarin bibêjin ku wê têngîna yazdan di keseyetîya wî de, were bi laşkirin. Ev jî, wê êdî bi xwe re hin bi hin gelek yazdanan derxe li holê. Ji xwe, serdema piştî ya animism û totemismê ku tê jî, wê teybetîya wê ew bê ku bi rengê pergala hizirkirinê a mîtolojikî û hwd re ku pirr yazdan xwedî laş û gîyan hena.

Ev rewş, ji wê tîpolojiya mirovî a di jîyanê de tê. Mirov, li xwe dinê û li kirinê xwe dinê, li gorî wan êdî yazdan û ankû têngîna yazdan jî, bi wasîf dike. Her wusa, êdî wê ji rengên kirinan, xosletan derxe û bi wê werêne ser ziman. Xosletên 'baş', ew in ku mirov bi wan zîrerê nabîne û bandûrek neyînî li jîyane mirov nakin in. Bi wê re jî, wê yazdanê baş werina şîrove kirin. Lê xosletên ne baş ku bandûrek xirab li jîyane mirov dikin jî, wê êdî bi wan re aliyê baş ê yazdanî werê ser ziman. Ev, wê êdî weke teybetîya serdemê a pêşketina wê bê. 'Yazdanî', bi heyîniya xoslet û teybetîyan re wê werina salixkirin. Di vê temenê de li ser xoslet û teybetîyan re wê hewl bê dayîn ku ew darêjka yazdan werê salixkirin û fahm bikin.

Gîyan di vê temenê de, wê piştî derkeve li holê. Di aslê xwe de, em dikarin gotina «gîyanê» weke reng û awayekî pêşketî ê serdema aqil û rengê wê ê felsefeyê bibînin û wê re werênina ser ziman. Berî wê di serdema mîtolojikî de wê gîyanê ku bi xosletan weke ku li wan laş hatibê kirin wê werin û bijîn. Lê di serdema felsefeyê de, wê «ew gîyane

ku di laş de dijî», wê were kifşkirin û werê jîyîn. Teybetîya sereka a rengê aqilê mitolojikî ew a ku li gîyanê laş tê kirin. Lê di serdema felsefeyê de ev tê vajîkirin. Li laş gîyanek hatîya bicihkirin. Her wusa, êdî ji wê laşê wê ew gîyan were fahm kirin. Her wusa, êdî gîyanê ew laş bo xwe çêkiriya û ankû laş piştî ku afirîya ew gîyan di wê de bicih bûya û hwd, cûr bi cûr wê nîqaşên wê ên felsefikî wê werina kirin. Ev nîqaş hemû jî, wê di vê temenê de êdî xwe bidina domandin. Nîqaşên li ser gîyanê, pirr giring in ku mirov wan baş fahm bike.

Li vir, dema ku hewl bidin ku gîyan û laş fahm bikin bi dîrokê re, wê çaxê, emê jî, gîyanê bi serdema wê ya mîtolojikî re werênina ser ziman û laş jî bi serdema wê ya felsefê re werênina ser ziman. Herdû, êdî di wê serdema aqil û felsefeyê de hatina li hevdû kirin. Bi hevdû re ahenga wan hewl hatîya dayin ku werina fahm kirin. Li vir, teybetîya felsefeyê ew a ku van rastîyan di serî de fahm bike. Gîyana serdema mîtolojikî, dema ku ez bixwe jî, bi mejiyê xwe li wê dihizirim, ji min re weke ku şneberîyek objektîfîkî ku bi wê re hatîya afirandin bi mejî re dihê dîtin. Darêjka gîyanê a serdema mîtolojiyê, pirr giringîya wê bi şenberîkirina wê ya bi xoslet û teybetîyan a li berçav re dihê dîtin. Her wusa, ev weke teybetî û xosletekî ser dema Mitolojiyê jî ya.

Li vir, divê ku mirov vê yekê jî, werêne ser ziman ku serdema mîtolojiyê, wê di mejiyê de, bi dîmênin ku afirandina, wê bi wê re êdî cihanek bi aqil temenê wê biafirîne. Ji xwe, wê li ser wê re êdî serdema felsefeyê hebûna xwe êdî bide dîyar kirin.. Felsefe, hinekî jî, aqilê bi hişê ku bi wê dihê xwestin ku ew dîmenên metilolojikî ku werina fahmkirin a. Di destpêkê de, wê ev yek wusa bê. Dunya û jîyan, di hundurê wê pergale hizirkirinê a mitolojikî de hatîya salixkirin. Ev jî, weke aliyekî giring ku temenê vê pêşketinê bi başî diafirîne. Hebûna mirov, û her zindiyî, û her wusa salixkirina xoslet û teybetîyan bi başî û nebaşî û hwd, wê dema mitolojiyê weyna xwe ya dîrokî ji temen ve bileyizê. Em vê divê ku vê yekê bi vê rengî bi teybetî werênina ser ziman. Her wusa, serdema mitolojiyê, wê aqil, bi pergal bike. Bi wan çerçoveyên jîyanî bi hatina wasifkirin di nava wê hanîna ser ziman de, wê bike ku êdî temenê fahm kirinê bibe.

Mirov, di wê temenê hizirkirinê de û her wusa di nava wê de dike ku dunya û hemû tişt û zindiyên ku li wê hena, kifş bike û bi wate bike. Meji, tişt a ku dihizirê, weke ku li dunyê heyî, bi wate dike. Serdema dawî ya mitolojiyê ku êdî sînore jîyankirinê derdixe dervî dunyê jî, êdî ji xwe buhurandina rengê hizirkirina mitolojiyê dihêne ser ziman. Em li vir, divê

ku vê yekê jî, werênina ser ziman ku hizirkirina mitolojikî, wê temenekî baş ê fahm kirinê bi vê rengê bi afirêne. Temenê ku afirand, êdî mirov bimejiyê xwe re wê li ser wê re bimeşê û serdemên piştê werênina ser ziman. Lê dema ku em hewl didin ku vê serdema mitolojiyê fahm bikin, divê ku em ji bîr nekin û werênina ser ziman ku her wasif û ankû karekterekî mitolojikî ku hatî afirandin, wê ji temen ve weke ajoyekê jî bê. Em divê ku ji vê aliyê ve jî li wê binerin û hewl bidin ku wê fahm bikin û werênina ser ziman. Her dîmênin ku di nava hizirkirina mitolojiyê de hatina afirandin, hinekî jî salixkirina ajoya mirov a jî. Ji ber vê yekê ya ku hemû bi tememî bi rengê xiyalkirin û ankû sawêrekê dihê ser ziman. Bi xiyalkirinê re, mirov û tişt hatina afirandin. Her wusa, bi teybet û xosletên ku mirov di jîyanê de nikaribê di wê demê de bibînê û biafirêne di mejî de hatiya afirandin. Mejî, bi wan çekirinan, hem hêza xwe ya afirandin û çekirinê êdî daye dîyar kirin û hem jî bi wê re êdî çendî ku mirov bi rastîyê re tevlihev xiyalkiriya û hanîya ser ziman, êdî ew ajoya xwe ya hîskiriya jî bi wê re hanîya ser ziman. Di temenê wê rengê xiyalkirinê de tiştê ku hîskiriya û xwestîya hanîya ser ziman. Hîs û xwestek, weke dû tayrên ku bi hêz difirin in di dema mitolojiyê de bi rengê hizirkirina wê.

Her wusa, divê ku mirov vê yekê bi wê re werêne ser ziman ku mitolojî, wê temenê wê li ser vê rengê hizirkirinê a bi rengê 'mirov bi rastîyê re tevlihev xiyalkiriya û hanîya ser ziman' bê. Her wusa, divê ku mirov werêne ser ziman ku hizirkirina wê demê, di vê temenê de, sînorên hizirkirinê ji wê re ne hatina danîn di mejî de. Di aslê xwe de, weke ku di dema pêşketinê demên felsefeyê de jî tê dîtin ku bi pêşketina olê re bê, û ankû ahlaqê re bê û an jî kû bi tîgîna 'mantiqê' û hwd bê, wê êdî sînorê hizirkirinê biafirin. Mantiq, ku î ro em navê bi pergala hizirîn û li gorî hin rêgezên hizirînê didênin jî, di aslê xwe de sînorekî mejî ya. Her wusa, di vê çerçoveyê de, êdî di hundurê wê sînorê de, mirov bi rêgezên ku bixwe danîya bi wan re dihizirê û dihêne ser ziman. Ev jî, weke 'ahengeka hizirî' û ankû ahenga hizirkirinê mirov dikarê werêne ser ziman.

Di serdema mîtolojiyê de, ev rêgezên mantiqî, weke ên serdema felsefeyê tûna na. Serbestbûn di hizirkirinê de bê sînor a. Çend ku weke ku mirov dikarê ji regekî hizirkirina mitolojiyê tîgîna ajoyê jî bixwêne û bêhna wê bike jî, mirov nikarê wê bi sînor re werênê ser ziman. Her wusa, sînorê afirandinê di wê de tûna na. Di nava xwe de, bê sînor a di pêşketina xwe ya bihizirî de.

Di vê çerçoveyê de, hertişt, ji renekî gîyanî ya. Her wusa, hertiştê ku li jîyanê dijî jî, ku tişteka weke kevirekî ku em dikarin bi destê wê hilgirin û rajihinê de jê, dikarê di nava mejiyê me de weke gîyanekê lê were û bi mejiyê me re, ku em dikarin her cûre rengî bidinê de wê lê werê. Di aslê xwe de, di vê temenê de hêkel û pêkelên pêşî ên ku ji kevîr hatina çêkirin wê di nava têngîn û hizikirina mitolojiyê de bin. Her wusa, di vê temenê de wê êdî werina ser ziman.

Hizirkirina mitolojikî, di rengê xwe yê ku heya de, wê êdî ji me re bibêje ku 'tu bi hizirkiirna xwe re dikarê hertiştî bike û bide kirin'. Her wusa, wê ji me re bibêje ku ' hertişt, bi derfet a'. Di vê çerçoveyê de, ku di temenê wê de weke rêgez ev hizir hena, wê pêşketina wê ya hizrî wê hebe. Ev rengê ku hizir dikarê her tiştî biafirêne, wê di aslê xwe de weke teybetîyeka hizrî jî bê. Her wusa, wê hizir karibê biafirêne. Di wê demê de gîyan hizirkirinaka ku diafirênê jî ya. Yazdanak, li gorî xwestekên jîyanî dihên bi wasif kirin. Wasifkirin, weke aliyekî giring ê têngîn û hizirkirina mitolojikî ya. Her wusa demma ku mirov li ser wê dihizirê, mirov vê jî kifş dike ku 'yazdanak, dikarê hertiştî bike'. Bi wê re, ti astengî li pêşîya wî û ankû wê bo ti kirinê tûna ya. Ev jî, weke renekî hizirkirinê ya. Hertişt gîyan a. Gîyan jî, heya. Her wusa gîyan, 'rastîyeka afrîner a' di nava wê rengê hizirkirinê de. Her wusa di nava wê rengê hizirkirinê de gîyan, weke şenberna jîyanî na jî.

Di vê temenê de mirov dikarê werêne ser ziman ku mitoloji, serdemek bi aqil a pirr afrîner a. Her wusa mitoloji, pirr afrîner a. Di afirêne. Li pêşîya afirandina wê ti tişt tûna ya. Çend ku weke rengê afirandina mitolojikî, gotina 'afsûnê' cih bi cih weke renekî xwe dîyar dike jî, her wusa, lê ev di temen de hizirkirin heya. Her wusa, dihêne ser ziman. Mîtoloji, ne tenê têngîneka hizirkî ya. Her wusa, têngîneka bi pergali a hizrî ku hemû fêr û cerbên serdemên dirêj ên bi animismê û totemismê ku pêşketina jî, di nava xwe de dihawêne. Hemû rengên têngînên bi pirsgirêk û çareseriyê û hwd jî, di wê de xwe hanîna ser ziman. Di vê temenê de, mirov dikarê werêne ser ziman ku Mitolojî, weke hevgyirtineka hizirkî ya pêşketîya li gorî ya wan demên buhûrî jî. Dema ku em wan serdemên animismê û tetomismê werênina berçav û ji wê gavê biavêjina serdema aqil û felsefeyê, em dikarin bibêjin ku serdema mîtolojiyê, weke serdemeka buhurênê ya ji serdemên animismê û totemismê li ya felsefeyê jî ya. Bo ku mirov vê yekê bibêje jî hinek sedemeên me yên bi hizirkî hena. Ew jî, ew in ku ajoyên animismî û totemismî, em di navaroka têngînên felsefeyê de wan kifş dikin. Felsefe,

hinekî jî, di serdema xwe de ajoyên xwe yên navendî afirand. Her wusa, ev yek, bi têngîneka felsefeyê re jî hatina ser ziman. Êdî felsefeyê ev rastî, dîtina. Lê ev rastiyên ku felsefeyê dîtina ne rastîyna ku di wê dema felsefeyê de tenê hatina kifşkirin in. Berê wê jî, hebûna na. Her wusa, ajo, 'tabu' û hwd, li vir, divê ku mirov bahse wan bike. Wê kifşkarîya van ji temen ve hebe. Em divê ku vê yekê werênina ser ziman ku wê êdî bi xwe re afirandinê bi hizir werêne ser ziman. Lê hizirkirina bi felsefeyê, êdî bi pergali û pêşketî ya. Şîrove ya. Salixkirina. Fahmkirina a. Naskirin a. Her wusa, mirov dikarê li wê zêde bike. Lê hemû jî, di çerçoveyekê de hatina û bûna. Mîtolojiyê, bi serdema xwe re tenê ev serdem bi vegotin kirin û vejandin. Mîtolojiyê, sînorê hertiştî rakir. Vejand. Her wusa, ev rakirina sînoran a mîtolojikî, hinekî jî, divê ku mirov di temenê hizirkirinê de werênina ser ziman. Hizirkirina bi wê rengê hizirkirina mîtolojiyê, her wusa, divê ku bi teybetî di vê temenê de werêne ser ziman. Ew hêze bi hizirkirinê a afirînê ku bi mîtolojiyê bi wasifiyên ku dikir de dihanî ser ziman, wê piştre bi hizirkirina felsefeyê re werê û bibe. Di rengê hizirkirina mîtolojiyê de bi baskbûn û firîna mirov çawa ku bbi derfet bû, wê piştre bi aqil wê çêkirina belafiran û hwd û bi wan firîn wê bibêt. Di vê temenê de, tenê, farq, ew a ku dema mîtolojiyê li gorî wê hizirîna xwe ya gîyanî dikir û serdema felsefeyê jî li gorî wê hizirîna xwe ya felsefikî a laşî û hwd dike.

Em divê ku vê jî, werênina ser ziman ku Mîtoloji û rengê hizirkirina wê, wê ji temen ve kifşkar bê. Her wusa, ji aliyê deronî ve jî, dema ku mirov lê dinerê, ya ku mirov kifş dike, weke ku bi têngînên weke 'elektra', 'lêpîdû' û hwd, ku Freud û hwd jî, wa dihêne ser ziman, wê awa û reng bistênin. Ev jî, çi didê nîşandin? Wê dide nîşandin ku bi têngîna 'animism', 'totemism', 'tabû' û ankû 'ajo' û hwd re, wê xwe bitêgînî bidina domandin. Di serdemên felsefeyê de, çend ku weke serdemek aqil jî werê ser ziman, wê hertimî mirov di nava wê hizrê xwe de ji temen ve xwe bisipêrê hin ajoya ku ew di farqê de bê û ankû ne difarqê de bê.

Li vir, em divê ku vê jî werênina ser ziman ku gîyan, her wusa, weke ku em di serdema felsefeyê de dibînin, di hundurê laş de hatîya girtin. Lê di serdema Mîtolojiyê de, ne di hundurê laş de ya. Her wusa, gîyan bixwe, dikarê xwe weke 'laş' şenber werêne ser ziman û li berçav. Ev jî, weke têngîneka ku mirov divê ku bi teybetî li ser wê bisekinê ya. Mîtoloji û rengê hizirkirina wê, her wusa, ji têngîna darêjkê berbi darêjkê ve xwediyê renekî hizirkirinê ya. Di vê çerçoveyê de hizirkirina wê ya ku dihê kirin jî, divê ku mirov wê fahm bike ku di xwe de, dike kifşkar.

Her wusa, dema ku tiştekan û ankû zindiyek hat afirandin, her wusa, bi wê rengê tîgîna ku dikarê bi her derfetî bê dihê afirandin. Ji ber ku di temenê wê de ew rengê hizirkirinê heya. Li vir, dema ku em bi gîyanê re wê werênina ser ziman, em divê ku bibêjin ku wê gîyan, bi tîgîna mitolojiyê re were û li berçav bisekinê. Wê weke ku bi laş a, wê xwediyê heyîn û hebûn bê. Di vê çerçoveyê de, bi hêza wê re wê hebe. Di serdema mitolojiyê de, pêşketina olên yek-xwûdayî û pîrr-xwûdayî jî, wê bandûra wê tîgînê li wê bike. Weke ku di nava kurdan de bi awayekî mîtolojikî jê bahs dihê kirin, 'cin', wê di temenê gîyana bi laş ku dikarin xwe bikîna her rengê afirandinê de wê werina li berçav. Gotina 'cin' jî kurdî ya. Her wusa, ev gotin, di kurdî de wateya wê zindîbûn, çav vekirîbûn, di cih de nîşandana tevgerîyê, xwe ji rewşekê birin û kirina rewşek din de, ji tiştekan derbasbûna li tiştekan, çûnaka di wê de ti astengî tûna û hwd a. Di nava xalkê de gelek wateyên din jî, ên li li wê dihên kirin hena. Her wusa, di nava kurdan de, vegotinên li ser cihan û 'cîhana cinan' û hwd jî, pîr zêde hena. Di hemû vegotinên de, pergaliyek jîyanî ya bi hiyererşîkî û hwd dihê hanîn ser ziman. Lê di wê cihanê de 'cin', weke zindiyekî ku weke mirovan dikarê li jîyanê bijî, lê bi xoslet û teybetîyên xwe re ku li ser mirov re ya mirov dikarê bahse wê bike û werêne ser ziman. Di nava hemû çîrokên kurdan de, cin heya. Her wusa teybetîya vegotinên çîrokî ên cinan, ew a ku di serdemeka ku ol û xwûdayatî pêşketî ya û di buhurê li yek-xwûdayatîyê de, diafirin û pêş dikevin. Her wusa, vegotinên bicîh, vegotinên bi vî rengî ên buhurîna li demê na. Weke ola yekxwûdayî ya yazdanî, ku mirov bahse wê dike, mirov divê ku werêne ser ziman ku berî olên yekxwûdayî yê semewî ku hatina na. Di nava tîgîn û rengê pêşketina olên yek-xwûdayî ên yazdanî û ankû êzdayî de, tîgîna 'cînan' heya. Cin, weke gîyaneka ku dikarê xwe bi laş bike û xwe bigihêne hertiştî û we bike her rengî de ya. Her wusa, bi afsûnî ew dihê ser ziman. Ev rengê bi afsûnî, weke ku awayekî ve di mitolojiyan de heya. Her wusa, lê mitoloji, bi hizir, afirandina bi teybetî û xosletan dihênin ser ziman. Di vê temenê de, rengê mîstîsma, vegotinên cinan ji ya di nava mitolojiyan de weke ku zêdetir heya rewşek û regek dihê li berçav. Mistisim, wê piştî di nava olan de bicîh bibe. Wateya wê, ew a ku tiştên ku mirov nikarî bi tememî xwe bîaqil bigihêne rastîya wê ya. Her wusa, di vê temenê de, dema ku bi gîyanê re dihê hizirîn, li aliyê mitolojikî, bi hizir, rengê hizirkirinê ê wê, derfetê dide mirov ku mirov karibê bi her rengî bîafirêne û xwe bigihêne hertiştî. Ev jî, weke ku di mitolojiyê de dihê dîtin bi hizirkirinê dihê hizirîn. Her wusa, sînor ji hizir re tûna ya. Bi

wê re jî, em divê ku vê yekê jî, bibêjin ku gotina 'mistisimê', em dikarin temenê wê di nava rengê hizirkirina mitolojikî de bicih bikin û werênina ser ziman. Lê em divê ku bi destpêkê re werênina ser ziman. Her wusa, re pirsar 'metafizîkî' a destpêkê, di wê temenê de tarîya ku heya, em dikarin bi wê re werênina ser ziman. Ev jî, dide nişandin ku gotina mistisimê, di nava mitolojiyê de reng û awa diguharêne. Di temenê rengê hizirkirina wê de, dema ku em li mitolojiyê û rengê hizirkirina wê dihizirin, em dibînin ku rengê felsefeyê ji wê dihê dîtin. Herêmên ber diclê û firatê, wê di serdemên ku yekxwûdayî ya yazdanî pêş dikeve de, wê her wusa di nava olê de bi mirovên weke melekê tawis, Mîtra, Zerdeşt, Manî û hwd re werêne ser ziman. Lê di serdema Mîtolojiyan de, wê aqilê mirov, bi teybetî di vê çerçoveya xwe ya aqilî de werêne ser ziman. Aqil, dikarê bîafirêne. Teybetî û xosleta sereka ew a ku aqil dikarê bêsînor bîafirêne. Her wusa, vê teybetîya dema mitolojiyê, divê ku mirov dikarê bi teybetî werêne ser ziman. Dema mîtolojiyê, wê aqil her wusa afrîner bê. Ev rengê afirnerîya bêsînor, jî, wê piştî dem bi demm bi gotina 'afsûniyê' êdî werê ser ziman. Lê li vir, dema ku em li rengê aqlê mitolojikî dihizirin, em têgîna hizirkirinê û ku bi metafizîka wê re kifş dikin dibînin. Her wusa, ev jî, rewşa rengê hizirkirina dema mitolojikî bi xwe re dihêne ser ziman.

Mîtoloji jî, weke felsefeyê, pîrsgirêka 'naskirinê' ji xwe re kirîya navend û li ser wê rawastîya ya. Her wusa naskirina xwezayê vi hebûna wê re, çawa afirî, her zindî çawa afirî, çawa bi xûy û tevger dibê û mijarên têgînên destpêk û dawîyê li gorî rengê hizirkirin û têgîna xwe dihêne ser ziman.

Gîyan, serdema wê, di aslê xwe de serdema mîtolojiyê ya. Di vê serdemê de gîyan hewceyî bi laşekî nabîne ku ew bi wê bijî. Gîyanê, xwe bixwe kirîya rengê laşekî û dijî. Her wusa darêjka gîyanê, li berçav pîrî şenber û 'sîmset' a. Ev jî, gîyanê, dike ku ew dema xwe bijî. Gîyan, wê di wê serdema xwe de êdî xwe salix bike di mejiyê mirovan de. Hizrên mirovan ên bi gîyanê re, wê li dora wan teybetîyên ku li gîyanê baxşkirina wê li dora wan şîn bibe. Her wusa, gîyan, di wê serdemê de firezeya çandîyê ya ku li lê şîn dibe ya.

Serdemên weke animîsmê û totemîsmê, ku di wan de, êdî hin bi hin mirov bidest ketina farqe xwe dike jî, wê êdî gîyan jî di van deman de êdî bibe û zaroktiya xwe bijî. Wê piştî jî, bi demê re dem bi dem mazin û serdest bibe. Gîyan, heta ku pêvajoyên pêşketina werîna wê asta ya 'baş' û 'ne baş' ku ji hevdu cudakirinê û hwd, wê pêvajoyîna pêşveçûnê bi xwe

re bide buhurandin. Her wusa wê gîyan, serkevtinekê bidest bixe. Ev serkevtin, bi serdestbûna wê ya li mirov û jîyane mirov a. Dema ku em bahse serdemên serdestîya gîyanê bikin, em divê ku van serdemên destpêkê bi giringî werênina ser ziman. Piştî jî, ol û bawerî, ku afirîn, wê dîsa wê gîyanê ji xwe re bikina temen û armanc. Gîyan, piştî ku ol û bawerî afirî û pê de, êdî pîroz bû. Ev pîrozbûna wê jî, mirov dikarê bi pêvajoyên wê ên pêşketinê ên bi demê re fahm bike û werêne ser ziman.

Divê ku mirov destpêka pêvajoyên pîrozkirinê, bi teybet û xoslet kirina gîyanê a bi wasifên wê re hewl bide ku fahm bike. Ev jî, piştî ku mirov di hizirê û dema ku li zindiyekî dihizirê û hin wasifna li wê dihizirê ji mejiyê xwe, ev wê weke wasifna sermirovî bin. Minaq, bibaskbûn û firîna mirov, ji berçav windabûn û ankû xwarbûn, qûdrete kirin û çêkirinê û hwd, wê weke çend ji wan xoslet û teybetîyên ku bi demê re bi mejî re werina bi wasifkirin bin. Ev jî, wê di temenê mazinbûnê de bin. Çendî ku mazinbûn bû, wê êdî bi xwe re serdestîyê werêne. Her wusa, ew jî, wê bike ku ji aliyê herkesekê ku wê hîs dike û dibînê ne jî, were herê kirin. Ev jî, wê êdî bike ku lê serdest bibe. Di temenê pîrozbûnê de, her wusa serdestbûn û serwerbûn jî heya. Çend ku bi wasifî serdestbûn bû, wê i xwe re êdî wê bêne. Her wusa, gotina 'mazinbûn'ê dem bi dem wusa hatîya bikarhanîn ku bi xwe re wateya pîrozkirinê jî car bib car daye. Her wusa, êdî pîrozbûn, di mazinbûnê de hatîya dîtin. Mazinbûna li jîyanê û ya di mejî de di temenê bi têngîna qûdretîyê û hwd re ku mirov dikarê wê werêne ser ziman a. Ev jî, wê ji wan pêvajoyên pêşketinê cûda pêşnekeve.

Li vir, ez divê ku vê yekê jî, werênima ser ziman ku dem heta ku tê wê serdema mîtolojiyan, wê edî ev têngîna mazinbûnê pêvajoyên têgihîştinê ên demdirêj bi xwe re bi buhurêne. Her wusa, weke mazinekî ku ji aliyê aşîrê ve pirr bi rêzdarî dihat pêşwazî kirin, wê piştî mirina wî re, bi rêz û hûrmet were bibîrhanîn. Wê piştî jî, êdî bi wî rengî were ser ziman.

Di aslê xwe de, di dema mitolojiyan de, wusa êdî dibe ku darêjk, bi jîyan dibe û li jîyanê dijî dibe. Her wusa, rewşek, diafirê. Em ji vê re dibêjin gîyan. Lê gîyan, wê bi demê re bi pêşketina xwe re gelek wate û wasifên ku li wê hatina baxşîkirin re wê êdî bijî û werê ser ziman. Li vir, di serî de divê ku mirov werêne ser ziman ku gîyan, wê di van deman de, pêvajoyên aqilbûna xwe jî bi xwe re êdî bijî. Gîyan, dema ku gîyane mirovekî bê, wê weke wî êdî bi ziman bibe biaxîfê û werêne ser ziman. Wê bihizirê û bihişmendî bê. Gîyane bi hişmendî, êdî wê afrîner jî bê. Li

vir, dema ku em dibêjin ku gîyane bi hişmendî, afrîner bê, em li vir wê têngîna afrînerêyê ji wê gotina 'hişmendiyê' derdixin û dihênina ser ziman. Her wusa gîyan, êdî dijî.

Kengî ku gîyan bi hişmendî bû, êdî afirand. Ol û bawerî afirand û pê mazin bû. Hizirî û salixkirin kir. Piştî jî, êdî wê di serdema felsefeyê de ew gîyane ku bi hişmendî ku diafirê, wê felsefeyê jî bike. Wê hizirkirina wê, di temenê nîqaşên ku bûn de jî bê. Gîyan, hertimî, weke siha mirov bi mirov re ya. Lê kengî ku bi hişmendî bû, êdî ji wê sihişîya mirov derket û weke ku bi serê xwe bibe lê hat. Her wusa, êdî karî ku weke ku bi serê xwe jî bijî. Di aslê xwe de, 'yazdanîti' û pêşketina wê û pêvajoyên wê hizirî ên pêşketinê, hinekî jî, vê yekê dihênina ser ziman. Kengî ku gîyanê karî ku bi serê xwe bijî, êdî navê yazdanîyê li xwe kir. Yazdan, hinekî navê gîyane serbixwe ya. Yazdan navê gîyane ku ne weke siha mirov a. Yazdan, navê gîyane ku mirov êdî kirîya bin siha xwe de ya. Her wusa têngîna gîyanê mirov divê ku di serî de, bi wê re werêne ser ziman. Ev jî, wê êdî bi salixkirin û bi navkirina wê re weke ku bi navê yazdan û hwd, wê êdî bibe.

Gîyan, kengî ku xoslete aqil bidest xist û pê de, êdî li jîyanê serdestîya wê bû. Ev jî, êdî wê bi demê re pêvajoyên wê ên pêşketinê bi xwe re werêne. Her wusa, divê ku mirov vê yekê jî werêne ser ziman ku Pêvajoyên aqil, wê weke navend bin. Çawa navend bin? Weke ku aqil, destpêkîtiya ku bi xwe re daye kirin di jîyanê de wê êdî bi vî rengî werêne li holê. Dema ku mirov ji aliyê aqil ve li gîyanê binerê, wê gîyane gîyanê weke xêveka dîrokî ya pirr mazin ya aqil bê. Her wusa, ev jî, bi pêşketina gotina gîyanê re êdî dihê dîtî. Gotina gîyanê, wê di nava aqil de aqil bike navend. Her wusa, ev jî, li ser salixkirinan re êdî dibe. Piştî ku gîyanê, pêvajoyên xwe yên jîyankirinê di serdemên mitolojiyê de temem kir û pê de, êdî weke mirovê ku bi mejiyê xwe re ti derdê wî û xûfa wî bo pêşaroja wî nemênê lê hat. Piştî wê re jî, êdî bidest jîyankirina xwe kir. Gîyan, çendî ku piştî ku ew pêvajoyên 'xwe-gihandinê' temem kir û pê de, êdî weke 'heyîn' ' ankû 'mirovekî' ku bihizir e wê xate hizirkirinê afirand û pêvajoyên hizirkirinê pêşxist. Gîyan, weke filosofê bîaqil e li ser hemû deman re ku dihizirê û dihizirêne. Her wusa, di vê temenê de, divê ku mirov gîyanê bi awayekî giring hilde li dest. Gîyan, dema ku mirov ji kîjan aliyê ve lê binerê, mirov wê ji wê aliyê ve wê fahm bike. Dema ku ji aliyê deroniyê ve bê, wê weke keseyetîyê xwe bide dîyar kirin. Dema ku em ji aliyê felsefe ve lê binerê, weke hizirvanekî ku timî dihizirê lê ku mirov nikarê bibîne û werêne ser ziman

tefkîr dike. Her wusa, hizirkirina gîyanê heya. Çendî ku ew hizirkirina gîyanê hatîya dîtî jî, mereqa li wê zêdetir jî bûya. Her wusa, êdî hewldanên fahmkirina wê zêdetir bi aqil bûna.

Her mejiyê ku dihizirê, wê pîrsekê jî xwe bike û bi pîrsê ku 'gîyan çî ya' û ankû gîyan kî ya'. Ev pîrs, wê hertimî, bi bersivên cûda re xwe bi mirov re bide hizirandin. Ev hizirkirina di hundurê demê de, wê êdî weke rêya di demê de ku bêdawî wê lê were. Her wusa, çendî ku mirov bi wê hizirkirinê di wê rêyê de herê, wê herê. Dawîya wê rêyê wê kengî werêne bi qasî mereqa wê, wilqasî azwerî û xwesteka xwe gihandina dawîya wê rêyê jî, wê xwe bide nîşandin. Bi wan re, wê gelek hêst û hîsên din jî, dem bi dem wê bi mirov re biafirin di mejî de. Ev jî, wê êdî bi xwe re hizirkirinê werêne. Ew dawî ya ku tu carî nayê, weke pîrseka 'metafizîkî' wê hertimî xwe û hebûna xwe di mejiyê mirov de biparêzê. Her wusa, wê hertimî, mejî li wê bihizirê. Mejî, di vê temenê de weke ku di nava hoyandinekê de bê, wê lê were. ...

Heyîna hizirkirina mejî, di vê temenê de, dibê ku weke pêwisîtîyeka ku bi wê re jî bê. Lê mejî, wê hertimî bi hizirê. Wê hizirkirinekê bi hizirê. Wê li gîyanê bihizirê. Li hizirkirina gîyanê bi hizirê. Ew hizra ku weke gîyan wê hizirîya ku mejî dihizirê jî, wê weke hizreke bîafsûn bê di mejiyê mirov de. Wê li mirov serdest bê. Hişarîya wê hizrê, wê xwe bi mirov re weke perdeyekê berde. Mirov wê di bin wê de bijî. Ev jîyane bi wê gîyanê re êdî wê bi wate û hiş bike di mejiyê mirov de.

Cihane mirov dunya mirov a. Dunya mirov, cihane ku mirov bi laşê xwe yê ku gîyan di wê de dihê re heya. Lê dunyaya gîyanê 'axîret' jî, her wusa wê êdî xwe biafirîne. Tefkîrkirina wê dunyê, wê bi hemû xosletên aqil û bêsînorbûyîna wê bê. Di aslê xwe de, hizirkirina herî bêsînor jî ev bixwe ya. Mirov, carna dibêje ku 'dema ku gîyan jî laş xilas bû û azad bû' û pê de, êdî wê biserê xwe bijî. Her wusa, serbestbûna ku bi wê azadbûna gîyanê re dihê tefsîr kirin, divê ku mirov hinekî li wê bihizirê. Di wê de hinekî jî, azadî dihê dîtî. Li vir, êdî ew gîyan bi serê xwe ya. Ne di nava laşekî bi sînor ku bi demê ve girêdayî ya. Her wusa, piştî ku serbest bû û pê de, êdî dikarê hertiştî bike. Ev teybetî, wê di hizirkirinê de jî bi heman rengî û têngîna azadiyê xwe bide şîrovekirin bi mirov. Her wusa, ev jî, wê êdî bi xwe re têngîneka azadiyê werêne. Azadî, li vir, bi gîyanê re bi dîtîna bi xilasbûna jî laş ve, weke teybetîyeka serbestîya jîyana wê jî dihê ser ziman. Her wusa, li vir, divê ku mirov vê yekê jî, werêne ser ziman ku dema ku bahse gîyanê û jîyanê bi hevdu re dihê kirin jî, bahse wê bi hev re bûna wan dihê kirin. Gîyan, bi laş re di jîyanê

de bi wê ve girêdayî ya. Lê piştî ku ji laş xilas bû û pê de, êdî wê girêdana wê ya bi jîyanê ve jî dawî lê were. Her wusa, êdî wê herê ji dunyê. Bi qûtbûna gîyanê ji jîyanê re ku dema ku ji laş xilas dibe re, êdî rêyên dervî dunyê ji wê re bi aqil hatina vekirin. Azman, dunya din ku wê goçî wê bike û hwd, wê bi gelek rengên wê werê ser ziman. Ev jî, wê gîyanê, di temenê wê de werêne ser ziman. Gîyan, bi laş re dunya ji wê jîyanê wê ya û sînorê jîyane wê ya. Her wusa, piştî ku gîyan ji laş xilas bû û pê de, gerdûn ji wê re dine dunya û di wê de dijî. Ev jî, weke aliyekî dî ê wê yê ku mirov bi wê re kifş dike ya. Dunya ya gîyanê gerdûna wê, her wusa, bêdawî ya. Sînorê wê, tûna ya. Her wusa, mirov nikarê bahse wê sînorê bike. Gîyan, bi vê rengê, êdî xwe azad hîs dike. Xwe azad hîskirina gîyanê, bi gihiştina wê ya gerdûna wê re ya. Her wusa, li vir jî, dema ku bahse jîyankirina gîyan û temenê wê dihêkirin jî, êdî li gorî wê bahs dihêkirin û bi jîyankirina sermendî re bahse wê dihê kirin. Ev jî, weke rastîya gîyanê û jîyanê wê ya. Gîyan, di nava hizirkirina xwe de azadîya bêsinor ji xwe re bijartîya û hanîya ser ziman. Her wusa bi wê re jî, di nava sînorê hizirkirina xwe de weke azadîya xwe ya sermendî, hizirkirina sermendî jî ji xwe re tefkîr kirîya.

Dema ku mirov li gîyanê û tefkirkirina wê dihizirê, mirov li vir, êdî di mejiyê xwe de gelek tefkîrên din jî dike bi jîyankirina wê re. Her wusa, hemû rewşên jîyanî ên 'xweş' ku mirov dikarê di mejiyê xwe de werêne ser ziman, mirov bi wan re êdî dihizirê. Mirov, ya ku hizir dike, di jîyanê de ya. Lê ya herî xweş jî, bi gîyanê re dike.. Her wusa, weke ku carna pêşîyên me kurdan digotin li 'gîyane xwe bihisêne', êdî dengê bi wê re dihê guhê me vê şîretê li me dike. Ev jî, êdî wê mirov dinava xwe de bihizirkirina mirov re bibe. Rengê hizirkirina gîyanê, li vir, di serî de li ser esasê xwe esas girtin a. Hizir, çendî ku hişarîya mirov diafirêne, her wusa êdî ezîtîya ku mirov jî bi wê hişarîya mirov re xwe dide li rû.

Em gîyanê baş nasnekin. Lê çendê ku em wê nsnekin jî, ew me nas dike bi mejiyê me re. Her wusa, divê ku mirov vê yekê di serî de kifş bike. Ev jî, dema ku mirov wê kifş dike, êdî di serî de weke ku tirsekê ji wê dike dilê mirov de. Her wusa, kî mirov ji mirov baştir nas dike? Ev jî, weke pirsekê ya. Carna, di jîyanê de dihê gotin ku 'mirov, herî baş ew xwe nas dike.' Ku ev gotin, rast bê, wê çaxê, divê ku mirov bibêje ku ti kesek ji me pêve me bêhtir nasnekê. Lê me bixwe jî, xwe baş nasnekirîya. Ew 'me' ya ku em bahse wê dikin û dibêjin ku 'me baş nas dike', jî, her wusa em êdî di derbarê wê de di xwe de dikevina xûfê de. Êdî dema ku ew 'me' ya me jî, ku êdî me baş ji me çêtir nasnekê, êdî

weke ku ti kesek nina ku me me nas bike. Li vir, êdî, weke ku dihê fahmkirin jî, weke ku pirsgirêkeka naskirinê derdikeve li holê. Ku asta naskirina mirov êdî mirov bixwe bê, mirov wê êdî bibêje ku mirov bixwe jî, êdî di wê naskirinê de kêma maya.

Her wusa, divê ku mirov vê yekê bibêje ku dibêtu ku ew weke hîsekê bi mirov re çêdibe û mirov jî wê fahm dike. Her wusa, dibêtu ku mirov wê hîsê di xwe de bi lêv jî dike. Lê weke ku wê tirsê di tirsihê ku bi deng bi lêv bike. Mirov, ne tenê ditirsihê ku bi deng werêne ser ziman, her wusa di xwe de dikeve zorê de jî ku wê hizra xwe nasnekirinê herê bike. Ev jî, weke aliyekî din ê ku mirov dikarê bi teybetî li ser wê bisekinê ya. Bo vê yekê, gotina 'naskirinê' carna ku mirov bikardihênê, di bin xwe de gelek nasnekirinan divêşêrê. Dema ku mirov di rewşek bi vî rengî de bê, wê çaxê, bi xwezayî, hewceyî bi yekî ku wî baş fahm bike heya. Her wusa, yekî ku mirov bi qasî mirov karibê fahm bike û mirov jî wî fahm bike, hewceyî bi wê dide dîtî. Mirov, ji ber çî wê yekê dike? Ji ber ku xwe bi tenê hîs nekê. Ji ber ku xwe bi tenê nebînê, li cem xwe li rêhevalekê digerihe. Mirov, kê ji xwe re dike rêheval? Her wusa, yê ku herî zêde mirov dikarê baş fahm bike ya. Yanî, temenê 'rêhevaltiye' jî li ser fahmkirinê ku ava bê, wê çaxê, bêgûman, êdî bêhtirî zor dibe ku mirov herê bike ku nasnekirinê. Di temenê wê hîsîyeta ku zorê bi nasnekirinê re dide mirov, ajoyeka naskirinê ya ku mirov bi tememî ne di farqe wê de jî bê heya. Her wusa, divê ku mirov wê yekê bi teybetî werêne ser ziman. Hîsîyeta naskirinê, di temenê xwe de, di vê temenê de hoyandina wê ya ku heya, mirov bi xwe re digirê. Lê hîsîyet, di temenê wê de civaktî heya. Yanî, ew koma ku mirov di nav de dijî, ew heya. Her wusa, ew jî, di temenê ne naskirinê de ya. Mirov, heta ku di nava wê de bê, wê hewceyî bi lêpîrsîna wê nabînê ku di bin naskirinê de heyîna nasnekirî dihawêne. Ji ber ku mirov, heta ku bi tenê nemêne, wê bi wê hêsta wê re rû bi rû nemêne. Kengî ku bi hêsta wê re rû bi rû ma, êdî wê lêpîrsînê bike. Bi wê lêpîrsînê re, wê êdî pêşî bayekî sar lê were. Mirov, wê xwe di hêsteka cemidî de hîs bike. Êdî piştî bi tenê jî hîs bike. Her wusa, bitenêbûn, em nikarin hertimî bi wê re zanebûnekê bi pîvîn. Bitenêbûn, carna ji nezaniyê û ne naskirinê ya. Di dem û rewşên weha de, di serdemên ku di wan de tê gotin ku herî zêde aqil û zanîna wê pêşketîya de jî, wê xwe li gîyane ku bi ol û bawerîyê hanîya ser ziman bipêçê. Ev jî, wê êdî weke zaroyeka ku bê xistin nava pêçekê, wê lê were. Di nava olekê de, mirov, weke zaroyê pêçekê ya. Wusa, ji hal ketîya.

Ev, ne ku ji bawerîyê tê. Di aslê xwe de bawerî bixwe jî bi olê re ji aqil afirî ya, ku ev aqil aqilê gîyanê jî bê. Lê mirov, wê li nezaniya xwe dike weke gomlekekî. Her wusa, êdî ku da qana karibê bi wê nezaniya xwe re pê bijî. Mirov, olê, di serdemên aqil û zanînê de bo vê yekê bi wê dijî û kardihêne. Serdemên ku di wan de tê gotin ku aqil pêşketîya, di aslê xwe de mirov nikarê wê yekê bo xwe werêne ser ziman. Ji ber çi? Ji ber ku aqil di xwe de pêşnexistîya. Ji ber çi, demna ku bahse aqil û olê hatîya bi hevdû re hatîya kirin, bi hîsîyeteka ku li hemberê hevdû bin, bahse ji hevdû hatîya kirin? Hinekî jî, dema ku mirov vê hîsîyetê fahm bike, mirov wê êdî vê rastîya jîyana mirov jî baştir fahm bike. Ev hîsîyet, hinekî jî, xitabî wê ben û ankû têkiliya bi wê benê a di nava aqil û olê de jî dike. Lê di rengekî wusa de şîrovekirina wê hatîya kirin ku ji aqil hatîya qatandin. Ev jî, êdî bûya sedema redkirina aqil bixwe jî. Pirsgirêkên ku bi demê re bi olan bo civatan derketina li holê di temenê wan ev rastî jî hena. Dema ku em van rastîyan bi aqil re werênina ser ziman, wê hingî rêya çareserîyê bi xwezayî xwe diyar bike li ber mirov.

Em li vir, divê ku vê rastî jî, werênina ser ziman ku gîyan, her wusa, tefsîrkirina wê ya ku hatî kirin, di wê temenê de, kiriya ku ew ji jîyanê dûr bikeve. Piştî ku gîyanê bidest hizir kir û êdî bo xwe bidest hizirandinê kir û pê de, êdî ji aqilê ku heyî jî rêya wê qût bû. Êdî di vê temenê de, li wê sîfat û nav hatina kirin. 'Gîyane baxtewar' êdî hingî bahse wê hat kirin. Î ro jî, di nava kurdan de, bahse gîyane baxtewar, dihê kirin. Gîyane baxtewar, gîyanê bizane û bi wê zanebûnê ku êdî serdest a. Mirov, dikarê laşê mirov, dil bigrê, lê mirov nikarê gîyane mirov dil bigrê. Dil girtina gîyanê, ne biderfet a. Piştî ku gîyan bizanebûn jî bû, êdî dikarê bihizirê û bi wê hizra xwe êdî biafirêne jî. Dema ku em vê gotina gîyane baxtewar hizir dikin, emê vê rastiyê kifş dikin ku ew gîyane ku dikarê bihizirê û biafirêne, mirov rastî wê tê. Ev gîyan, êdî weke ku 'pêwîstîya wê bi aqil nebê' lê hatîya nerîn. Her wusa, êdî di vê temenê de şîrovekirina wê hatîya kirin. Vê jî, di nava hizir de, beşkirina hizir bi xwe re hanîya.

Têgîna 'naskirinê' li vir, dema ku mirov hûr û kûr di wê de diçê, mirov di nava wê de weke cihanaka ku gelek tişt di wê de heyî lê nayên zanîn dibînê. Her wusa, weke cihanak sernûxûmandî ya. Di vê çerçoveyê de, divê ku mirov wê werêne ser ziman ku naskirin, di temenê xwe de di roja me de pirr nasnekirina dihawêne. Her wusa, di tirsîhê jî, ku wan bi xwe re û bi mejiyê xwe re kifş bike. Ev tirs, mirov dike ku mirov ji راستiya mirov ya ku ew dibînê biravê jî. Mirov, hinekî wê dibînê û ji wê

wilqasî ditirsihê. Ku tememê wê dîtiba, dibê ku di cih de dilê wî bisekinîya.

Naskirin, têgînaka ku giring ya felsefîkî ya. Her wusa, emê li vir, weke têgînaka felsefîkî lê binerin û wê hildina li dest. Di vê temenê de, em dema ku vê têgîna xwe ya naskirinê bi fahmkirina wê re hewl didin ku wê werênina ser ziman, em gelek nasnekirinan bi wê re kifş dikin. Her wusa, ev jî, weke rastîya mirov a li jîyanê ku mirov dikarê wê werêne ser ziman. Hinekî jî, têgîna naskirinê, ji ber ku bi mirov re kêma, êdî mirov nikarê zêde xwe li ser lingê xwe bigrê. Ji vê gotinê, tê têgihiştin ku naskirin xwe li ser lingan girtin a.

Her wusa, naskirin û gîyan, bi hevdû re, dema ku mirov li wan dihizirê, mirov rastî rewşek pirr teybet tê. Gelek mirovên ku berê gotina, û têkiliya heyîna gîyanê bi ne naskirinê re danîna jî, li vir, ev têgîna wan rastî rewşekê tê. Gîyan, xwe weke 'rastîyaka jîyanê' dide têgihiştin û dihêne berbîrê. Gîyane, weke têgîneka bi hişmendî xwe dîyar dike. Di vê temenê de dema ku mirov hewl dide ku wê fahm bike, mirov bi teybetî, mirov fahm dike ku gîyan dikarê bi naskirinê re jî, bijî. Ev jî, temenê têgîna ku li ser 'nezaniyê' ku di temenê wê de hatîya danîn, wê bi jîyanê re bi wate bike. Ne naskirin, wê hertimî, weke fektoreka lêgerînê wê hebe. Ev çi dide nîşandin? Ev dide nîşandin ku weke rastîyek jîyanî xwe dihêne ser ziman. Yanî, bi heyîna jîyanî re êdî gîyan xwe dihêne ser ziman. Her wusa, çendî ku jîyan heya, ew jî, wê hebe, di wê temenê de xwe bi dîyarda û hemane dike û dihêne ser ziman. Li vir, êdî em dema ku vê rastîyê hewl didin ku fahm bikin, her wusa, em ji serdemên mitolojiyê fahm dikin ku çendî ku bîaqîl hewl hatîya dayîn ku şîrove bikin û jîyanê salix bikin û werênina ser ziman, gîyan di nava wê de bûya bihêz. Yanî, ev êdî dide nîşandin ku weke ku çawa ku tê gotin ku «*zanîn mirov di jîyanê de bihêz dike*», rewşek bi heman rengî, bi gîyanê re dihê ser ziman. Mijarên weke cuda şîrovekirina bi ol û bawerîyan re jî, ew weke aliyekî din ê ku mirov li ser bisekinê bê. Her wusa, şahê ol û bawerîyê gîyan a.

Li vir, bêgûman, wê naskirin, şîroveyek a wê ya bi jîyanê re wê gîyanê jî, bike ku bi jîyanê re xwe bi şîrove bike. Her wusa, nasnekirin, di vê astê de mistisme zêdetir dike. Ji wê zêdetirî jî, di nava reşîyekê de lê digerihe. Lê ku ew devera ku reş ku rohnî bû êdî di rohnîyê de hat lêgerîn, wê rewşek çawa derkeve li holê? Gîyana baxtewar, gîyane ku dihizirê û bihişmend a, wê bi heyîna jîyanê re xwe şîrove bike. Weke ku Zerdeşt hanî ser ziman, 'Aqil, di gîyanê de heya'. Ev şîroveya Zerdeşt,

tiştêkî jî bi xwe re bi med ide têgihiştin. Ew jî, ew a ku gîyanê êdî aqil kirîya nava xwe de. Yanî, ew serdema ku gîyan di nava aqil de bû, buhurî ya. Dem ser xwe re buhurandîya û **avêtîya**. Gîyana ku aqil kira nava xwe de, êdî bi aqil serdest bû. Ev serdema ku gîyan dikarê bihizirê, êdî bi serdestbûna wê ya li jîyanê re xwe didomêne ya. Aqil, li vir, weke fektoreke giring ku mirov divê ku bi teybetî li ser wê bisekinê ya. Aqil, bi gîyanê re, di rex hevdû de wê çawa bijî? Dema ku naskirin bû û êdî hemû tişt hat dîtin, lê wê dîsa jîyan bidomê. Heta ku jîyan bidomê jî, wê ti carî naskirin weke ku tê gotin wê nebê. Wê ti carî bi tememî naskirin nebê. Ev jî, wê sedema hebûna aqil û lêgerîna wê ya di jîyanê de bê. Dema ku rewş ev bê, em êdî dikarin bibêjin ku heta ku jîyan hebe, wê gîyanek jî bi wê heyîna xwe bide domandin wê hebe? Bêgûman mirov dikarê vê yekê bibêje. Li vir, weke ku me li jor, ji nasnekirinê zêdetir bi jîyanê re hebûna gîyanê hanî ser ziman, divê ku mirov li wê bihizirê. Dema ku gîyan li jîyanê bê, wê çaxê wê jîyane wê jî hebe. Wê êdî ew jî, bihizirê bi hişê xwe re. Wê werêne ser ziman. Weke ku dihê gotin 'li gîyane xwe bihisêne ku ka çi dibêje ji te re.' Her wusa, ev jî, weke rengêkî din ê gîyanê û şîrove ya wê ya di jîyanê de ya. Li vir, weke çerçoveyekê jîyan, dema ku mirov li wê dihezirê, mirov van rewşan hemûyan di nava wê de dibînê. Mijare gîyanê, li vir di nava vê çerçoveyê de dema ku xwe derdixe dervî wê çerçoveyê êdî xwe serdestî jîyanê dike. Her wusa, rastîya gîyanê, li vir, wusa mijarek kûra ku dema ku mirov di nav de dihezirê, mirov di nava xwe de kûr û dûr dibê. Em di nava wê de, bi hişmendîya gîyanê re diçin. Emê li vir, vê yekê baş bi gîyanê û hişmendîya wê re fahm bikin ku gîyan nivîskarê aqilê me ji jîyanê jî ya. Hinekî jî, gîyan, li vir rastîyê bi rewşa xwe ya hizirkinê re bi hişmendî dike. Gîyane baxtewar, gîyane bi hişmmendî û serwer a li jîyanê, ku dikarê biafirênê ya.

Gîyan, têgîna wê ya ku em ji wê fahm bikin, bi wê re dema ku mirov li wê dihezirê, di vê temenê de bi hizirkirina li xwe bixwe re êdî li xwe bixwe dihezirê, di çerçoveya darêjkekê de xwe jî bi salix dike. Lê gîyan, di vê temenê de dema ku mirov li wê dihezirê, divê ku mirov werêne ser ziman ku sînorê xwe yê kifşkirî dijî. Her wusa, têgînaka azadiyê ya bi gîyanê re dihê li holê ku mirov divê ku wê bi teybet biaqil fahm bike ya.

Gîyanê, dema ku mirov bi aqil li wê dihezirê, mirov dibînê ku di nava aqil de wê bi gîyanî jî dijî. Ev jî, weke rastîyekê ya. Lê li vir, gîyan hinekî jî, dema ku mirov li wê dihezirê, mirov bi wê re rastî rastîyeka mirov a di jîyanê de tê ku divê ku mirov li vir bi teybetî li ser bisekinê. Ew jî, ew a

ku mirov piştî ku aqil bidest xist û pê de, êdî di temenê ku karibê aqil bi karbêne û bierk bike de, li gîyanê bi wasifkirinên wê re hizirî. Her wusa, tiştê ku dixwest ku bi hizirkirina xwe bike û di mejiyê xwe de fikir, di jîyanê xwe de ne dikarî bike, bi gîyanê û wasifên ku li wê baxşkirin re bi wê da kirin. Her wusa, êdî gîyan, ew teybetîyên ku mirov dixwest bijî, gîyane wî dijîn. Di hizirkirinê de, mirov dikarê hemû sînore mantiq jî ji holê ra bike. Mantiq û sînore wê, tenê di nava nivîsandina mirov a li ser rûpel de heya. Di jîyanê de, çendî ku em bibêjin ku ew nivîs wê di jîyanê de bi kirinê re wê bide nîşandin jî, em vê yekê bitememî nikarin werênina ser ziman. Sînore wê pirr zêde heya.

Ew hêsta mirov ya bi aqil xwestina afirandinê, her wusa, di temenê têgînên ku afirandina xwe de dane li der. Her wusa, dema ku li afsûnkarîyê hizirîya, di wê temenê de hizirîya. Di afsûnkarîyê de dema ku got ku «bibe!», wê hingî bibe. Her wusa, tişt bi hizirkirinê re dibin û nedibin. Nedibina tiştan, wê bi afsûnkarîyê re bibe. Her wusa, ev rewşa nedibin û bina de, bi hizra temenê wê mirov dikarê wê werêne ser ziman. Hêvî û xwestekê mirov ya bi wê hizrê re dihê ser ziman heya. Çendî ku ew tişt, dema ku mirov hizirî ku "divê ku bibe" ku nebû jî, dîsa ew heya. Xwestekê ji dil heya. Dema ku dixwezê, li gorî wê xwestekê dixwezê, Her wusa dema ku xwest jî, wê tiştê ku dil dixwezê wê bixwezê. "Tiştê ku dildixwezê çi ya?" Ew jî, ew a ku ya ku mejî hizirî ya.

Li vir, em divê ku vê yekê werênina ser ziman ku laşê mirov xwediyê pergaleka hizirkirinê ku mirov divê ku wê bi teybet kifş bike ya. Em tenê li ser mejiyê xwe dihizirin. Mejiyê me, bi pergale xwe ya laş re heya. Her wusa, divê ku mirov bi wê re werêne ser ziman.

Gîyan, dema ku em di wê çerçoveya jîyanê de hildine li dest, wê hingî, dema ku mirov laşê mirov mir jî wê hebûna wê bidomê bihebûna jîyanê a ku didimê re. Her wusa, di vê temenê de heta ku ew jîyan heya, wê ew hizirkirin jî hebe. Ev jî, êdî weke rastîyekê ya. Jîyan, çendî ku pêş dikeve, mihtacê fahmkirinê ya. Ji dû aliyan ve wê gotina 'fahmkirinê' mirov dikarê hilde li dest. Aliyê pêşî ew a ku çendî ku asta zanîna me bilind bû û em zêdetir bizanebûn bûn, wê êdî li gorî wê ji nû ve nerîneke me li jîyanê bibê. Ez, dema ku 20 salî bin û ez bi wê zanebûna xwe ya 20 salî ku li jîyanê binerim, ev wê bi astakê û nerîneka ji wê astê û zanîna ku wê pêş bikeve. Lê piştî wê re dema ku ez bûm 50 salî ezê bi ast û zanînaka wê ya dintir binerim. Li vir, fektora di nava van herdû deman û nerinan de wê çi bê? Di serî de, ji asta zanînê û bigra heta bigihijê, rewşa demê, wê gelek fektorên demkî, wê bandûra wan di nerîna min de wê

hebe. Her wusa, di herdû deman de jî, dema ku ez werima dema dûyemin jî, wê tevî van fektoran, ew hevgirtina bi nerîna min re ku bûya jî, wê hebe. Ev jî, wê bike ku ez gotinên xwe hem ji xwe bi êmintir bibêjim û hem jî gotinên xwe bi tementir bênima ser ziman. Li vir, zanebûn, weke fektoreka ku bi demê re pêş dikeve ya. Bandûra wê ya bi demê re, li vir, di cih de di nerînê de tê dîtin. Bi demê re çendîn tevger afirîna û bûna, wê bandûra wan xwe bide dîyar kirin. Her wusa, êdî divê ku mirov vê yekê jî, werêne ser ziman.

Zanîna ji jîyanê, di vê temenê de divê ku mirov li ser wê bisekinê. Her wusa, jîyane civatî, mirov wê çawa li wê bihizirê, ev jî, weke aliyekî hizirkî ê civatî ya. Dema ku em li civatê dihizirin, em bi aliyên wê ên civatî û hwd re, aliyên wê weke bawerî, deronî, civaknasî û hwd jî dibînin. Her wusa aliyên bi zanebûnê re werina ser ziman di nava jîyane civatê de jî, her wusa weke werzê û hwd a. Ev jî, aliyên zanînî na. Lê bi hevgirtinaka civatî divê ku mirov bahse wê bike. Dema ku mirov li ser pêşketina aqil disekinê, mirov dibînê û kifş dike ku bi pêşketina aqil re civatîtî pêşketî ya. Her wusa, rengên pêşketinê ên bi pergali ên weke bawerî û hwd jî, bi wê re pêşketina. Zanînen weke bawerî, deronî, civaknasî û hwd, çendî ku aliyên wan ên civatî hena, her wusa aliyên wan ên zanînî jî hena ku mirov divê ku bi aqilî wan jî bibînê û werêne ser ziman. Zanîn, mirov dema ku di derbarê wê bihiş bû, wê êdî bi mejiyê mirov re xwe bide afirandin. Her wusa, têngîna zanînê, bo pêşketinê, weke pêwîstiyekê ya. Ev bi demê û dîrokê re jî hatîya dîtin. Têngîna biaqil, her wusa giringa ku mirov bi teybetî wê kifş bike.

Gîyan, li vir, hevbeşîya wê ya bi mirov re jî ew a ku bi mejiyê mirov dihizirê ya. Her wusa, mejiyê mirov, di nava xwe de bi wê hişmendîya xwe ya ku afirandî, têngîna gîyanê şenber kirîya. Di wê şenberîyê de gîyan xwe dibînê. Rastîya aqil li vir, dema ku em bi gîyanê re li ser bihizirin, em bi dîrokê û têngîna dîrokê re divê ku li wê bihizir in.

Î ro, di mejiyê me de dema ku em dihizirin, em bi gotinên xwe yên ku bi wan daraza xwe dihênin ser ziman, em têngin û yeqînîya xwe dihênina ser ziman. Ev jî, her wusa aqilê mirov a. Ev aqilê mirov ê ku me hanî ser ziman, bi nerîna xwe re nerîya mirov ew girtîya. Mirov ew ji kûderê girtîya, ji jîyanê girtîya. Ji rewş û pêşveçûnên jîyanê girtîya. Nerîna biaqil a li jîyanê, mirov di nava hişmendîya wê de dibê. Ez li vir, divê ku vê yekê jî, werênima ser ziman ku aqil, her wusa dema ku bi dest salixkirina rewşan kir û pê de, pêşketina xwe bi jîyanê re kir. Her wusa, salixkirina rewş û serborî û her wusa tiştên di jîyanê de, wê temenê

pêşketina jîyane me bê, di jîyanê de. Li vir, dema ku em bahse jîyanê û fahmkirina wê dikin, em bahse fahmkirina wê dikin. Her wusa, salixkirina ji darekê heta daristanekê û her wusa ji mirovekê heta morîyekê û hwd. mirov hertiştî werêne ser ziman. Berî hertiştî pirsê felsefê ku bi wê di jîyanê de xwe dide destpêkirin ku ew a ku 'jîyan çi ya' ya. Ev jî, wê êdî di temenê bersiva wê de wê hizrên cûda werina ser ziman. Hizirkirina li jîyanê, wê bi xwe re, êdî mirov bide hizirkirin. Pirsê ku ji jîyanê ku di temenê pêşketina gîyanê bixwe de jî ya, ew a ku 'jîyan çi ya' ya. Li vir, ev pirs, salixkirina wê, ji aliyekî ve pîrr hesan a. Lê ji aliyekî ve pîrr zor a. Aliyê wê yê hesan ew a ku mirov di nava jîyanê de dijî û hin bi hin hewirdora xwe fahm dike. Lê aliyê wê yê vê pîrsê ew a ku dema ku mirov hewl bide bersivê bide vê pîrsê, wê bi we re pîrsna din jî werêne li holê. Ew pîrs jî, weke pîrsên ku li ser armanc û sedema jîyanîya jîyanê ya. Sedema jîyankirina jîyanê çi ya, her wusa armanca jîyanê çi ya û hwd, mirov dikarê gotinan bi navê jîyanê rêz bike û li dawîya wan wê pîrsê 'çi ya' bicih bike û weke pîrs werêne ser ziman.

Dema ku em li rewşên di nava jîyanê de ku dibin ku li wan dihezirin, em di nava têkiliya sedem û sebebê de dikin ku bersivê jî wê re bibînin. Minaqên vê jî, weke ku mirov çima xwarinê dixwe, çi avê divexwe, çima dirazihê, çima dixwêne û hwd, mirov dikarê bibersivêne. Mirov, ji ber ku birçî dibê xwarinê dixwe. Bersiva wê pîrsê wê ya esasî jî ew a ku mirov bo ku bijî dixwe. Mirov, ji ber ku tî dibe, êdî avê dixwe. Bersiva wê ya esasî jî, ew a ku bo ku bijî divexwe. Mirov dirazihê, bo ku pêwîstîya mirov bi rehetbûnê heya, ev bo ku mirov karibê jiyanê xwe bide domandin pêwîsta. Mirov bo ku bizane bibe jî dixwêne. Her wusa, bi gelek rengên wê re di temenê sedem û ancâmê de mirov wê dihele ser ziman.

Di jîyanê de, mirov di çerçoveya jîyanê de di hundurê de bi tevgerên ku mirov da nîşandin re mirov sebeba wê dihele ser ziman. Her mirov dema ku dixwezê herê vegerekê, divê ku bimeşe û bi pîyên xwe herê. Her çûyin di rêyeka ku mirov digihijêne ancâmê de di buhurê. Di vê çerçoveyê de mirov divê ku bahse wê bike. Hizirkirina li jîyanê, her wusa dema ku di nava sedem û ancâmê de bê, bi wê re mirov wê dihele ser ziman. Kirinaka belesebep di jîyanê de tûna ya. Di vê temenê de, dema ku mirov dihezirê, mirov digihijê vê ancâmê. Dema ku kirinek belesebep tûna bê, wê çaxê her kirina ku bûya sedemaka wê heya. Wê çaxê, dema ku mirov li ser wê kirinê hizirî, mirov wê bi wê re sebeba wê kifş bike. Li vir, xosletên kirinê û tiştên ku ancama wê kirinê na, hinekî di derbarê

sebeba wê de tênginekê didêt me. Minaq, nan, bo xwarinê ya. Mirov dema ku li nan dinerê, mirov wê kifş dike û nas dike. Mirov dizanê ku nan bo çî ya. Bo nan û naskirina wê, tênginek di mejiyê me de heya. Em bi wê re li wê dihizirin û di cih de sebeba wê dibênin. Me nan di jîyane xwe de pîr caran çêkiriya û dîtîya. Ew zanîna me ji wê dîtîna û zanîna me tê. Her wusa, dema ku ew zanîna me neba di serê me de û me nizanîba ku nan çîya û bo çî ya, wê çaxê, wê rewşek çawa derketiba li holê? Wê çaxê, me yê jî, nan nasnekiriba. Me yê, muameleyaka din li wê bikira. Her wusa, di derbarê nêna û xwarina wê û têt û heyîna wê de zanîna me heya. Bo vê yekê, ew zanîna me, temenê wê têngîna me ya. Çendî ku mirov dibînê û nas dike, bi heman rengê jî, wê têngîna û zanîna me bi tişt û rewşên jîyanê re bibe. Di nava jîyanê de jîyan kirin, her wusa, wê zanîna bi fêr û cerba mirov re dike ku mirov wê bidest bixe. Her zindî, di pêvajoya jîyankirinê de fêr dibê. Em nikarin vê tenê weke xosletekî tenê bo mirov werênina ser ziman. Her zindî, li gorî kapasîte û rewşa xwe ya jîyanî wê dihilde. Mirov, bi wê fêr û zanîna xwe ya cerbê jî, têkiliya di nava sebeb û encamê de jî kifş dike. Bo jîyanê xwarin, bo xwarinê zad, bo zad jî dîtîna û ankû çandin û hwd, li hevdu bi awayekî xelekî tên. Di vê çerçoveyê de jî mirov divê ku werêne ser ziman ku jîyan di temenê sebeb û encamê de girêdana ku di nava jîyanê de çê kir jî, wê bi wê re êdî bide domandin. Her wusa, hoyandina li hevdu a jîyanê bi hevdu re heya. Çend ku ew weke 'dîyelektîkek' tê ser ziman jî, lê ez divê ku navê hoyandinê li wê bikim. Di temenê wê de, girêdana bi hevdu ve heya. Her wusa, her tiştê ku bi hevdu ve girêdayî jî, bi sedem û encamê re bi hevdu ve girêdayî ya.

Di çerçoveya pîrsa 'jîyan çî ya' de, her wusa mirov di vê temenê de di nava jîyanê de dikarê hinekî bitêgihiştin bibe. Mirov, di temenê pêşveçûna mirov a jîyanê de fêr, cerb, dîtîna û guhdarkirin û hwd, rêyên jî jîyanê girtinê hena. Ev jî, di xêva me de, bi girtinê re cih digirin. Ev cihgirtin, piştî ku bûn û pê de, êdî mirov wê di derbarê wan de jî bibe xwediyê hinek hizirna. Her wusa, ew hizir jî, her wusa weke ku em dikarin bi gotinê hiş re werênina ser ziman. Teybetîya hiş, ew a ku zanîna di derbarê zanîna û ankû tiştên ku mirov girtina bi mejiyê re na. Di vê çerçoveyê de mirov bi aqilê xwe re pêş dikeve. Her wusa, dema ku ew bahse mejî dikin, li vir, her wusa weke ûzvekî mirov ê ku digrê ya. Di hundurê wê de, cihê girtin, şîrovekirin û hwd hena. Em bi wan re êdî nerîna xwe diafirênin. Girtin, piştî ku hat girtin û pê de, êdî ew girtin, wê di gelek ppêvajoyên hişkirin, naskirin û hwd de di mejî de bi buhurê. Mejî, wê bi xêvê û hwd re, bi wê re kodkirinên xwe yên di temenê de

girtinê de bigrê. Ya ku temenê jibîrnekirina mirov diafirênê jî, wê ev bê. Ev ku bû û pê de, êdî wê ew girtin, hin bi hin di mejiyê me de were ber bîra me. Hatina wê ya berbîra me, êdî dide nîşandin ku ew girtin bûya weke girtina me ya keseyetî. Êdî li ser wê re mirov daraza xwe ya keseyetî diafirêne. Girtina, hata ku were berbîra me, wê di hinek pêvajoyên mejî ên biaqilbûnê de bi buhurê. Ev, wê giring bin. Lê mejî bixwe jî, wan pêvajoya hemûyan di xwe de qayd dike. Ew pêvajo, wê di girtina duyemin de fêr û cerba mejiyê me jî bin. Her wusa mejî, di care duyemin de, wê weke ku zanibê ku wê çi bike tevdigerihê. Di wê temenê de wê tevbigerihê. Mejî, ji ya ku em bi laşê xwe re hîs dikin ji wê zîztir û xesestira.

Pêvajoyên hildana mejî, her wusa giring in ku mirov wan fahm bike. Di hundurê xêva me de, malik û ankû beşên wan girtinan yek bi yek li dûv hevdû hena. Em divê ku vê yekê jî, bi teybetî binxat bikin û werênina ser ziman. Li vir, divê ku em vê yekê jî, bibêjin ku di temenê girtina mejiyê me de xêva me heya. Ev yek, wê bi pêvajoyên wê ên afirînê re wê dem bi dem biafirê. Her wusa, dema ku em di çerçoveya vê girtinê û afirînê de li pêvajoya dema mitolojiyê binerê, mirov wê di temenê girtina mejiyê me de têngîna mazin bidest bixe. Mejî, bi wê re, êdî gihişt wê asta ku karibê êdî şîrove bike. Hinekî jî, wateya wê serdemê ev a. Lê li vir, divê ku mirov vê yekê jî, werêne ser ziman ku serdema mitolojiyê, wê bi awayekî giring bê. Her wusa, wek ancama wê ya ku em fahm bikin ew a ku mejî êdî di xwe de digirê û her wusa êdî mirov dikarê bi nerîna biaqil re bibînê. Mirov, êdî bi aqil dibînê. Her wusa dîtina bi aqil, wê weke daraza mirov a aqilî jî bê.

Aqil, bi van pêvajoya, êdî destpêkek da destpêkirin. Hizirkirin, piştî girtina di hundurê mejî de êdî tê. Hizirkirin, wê weke pêvajoyaka piştre ya pêşketina bi mejî re ku dibê ya. Hizirkirin, wê di temenê wê de ew girtin hebin. Her wusa, mirov wan girtina bi dîtina dike. Wê dîtina jî, piştre bi ziman re bi gotina dike. Ev jî, wê bi demê re bibin. Di rengê hanîna ser ziman de, di temenê de wê pêvajoyîna fahmkirinê bi buhurin. Pêvajoyên fahmkirinê a bi mejî re wê di temenê wê de jî, girtinên di xêvê de hebin. Her dîtina ku hat berbîrê, wê nerînekê bi xwe re biafirêne. Ev nerîna bi aqil û hiş, wê bi hişbûna wê re êdî serdest bibe. Di mejî de, serdestkirina nerîna bi hişbûnê re dibê. Ev jî, wê di temenê ku mejî bi hişmendîya xwe re ku xwe li wê serdest kir û pê de êdî wê bibê. Mejî, li vir, bi hiş re aqilê xwe pêş dixê. Ku em pêvajoyê hişkirinê weke pêvajoya afirîna aqlê mejî bihasibênin, wê rast û di cih de bê. Ev pêvajo, wê bi

demê re karîna ku mirov ya di kirinê de jî bide dîyarkirin. Her wusa, jîr(intelligens)a ku mirov bahse wê dike, di vê çerçoveyê de bi aqilê mejî re mirov divê ku fahm bike. Mejî, karakterê wê yê girtinê û têgîhiştinê, di vê temenê de dide dîyar kirin.

Jîr, weke pêvajoyaka wê(hiş) ya teybeta ku mirov dikarê werêne ser ziman. Jîr, wê hinekî karîna hişê bi kapasiteya mejî re bide dîyar kirin. Mejî, çendî dikarê zû bihizirê û werêne berhiş, wê dide dîyarkirin. Rengê hişkirinê, wê dide dîyarkirin ku ka zû û ankû dereng dihêne berhiş. Ev hanîna berhiş, bi du rengan dibê. Yek, bi afirandina mejî a di dema wê de ya. Ya din jî, bi hişkirina mejî re ya. Afirandina mejî, her wusa, minaq, di dema leyistina listika sedrencê de ku mirov leyist ku wê kevirê ji kûderê biavêje kûderê û ew pêvajoyên berî wê û ên piştî wê re ku hasab kirina bi li berçav girtinê re dihê ser ziman. Pêvajoyên ku pêşî ku hê ne hatina leyistin, wê çawa li berçav bide girtin. Her wusa, dema ku karî gaveka baş li hemberê 'yênê' xwe kir û pê de, êdî wê ya piştî wê re hilde ewlakariyê. Di vê çerçoveyê de, kêr nehizirîn di vir de weke mijarekê xwe dide dîyar kirin. Hizirkirina bi hiş, di hundurê xwe de serdestbûnîyeka wê ya di hundurê mejî de heya. Mejî, di derbarê her gav avêtinên ku ew bi gotina hiş re dihênina ser ziman, bihişa û ankû zanîna. Dema ku mejî, bi hiş û ankû zanîn bû, wê piştî wê gavê re wê jibîrnekê. Wê di cih de weke ku ji aqilê mirov çûbê, wê lê newê. Ew jibîrkirin, ne jibîrkirineka ji dil a. Her kirina ku mejî dît, di xwe de qayd dike. Lê ji ber ku carna ne li hişa û ankû bi hişa, piştî kirinê û ankû gav avêtinê re mirov weke ku ji bîr dike. Ew gav êdî nayê bîra mirov. Mirov li ser dihezirê ku ka berî hingî bi kêlîkekê çi gav avêtibû bêne berbîra. Ev rengê hişkirinê, mirov dikarê bi gotina jîrê re jî, werêne ser ziman.

Di serdemên aqil de wê gîyan, xwe weke têgîneka bihiş werêne li holê û bi aqil bide dîyar kirin. Her wusa, dema ku mirov li wê dihezirê, mirov vê rastiyê bi dîroka wê re dibînê. Serdema ku mitolojiyê ku weke serdema pêşketin û serdestbûna têgîna gîyanê ya, mirov dikarê bi wê re vê hişmendiyê kifş bike. Piştî ku gîyan binavbû û piştî, êdî serdestiya xwe ya li demê û jîyanê bi wê nav, salixkirin û sîfatên wê re bû.

Ev serdemên ku em dikarin weke serdemên serdestbûna gîyanê werênina ser ziman, wê piştî bi aqil hebûna xwe bidina domandin. Li jîyanê serdestbûna hebûna gîyanê, wê bi dîrokê re ancamen dîrokî bi xwe re bîne. Her wusa, weke ancamen wê ên dîrokî em dikarin, dîroka olê a bi pir-xwûdayî û yek-xwûdayî bi hevdû re werênina ser ziman. Her wusa, ev dîrok, dîrok û pêvajoyên wê yên serdestbûn û serwerbûnê na.

Aqıl, piştî ku pêşket û pê de, pêşî temenê xwe bi xêva me de di mejiyê me de bi pergali çêkir. Piştî jî, bi wê re li jîyanê û pêvajoyên pêşketinê re ew da çê kirin. Her wusa, divê ku mirov vê yekê werêne ser ziman ku aqıl, wê serdestbûna gîyanê çend ku weke hinek pêvajoyên wê jî bin, lê ev pêvajo wê bi xoslet û teybetîyên xwe re cihêrengî bin. Destpêka serdestbûna gîyanê, bi hişbûna wê re mirov dikarê wê werêne ser ziman. Piştî ku gîyan bi hişbû û hizirî û di derbarê jîyanê de hizrên xwe hanî ser ziman û pê de, êdî di wê temenê de pêşvçûn di jîyanê de da çê kirin. Hizirîna gîyanê, wê bi xwe re pêvajoyîna teybet ku î ro bi olzanî('teoloji')yê re werêne ser ziman, wê pêş bixe, bide destpêkirin û bide domandin. Pêvajoyên olzanîyê, her wusa, wê di temenê wan de bi teybetî hizirkirina gîyanê wê hebin. Her wusa, mirov jî vê aliyê ve ku lê dinerê, mirov wê 'şûbjektîvîte'ya ku bi hizirkirina gîyanê re afirîya û êdî jîyanê dide kifşkirin, wê dîyarker bê. Şûbjektîvîteya gîyanê û ya aqıl, wê bi hevdû re, di serdemên aqilê felsefê de bikevina rikhevdû de. Piştî wê re jî, wê weke çareserîya aqilî, wê ya ku werê dîtin ku ew bê ku herdû sêbjektîvîte, di temenê dûalîteyekê de weke dîroka aqıl werina ser ziman û êdî bi hevdû re di nava ahengekê de ku tekoşîna jîyanê bidin. Hizirkirina gîyanê, wê rengê şûbjektîvîteya wê werêne li holê û dîyar bike. Her wusa, êdî piştî hizirkirina gîyanê re, hebûna gîyanê bixwe jî, weke 'darêjkeka objeyî' xwe werêne li holê û bide dîyar kirin. Ev jî, êdî dema ku em di serdemên aqıl de bi gotinên ku piştî bi wan re aqıl tê ser ziman re, wê bi gotina 'îdealîsma objektîv' re wê were ser ziman. Hebûna gîyanê ku weke îdealîsmeya objektîf, xwe raxist li berçav li jîyanê, wê êdî rengê pêşketina wê jî, di wê temenê de xwe bide dîyar kirin. Li vir, dema ku em bahse objektîfîbûna hebûna gîyanê, wê di rengê serdestbûna wê de, bi desthilatdarîya civatî re êdî xwe bide dîyar kirin. Her wusa, li vir, êdî mirov xwe weke 'xwûdê' denezendina keyên rêveber jî baştir fahm dike. Her wusa, ew objektîfîtîya îdealîstîkî ya bi hebûna jîyanê re wê, di vê temenê de salixkirineka dîrokî bike. Her wusa, êdî ew 'xwûda' çi bihizirê, wê êdî li gorî wî û gotina wî bibe. Her wusa, ew rêveber a. Her wusa, êdî ew kifşkar a. Mafê kifşkariyê, weke ku tê gotin jî, 'ji bavê xwe' digrê. Di vê çerçoveyê de bi gotina 'mafê kifşkariyê ku ji bavê xwe digirê' jî, rengê pêşketinê bi aliyê mîr de dide dîyar kirin. Li vir, em vê yekê bi teybetî binxat bikin û werênina ser ziman ku hebûna gîyanê û ankû objektîvîteya wê ya îdea, xwe bi wê rengê, êdî bi 'hêz' jî salix dike. Hêz û kifşkarîtî, li vir, du gotinên ku em divê ku wan bi hevdû re û di

zikhevdû de werênina ser ziman. Çendî bihêzbûn ku bû, wê ewçendî jî kifşkarîtî xwe bide dîyar kirin.

Aqilê hebûna gîyanê, yanî hizirkirina wê, rengê kifşkiirina wê de xwediyê kifşkarîya xwe ya bi demê re ya. Her wusa, piştî ku hebûna gîyanê, gihişt têgînek 'objeyî', wê kifşkarîya wê êdî zêdetir bibe. Her wusa, aqil, li vir, dide kifşkirin. Lê li vir, êdî hizirkirina ku bi rengê xwe re êdî kifşkar dibe, wê minaqe wê herî zêde xwe bi hizirkirina gîyanê re bide dîyarkirin. Em li vir, divê ku vê yekê jî, werênina ser ziman ku gîyan û aqil, li vir, weke ku zawacakê piştî hizirkirina xwe re çê dike. Êdî, aqil ji gîyanê tê pirsîn. Weke ku bi 'sifatê' wî re tê ser ziman, 'aqil, ji xwûdê tê pirsîn'. Li vir, vegotinaka giring heya ku di nava kurdan de bi jîyane Nebî Nûh re tê vegotin a. Li vir, gotinek di vê vegotinê de di buhurê. Ew gotin jî, ew a ku "xwûdê, êdî aqil çêkir û kir serê we mirovan de ku win êdî rêya xwe şaş nekin û di rêyek baş de bi meşîn. Bi aqilê xwe kêmesîyên xwe bibînin û wê çareser bikin. Bo ku ji nezaniya we, tûfan êdî newina serê we." Ev gotina ku di nava kurdan de tê vegotin, di wê de hinek hizirna ku mirov bi hebûna gîyanê re werênina ser ziman hena. Her wusa, kirina 'xwediyê aqil' gîyanê bi navê 'xwûdê', wê şîroveyek aqilî a civatî bê. Her wusa, ev şîrove, tiştêkî din jî, bi xwe re dide nîşandin ku ew jî ew a ku bi serdestbûna aqil re xwe hanîna ser ziman dibê. ..

Aqil, serdestîyek wê ya ku li vir, mirov wê kifş bike heya. Her wusa, êdî çareserîyên di nava aqil de ku tên çêkirin, tên dîtin. Her wusa, ev jî, weke rêyek tê dîtin. Lê li vir, gîyanê, xwe ji temen ve kirîya xwediyê wê. Bûna xwediyê aqil, wê aliyekî din ê pêvajoya serdestbûna yazdan(gîyanê) li demê bê. Yazdan, biaqil tefkîr dike. Dinerê. Fahm dike. Çareserîyê dibînin û dihêne ser ziman. Ya ku wê êdî biaqil bibe jî, wê ev bê. Her wusa, şîroveya bo gotina 'aqil' di vê temenê de bo gotina yazdan tê kirin.

Bi vê re jî, dema ku mirov dihizirê, mirov dibînin ku bi melekê tawis re jî, rastîyeka serdest ya biaqil dihê dîtin. Pêvajoya pêşveçûna dîroka wî ya yazdanî, wê bi demê re xwe biafirîne. Her wusa, wê dîroka xwe binivîsêne. Bi wê re jî, wê fahmkirina xwe pêş de bibe. Pêşdebirina fahmê, weke pêşketina aqil û hişmendiya wê jî, mirov dikarê werêne ser ziman. Ya ku aqil dike aqil jî, hişmendî ya.

Xate bawerîyê, ku em li wê dihizirin, em li vir di temenê şûbjektîvîtiya gîyanê de lê bihizirin, em divê ku wê çawa hildina li dest. Gotina bawerîyê, bi serê xwe dikarê gelek şîroveyan bi me bide çêkirin. Lê li vir, şîroveya sereka ew a ku bawerî hişmendîya gîyanê bixwe ya. Bi

wê re me dikarin bawerîyê bi şûbjeya gîyanê re jî werênina ser ziman. Em divê ku di serî de vê rastiyê kifş bikin û werênina ser ziman. Piştî pêşketina bawerîyê re, giringîya şûbjeya gîyanê û hizirkirina wê çêtir êdî tê dîtin. Weke nîşanaka giring a şûbjeya gîyanê em dikarin bawerîyê werênina ser ziman. Her wusa, ew hişmendîya ku êdî jîyanê di xwe re dide dîtin, wê weke perdeyekê jîyanê di bin xwe de binûxûmêne. Ev jî, wê li berçav, bike ku were dîtin ku tenê şûbjeya gîyanê dihezirê û heya. Hemû hizirkirin ya wê ya. Her wusa, êdî ev jî, weke têgînekê xwe li mirov serdest dike. Ev têgîn, wê bi dîrokê re jî pêş bikeve û pêvajoyên pêşketinê bi xwe re bide çêkirin. Her wusa, rengê xwe jî, wê li rengê aqil serdest bike. Êdî aqilê ku ji vê şûbjeyê tê, wê were dîtin.

Em li vir, divê ku vê rastiyê baş fahm bikin ku hizirkirina şûbjektivîteya xwûdê, wê xwediye serûweneke giring bê. Her wusa, em divê ku êdî bi teybetî hinekî di nava wê de herin û bikin ku wê fahm bikin û werênina ser ziman. Pirs û bersivên di derbarê afirînê de ku hanîna û dana jî, wê ji xwestekeka mirovî bê. Her wusa, weke teybetmendiyeke hizirkirinê ew a ku mirov dixwezê 'bizanibê!'. Her wusa, dema ku tişte li deverêkê bû, mirov dikeve mereqe wê de. Heta ku mirov di derbarê wê de nebê xwedî zanebûn jî, wê ew mereqe me jî neçê. Ev teybetîya aqil, wê di temenê lêgerînê mirov ên aqilane de bin.

Gîyanê, li vir, teybetîyeke aqil ji xwe re biriya wê bikardihêne. Ew jî, 'afirînerî' ya. Lê bi rengê ku biriya ku bi aqil afirandin a. Mirov, di aqilê xwe de diafirîne. Ew afirandina mirov, di mejiyê mirov de bi aqilê mirov a. Mirov, piştî ku gihişt wê karînê, wê êdî karibê xwe li ser lingên xwe jî bigrê. Lê li vir, çend ku piştê di serdemên aqil de aqil û gîyan hat kirin rikhevdû de jî, ew kêmesîya ku aqil ya ji ne têrbûnê, di wê temenê de bi wê teybetîya afirînê, gîyanê weke ku tişî kirîya. Pirsên bêbersiv, hatina bersivandin. Jîyan, ji ber çî ya, jîyanê ji kûderê destpê kirîya, armanca jîyanê çî ya, ku aqil, di bersivandina wan ya dervî xwe de kêma de, bersivek amede bi wê gîyanê re afirî. Ya ku ji wê xwesteka mirov re dibû bersiv jî ev bû. Her wusa, li vir, êdî mirov dibînê ku aqilê gîyanê xwe bi wê temenê û rengê li jîyanê bicih kirîya. Pirsên di derbarê jîyanê de, divê ku mirov, bibêje ku pirsna ji kok in. Ev pirsên zor, ku aqil di bersivandina wê de dike zorê de, aqilê gîyanê bersivandîya. Lê bersivdayîn jî, çend ku temenek bê ji jîyane mirov re. Mirov, weke ku pêwîstî bi wê pêvajoya bi jîyandina bi gîyanê re di xwe de hîs dike. Ev hîs, dibe ku hîsa aqilê me bixwe jî bê. ..

Pirsên jîyanî, ku di mejiyê mirov de bi afrînerîyekê hertimî hena, wê bi jîyanê re dayimî di serê me de bê. Lê pirsê, destpêka jîyanê û berî jîyanê çi hebû û piştî jîyanê jî wê çi hebe, weke pirsna ku hertimî mejiyê mirov bi xwe re dane mijulkirin in. Ji têngînên nava jîyanê, hewldana bersivandina van pirsan jî, wê mija di mejî de ku diafirê belav nakê. Li vir, em divê ku vê hizra 'wê piştî jîyanê çi bibe', weke hizreka bi pirs ya navenda gûmanê werêne ser ziman. Bersiva hizra gîyanî ya bi 'bihûşt' û 'dojehê' re ku heya, weke bersivna ku heta ku hizirna bi bersivî ji wan qayimtir newina dîtî, wê ew hebin. Her wusa, gotina 'destpêkê' gotinaka ku aqil pêşxistibû ya. Gîyanê jî, ew kir temen ji xwe re û pêşketina xwe re. Gîyan, piştî ku bi sîfatê 'yazdan' û ankû 'xwûdê stand, êdî wê li jîyanê bi pergâlî pêşketina xwe bide jîyankirin. Aqil, êdî bi wê re pêş dikeve. Bi vir ve girêdayî dema ku mirov bahse îdealîsmeya şûbjektîv bike. Li vir, bi aqil salixkirina wê dikeve dewrê de. Îdealîsmeya şûbjektîf, ji wê têngîna xwe ya ku ji gîyanê bi hizirîna wê ya ku dibe re hanîna ser ziman dike. Bi wê re darêjkhizirîna gîyanê, weke temenê wê 'objektîf' a. Her wusa, di vê çerçoveyê de, ev rewş, bi minaqeka weke ya ku dema ku em li sêvekê û hirmîyekê ku herdû fêkî ya, ku em li şûna wan weke sêv û hirmîyê werênina ser ziman ku bi navê wan ê gelemper bi navê hirmîyê werênina ser ziman a. Di vê çerçoveyê de, ev vê hizra şûbjektîvîya îdealîstîkî bi bîra me dixê. Ew jî ew a ku 'bi rastî dunyeyek derve ku tûna ya.' Di aslê xwe de 'kirina weke hevdû ya kirde û heyberê', di sedsalên berî zayînê de me, bi Parmenîdes re dît. Hizrên Parmenîdes, bi şûbjeyeka hişk re xwe dan dîyarkirin bi wî re.. Her wusa, têngîna di temenê vê 'hişk'bûnê de jî, bi têngîna şûbjeya îdeyê ku hişê xwe yê afirandî ku kirîya temenê xwe de, bi wê re dihat ser ziman. Di sedsale 19 'an de hizrên şûbjeya îdeyê, bi bi David Hume re bi vê rengê tîr ser ziman ku "dunyayê, em bi hêsen xwe re tîdigihin. Bo vê yekê, ya ku ez tenê dizanim ku hena çavdêrîyên min in. Minaq, ez dikarim bêjim ku sêvek heya? Na! Tenê ya ku ez dikarim bibêjim, ew a ku ez wê dibînim, hîs dikim, bêhn dikim û tahm dikim a. Ji aliyê ve, bi ti awayê ez nikarim bêjim ku dunyaya madî heya." Ev hizrên Hume, wê şûbjeya îdeyê, baş werênina ser ziman. Her wusa, bi asta têngînê, ku şûbjeya îdeyê weke felsefeyekê ku gihiştîyê de jî radixe li berçav.

Em dema ku bahse têngîna şûbjeya îdeyê bikin, em divê ku vê aliyê wê jî bibînin ku ji 'darêjka heyberî' ku di hizirîne, temenê wê şûbjeya îdeyê ya. Her wusa, di cihane ku ez bi şûbjeya îdeyê re lê di hizirim, heyberîya objeyî ji berçav tûna dibe. Tenê zêhn û zanînen ku hena dihen

li berçav. Bi wê re jî, heyberîyên objeyî jî zanîna sehên me na. Di vê çerçoveyê de êdî têrkerîya sehî dihê hanîn ser ziman. Şûbjeya îdeayê, heyîna heyberî a dunyayî di nava nerînê de xawr dike û winda dike. Heta ku weke ku neyî ji nedîtî ve tê. Êdî bi vê re weke ku tê fahmkirin, heyîna hizrî ya girtina bi mejî re ku li ser seh û nerînê re dibe, tişt dema ku hat dîtîn êdî wê bi seh û zêhna me werina hildan li mejî. Di vê çerçoveyê de, hîseka ku bi gotina 'bandûrê' re jî, çêdibe. Lê li vir, êdî heyîn bi têtîyê re xwe derdixe li hizra ku heya. Yanî, dema ku 'ez ne hizim ku hema, ez nin im.' Ev hizir, temenê wê li ser hildan û sehkirinê ya. Di vê çerçoveyê de, em dema ku vê yekê li vir, dihênina ser ziman, em tenê hizrekê ku dihê hildan nayênina ser ziman. Her wusa, em tiştêkî ku dibînin jî, bahse wê nakin. Em bahse, heyîniya xwe jî dikin di çerçoveya têtîyê şûbjeya îdeayê û zêhna wê de.

Têtîyê bi gotina *ez bîr bikim ku ez heme*, ez dixwezim ku li vir werênima ser ziman. Ev têtîyê, her wusa bi temmenê wê re hişmendiyeke di temenê xwe de dihawêne. Hizra xwe hanîna ser ziman, bi wê hişmendiyeke re dike. Li vir, pîrsa ku ew hizir nebe, minê çawa xwe bîr bikira jî, êdî derdikeve li holê.

Hizra *ez bîr bikim ku ez heme*, her wusa weke hizreka ku li vir mejî **totlanî hevdu** dike. Di vê çerçoveyê de, em dikarin werênina ser ziman ku êdî hertişt, weke ku ji hizirna û pê de ne tiştêkî din a. Herîkîna jîyanê û gûharînen bi demê re ku di demê de tişt dibe û piştre dîsa di demê de winda dibe jî, weke têtîyê demî ku temenê wê hizrê diafirênê ya. Em nikarin, vê hizra, 'ez bîr bikim ku ez heme, di vê çerçoveyê de ji demê û têtîyê demê dîr werênima ser ziman. Bi demê re afirîn-bûyîn û piştre dîsa bi demê re windabûn-jiholêrabûn jî, wê tiştê li berçav jî, bike rengê hizrekê de. Her wusa, êdî li vir, bi demê re mirov dikare sebebêkê di temenê wê hizrê de bi demê re werêne ser ziman ku ew heyîna bi demê re ku demekê heya û dema piştra nîn a, werênina ser ziman. Ev rewşa bi demê re, wê tiştê li berçav ku heyî û bi hebûna jî, piştî wê dema wê ya ku heya re, bike weke hizreka sehe me. Li vir, di temenê hizrekê de hanîna li ser ziman, temenê wê bi demê re di jîyanê de heya. Ez li vir, divê ku vê yekê jî werênima ser ziman ku sehkirin, wê rêya heyîna bidest xistina hizrê bê.

Ez dema ku bi demê re dinerim, dibînim ku dema ku tiştêk, minaq sêvek û hirmîyek ku bi demê re ku î ro di destê min de hebin û piştre bi demê re bi ji berçav winda bibin, wê êdî wê ev tenê weke hizirna ku min bi rêya sehên xwe bidest xistîya wê bimêne, wê hebin. Li vir, wê ew

têgîn di serê min de bimêne. Di vê çerçoveyê de, dema ku ez li hizra wê dihizirim, ya ku wê 'mayinda'tiyê bi xwe re di jîyanê de bo wê sêvê û hirmîyê werênê wê ew hizra ku hatî hildan bê. Ya ku ji wê ew hizir di dema xwe de hatî hildan sêv û hirmî, ew êdî li jîyanê tûna na. Lê wê piştî sêv û hirmîyên din wê li jîyanê hebin. Ev jî, têgînê gelemper dike bi rengê wê hatî hildan re. Ev jî, wê êdî wê têgîna sêvê û hirmîyê mayinda bike. Pirsgirêka 'tiştê' ew a ku bi demê re çêdibe û ji berçav wînda dibe bi tûnabûna xwe re. Ev, pirsgirêka tiştê a bi demê re, temenê nîqaşên di nava şûbjeyê û objeyê de jî bi demê re dide domandin. Ber ku temenê domandinê bi vê rewşa demê re diafirê, êdî xwe dide domandin. Dem, tiştê dîtbar dike. Ev jî, temenê hizirkirina wê bi hizrê û ankû weke hizrê ya. Têgîna şûbjeyê, di temenê wê de, ev dîtbarî heya ku wê hertimî dide jîyandin a. Dîtbarî, weke pîraboka bi demê re dijî, bi sêhra xwe re dike nîşandin dide û dike ji berçav wînda dike. Li vir, dîtbarî, bi demê re heyîna wê, weke destûreka xwezayî jî xwe bi 'tiştê' re didê nîşandin. Di temenê objeyê îdeayê de ku mirov bihizirê û mirov 'objeyê' bêdem hilde li dest, wê hingê, li şûna hebûna wê tiştê, wê êdî nebûna wê tiştê bê bi rewş kirin û tenê hizra wê bê birewşkirin. Em li vir, divê ku vê yekê jî, werênina ser ziman ku tişt, di hundurê demekê de heya. Piştî, cardin dîsa bi demê re tûna ya. Ew heyîna wê ya ku bûyî a di wê dema wê de, ew têgîna wê jî bi dîtîna û heyîna wê re afirandîya. Piştî jî, ya ku bi heyîna wê tiştê re bi demê re li berçav li berxwedide jî, ew hizra wê tiştê ya. Hizir jî, li vir weke ku bêdemîya xwe di denezêna. Li vir, dema ku şûbjeya îdeayê, bahse 'mayindatiya hizrê' dike, tiştêkî rast û heyî dihêne ser ziman. Li vir, êdî xwe şenber dike. Her wusa, ji ber ku divê ku mirov bibêje ku 'tişt' û 'hizra tiştê', weke ku bi heyîna demê re salixkirineka wan ya teybet divêt. Tişt, di wê dema xwe ya ku bû de bi tiştî bi demê re heya. Lê piştî, bi hizir, dervî demê weke ku heya.

Serdema îdealîsmê a kevn. ..

Felsefeya îdealîsmê, di serî de dema ku em hildina li dest, em dîroka wê ya bi nerînê û dîtîna re werênina ser ziman. Di zimanê kurdî de îdealîsm, beremberê wê gotina têgîna dîtîna û bi wê re hişkirina wê dîtîna bi xwe re dihêne ser ziman. Di nava wê de, her wusa bi serdestbûna wê dîtîna û hizirkirina wê re dihê ser ziman. Dîtîna dihizirêna. Her wusa, divê ku mirov bi teybetî, bi hizirîna dîtîna re wê werênina ser ziman. Serdemên berê ên felsefeyê ku em bi pêşketina felsefeyê re werênina ser ziman, em divê ku destpêka felsefeya îdealîsmê a di kurdî de bi melekê

tawis re werênina ser ziman. Her wusa gotina melekê tawis, a bi rengê 'ez tenê ji yazdan re bergê dikim', her wusa têgîneka wê ya li vir ku em dikarin bi wê re werênina ser ziman heya. Di dîtînê re dîtîn pêşketîya. Fahmkirina dîtînê pêşketîya, her wusa, êdî bi wê re fahmkirin heya.

Yazdan, wek tê zanîn, navê gîyane sermed a. Her wusa, me li jor hanîbû ser ziman ku piştî ku gîyanê bidest hizirkirina xwe kir û pê de, êdî nav li xwe kir. Her wusa, navlêkirin, nîşanaka têgîn û pêşketina wê jî ya bi navê yazdan re ku li gîyanê ya. Şênberîya ku li vir bi navkirinê re têgîna gîyanê distêne, wê bi darêjkkirina wê ya objeyî a di mejî de jî bê temen. Ev, wê bi pêvajoyîna têgihiştinê û pêşketina wê re bibe. Her wusa, li vir, divê ku mirov vê yekê werêne ser ziman ku têgîna yazdan, her wusa êdî wê weke objeya têgihiştî ku dihizirê, wê were ser ziman. Yazdan, objeya bûya xwedî şûbjeyê ya. Her wusa, êdî bi têgînî, weke hizirkirinekê heyîna xwe bi hizir dihêne ser ziman. Yazdan, piştî ku bidest hizirkirinê kir û pê de, wê êdî bidest salixkirina jîyanê bi gotinên xwe re bike. Her wusa, şûbjeya yazdanî, di vê temenê de wê pêş bikeve. Têgîna şûbjeyî, ku têgîna yazdan weke 'objeyê' ji xwe re kirîya temen û li ser wê re dihizirê û bi hizirkirina wê re xwe diafirênê, her wusa, êdî êdî serwerî jîyanê bibe. Çawa li jîyanê nerîn tê kirin? Li jîyanê, di temenê hildana bisehan a zanînê re dihêne ser ziman. Ev têgîn, me hinekî li jor jî hanîbû ser ziman, Di vê temenê de têgîna ku pêşket jî, wê êdî pêşketinaka giştî bi xwe re bide çê kirin.

Dîroka yazdan, bi navî, em divê ku di temenê wê de werênina ser ziman ku bi demê re çendî pêşketin bi wê re afirîya û hanîya ser ziman, wê salixkirina vê gotinê jî bi xwe re bike. Her wusa, ew têgînên demî ku bi wê re pêşketîna wê bibin. Têgîna yazdan, bi hişîya şûbjeyî, pirr xort a.

Bi têgînê re em divê ku vê yekê her wusa werênina ser ziman ku temenê wê melekê tawis û têgîna wî çêkirîya. Têgîna melekê tawis, bi xwe re pêşî bi bi navkirinê re objeya îdeayî ya yazdanî dihêne ser ziman. Piştî jî, bi hizirkirina wê re jî, êdî şûbjeya wê têgînî dihêne ser ziman.

Têgîna felsefeyî ya melekê tawis, wê piştî wî re serdemên xwe yên hizrî bi hizrên Mîtra û hwd re werêne ser ziman. Têgîna di gotina 'melekê tawis a bi rengê 'ez tenê bergê ji yazdanê mazin re dikim', her wusa dide nîşandin ku têgîna wê xort heya. Bi wê re jî dide nîşandin ku hizirîna têgîna yazdan bi pêvajoyên wê ên pêşketinê re êdî pêşketî ya.

Her wusa, em li vir, divê ku vê yekê, werênina ser ziman ku têgîna îdealîsma kevn a van deman dide nîşandin ku di wê de têgîna yazdan a objeyê afirîya û êdî bi hizirkirina wê re êdî têgîna xwe ya şûbjeyî hanîya

ser ziman. Di vê têngîna şûbjeyî de kifşkirina hizirkirinê di temenê mayîndatiyekê de dihê dîtin. Her wusa, bi demê re afirin û windabûn, wê di temenê pêvajoyîna demê de bi vê re xwe bidina nîşandin. Her wusa, di vê çerçoveyê de kirina objeyê weke şûbjeyê êdî dihê dîtin li berçav. Mayîndatîya ku di hizira tiştê de dihê dîtin, êdî bi demê re bi pêşketina wê re xwe dide li berçav. Li vir, ya ku em bi şûbjeya îdeayê ya re dibînin, ew a ku bi tememî ne li dijîberî rastîtîya heyberîyê ya. Di têngîna xwe de bi demê re herê dike ku di pêvajoya bi demê re de bûn-windabûn'a wê salix dike. Di vê çerçoveyê de, lê li ser hizirkirinê re wê mayînda dike. Dema ku ez li gorî vê têngîna şûbje û îdeayên di wê dihizirim, ya ku ez dikarim bibêjim ku ew a ku sêva ku ez dikarim wê bibînim û bêhna wê hildim û jê tahmê bikim, ezê rajihimê de. Lê ev li gorî destûra demê heya. Çendî ku di hundurê demê de ku ez dikarim wê dema wê bigrim, ezê wan ji wê bikim. Têngîna sêvê, piştî bûyîna wê re êdî 'mayînda' ya. Ew sermedî ya. Ev, hizirîna wê ya. Hizra sêvê, wê sêvê bi têngîna wê ya şûbjeyê re demê bihêle. Her wusa, ev têngî, bi dîtin, bêhn û tahma xwe re heya. Mayîndatiya wê, di temenê van salixkirinên bi wê re de êdî dibe. Ma ne bi vê têngîna mayîndatiyê re jî Zerdest, bahse aqil jî dikir?

Zanîna me ya di derbarê sêvê de, wê heta ku ew salixkirinên wê hena wê hebin. Lê li vir, têngî, piştî ku û pê de, bi hizra ku bi me re çêkiriya êdî wê weke hizrekê xwe werêne ser ziman. Di çerçoveyê de, weke Mîtrayî dihênin ser ziman, wê êdî rastkirina di dunya me de bi zêhnê re wê bi hizreka şûbjeyî bê. Di vê çerçoveyê de çand, hûner, estetîsm û hwd, bi xwezaya mirov re ast û radaya wê hizra me ya şûbjeyî ku hatî gihiştîyê de dihêne ser ziman. Î ro, dema ku em li nava jîyane xwe dinerin, ev tiştên me navê wan hanî ser ziman, bi adilandina jîyane me re ku em diafirênin û pêş dixin û bi wê dijîn in. Çand, hûner û hizirnasîya xweşikkirinê estetîk jî, wê her wusa, di wê çerçoveyê de werina ser ziman. Di vê çerçoveya hizrî de dema ku mirov dinerê, mirov êdî wan tiştên ku çêbûn û hatina afirandin, weke hizirna objeyî ku êdî ji xwe biafirênin dihên dîtin. Pêvajoya di nava hizra şênber û ya hizra razber de ku pêş dikeve di vê çerçoveyê de, êdî xwe li jîyanê serdest dike. Hizra şênber, li vir, çekerî û adilandinîyên jîyanî ku em dikarin wan werênina li holê û bi wan bijîna na. Ev jî, wê hizra xwe ya razber biafirêne. Têgihiştinaka vê têngîna hizrî ku xwe dide dîyarkirin ew a ku pêvajoyîna dor bi dor ku bi demê re xwe dewrûdayim dikin ên hizirkirinê dihên dîtin. Her wusa, bi demê re, weke ku me li jor jî hanî ser ziman, ku bi demê re demekê hebê û dema piştê êdî ji demê herê û winda bibe, weke

destûreka ku di nava vê pêvajoya hizirandinê ya ji ya hizra şênber a bi ber ya hizra razber ve û her wusa vajî wê ji hizra razber a ku bi ber ya hizra şênber ve. Salixkirina wê, êdî dibe li gorî wê kifşkirina hizrî ya ku hatîya kirin a. Ew hizra me ya ku em wê dihizirim, em dikarin wê weke xiyalê werênina ser ziman? Gelek îdealistan di vê temenê de bersivek dane û weke 'rastîya îdealîsmê' hanîna ser ziman. Li vir, dema ku em vê weke rastiyeke herê bikin, emê bûyîna heyberîyên demkî ku bişenberî afirîna û êdî bi demê re çûna û windabûna jî, emê red bikin. Di aslê xwe de, pêvajoya vê rastîya îdealîsme ku em dihênina ser ziman, hinekî jî bi vir ve girêdayî xwediyê rastiyeke ya. Xiyal, çend ku di temenê xwe de bi rastîya xwe re ji hin rastiya bi vê rengê ên ku derketina dika demê û piştê ji dika demê windabûna dibariqê jî, em divê ku li vir, weke 'rastiyeke' hizrî xiyalê li vir werênina ser ziman. Xiyal, hertimî ne xiyal a. Bi tememî, ji rewş û 'rastiyên' ku bi demê re afirîna û piştê çûna, em dema ku xiyalê belesebep bihasibênin, emê hingî vê bûyîna bi demê re înkâr bikin. Her wusa, dema ku em bi demê re li wê afirîn û bûyîn û windabûnê dinêrin, weke hizreke xwe dide beriqandin. Her wusa bi wê re divê ku mirov wê jî bibêje ku armanc û xwestekên xiyalê hena.

Xiyal weke rastiyeke hundurîn, ku xwe bi hizirkirina me re salix dike ya. Di çerçoveyê de birhanên xwe di temenê çekirina 'întîbayna' de diafirîne. Ew întîbayên ku bi hizirkirinê re ku bi mirov re diafirin jî, em divê ku wan, weke rawêjna ji rastiyeke ku ne xiyal bihasibênin. Hizirkirina mirov, dema ku bi mirov re xwe bide domandin, wê her wusa temenê xwe domandina bi pêvajoyên xwe dewrûdayimî ên ji pêvajoyên hizra şênber li ya hizra razber û vajî wê ji ya hizra razber li ya hizra şênber wê re bide dîyar kirin. Di çerçoveyê de, her afirandin, wê hizirkirineke me ya ji mejî bê.

Hizirkirina şênber, piştî serdema Mîtra re wê zêdetir derkeve li pêş. Bandûra hizrên mirovên weke Mîtra, wê li Thales, Aristo û Platon jî bibe. Ev filosof û ên weke wan, wê hizra 'demkî' û ankû 'dembûhûr', werênina ser ziman bi madeyê re. Di vê çerçoveyê de heyberîya ku bi tiştê madî re dikin, bi demê re dihênina ser ziman. Di vê çerçoveyê de têkiliyeke bi madê û menevîyetê re didênin. Hizra, ku Zerdeşt û berî wî Mîtra bi têngîna dûalîsmê re bi 'gîyan' û 'laş' re hanîn ser ziman, wê di temenê wê têngîna madî ya dembûhûr û demî de bê. Li ser têngîna gîyane nemir re jî, hizirkirina ku mayînda dibê jî dihênina ser ziman. Hizra ji vê têngîna ku Zerdeşt hanî ser ziman, wê têngîna îdealîstî a ku bi aliyê wê yê objeyî ve ku bi demê re hinekî dijî û piştê ji demê diçe û winda dibe, wê

were ser ziman. Di dewama wê de jî, her wusa weke ku Planton bi bandûra wê re hanîya ser ziman ku wê êdî piştî wê dem bûhûriya demî re ku êdî ya esas û aqil ku hizir bê, wê bê salix kirin. Di aslê xwe de, Platon, wilqasî zêde kirpandin bi têngîna madeya dembûhûr û ya asil aqil kirîya, ev kirpandina wî, jî îdealîstekî zêdetir nêzikî dûalistekî kirîya. Di vê çerçoveyê de, divê ku mirov werêne ser ziman, ev kirpandina li nava hizir û madeyê, wê xîzeka stûr bike navê de. Êdî ev rengê hizirkirinê ê îdealîsmê ku êdî mirov dikişêne ber bi lêgerîna metafîzîkê de, êdî wê ancamna bi xwe re derxe li holê. Ya ku di aslê xwe de bûya jî ev bûya. Di têngîna Zerdest de, ku em bi gotina îdealîsmê, gotinekê bi navê wî bibêjin, ew gotina ku me got, wê berê me bi têngîneka metafîzîkê re veguhezê bi demê ve.

Di jîyane xwe de, em hertimî dibêjin ku em 'di hişê xwe de digrin.' Di hiş de girtin, bi aqilê me re hizreka şûbjeyî a têngînî ya ku em wê hertimî dikin a. Di hiş de girtin, wê bîr û hişê aqil bide dîyar kirin. Li vir, Ez divê ku vê jî werênima ser ziman ku bi afirînê re vacîya îdealîsmî, êdî hizirkirina wê re weke ku çawa ku dema ku mirov darek dît ku êdî wê darê wêneya wê çê dike û pê de diçe, wê xwe werêne ser ziman. Forma têngînî, hertimî bi vac a. Têngîna çandê, a hûnerê û hwd jî, bi vac heya. Em di çerçoveyek vacî li wan forman bihizirin. Mirov, li 'dunya derve' dinerê. Wê di mejî de qayd dike. Ev qayd kirin, wê temenê hizirkirina razber bê. Her wusa, ev temenê têngîna îdealîsme şûbjektîfa jî. Têngîna me, temenê wê li ser fêrbûnê ya. Ev fêrbûn jî, bi cerb a. Her wusa, divê ku mirov vê jî werêne ser ziman ku tişt, dema ku mirov lê têngîha, êdî mirov wê fêrekê bidest bixe. Ew tişt(made) çend ku wê demekê piştî wînda bibe jî di demê de, wê ew fêra jî wê bibe. Hişa jî wê, êdî têngînek a. Pîrsa fahmkirina têngîna tiştê, hertimî, wê xwe bide dîyar kirin. Li vir, weke ku çawa ku mirov bi zêhnê xwe re ku dikarê hemû tiştê bi hizirkirina xwe re bike hizir, bi heman rengî, mirov dikarê bi darêjk û tişt jî bike.

Di serdema Îdealîsmê a kevn de hebûna gîyanê û şenberîya wê. ...

Weke xale pêşî divê ku mirov werêne ser ziman ku hebûna gîyanê, têngîna îdealîsmê a têngîna objeyî ku dihêne ser ziman, bi xwe re salix dike. Di vê çerçoveyê de têngîna gîyanê, xwe bi wê re dihêne ser ziman. Li vir, dema ku mirov hebûna gîyanê, dihêne ser ziman, em dibînin ku salixkirina wê, êdî weke pêvajoya pêşî a xwe dane nîşandina wê mirov dikarê werêne ser ziman. Pêvajoya xwe-dane-nîşandinê, weke pêvajoya pêşketina têngîna gîyanî jî, mirov dikarê werêne ser ziman. Têngîna gîyanê,

wê bi fahmkirina di derbarê xwe de êdî pêvajoya xwe ya pêşketinê bide destpêkirin û jîyan kirin.

Têgîna gîyanê, weke hizrekê ku bi hizirkirinê pêşketina xwe êdî daye dîyarkirin, wê bandûra wê, pirr zêde wê hebe. Her wusa, li vir, divê ku mirov bi teybetî, vê aliyê wê werêne ser ziman ku gîyan, piştî têgîna wê ku pêş dikeve di mejî de, wê êdî piştî hizirkirina bi wê re bibe. Hizirkirina bi wê re, wê weke pêvajoyaka navberê ya ku wê piştî temenê pêvajoyên hizirkirina gîyanê jî bi xwe re bide hanîn bê. Yanê, wê temenê şûbjeya wê êdî biafirêne.

Hizirkirina bi hebûna gîyanê re wê weke pêvajoyeka giring a bi dîrokê re bê. Têgîna gîyanê, piştî ku afirî û pê de, bi dane hizirkirina di derbarê xwe de re wê êdî têgîna şûbjeya xwe diafirêne. Her wusa, têgîna gîyanê, piştî pêvajoyên wê ên pêşketinê, yanê bi hizirkirinê re wê, êdî salixkirina wê bibe. Salixkirina ku tê kirin, wê êdî temenê serdestbûna wê ya bi demê re werêne. Her salixkirin, di aslê xwe de temenê serdestbûn û serwerbûnaka bi demê re jî ya. Emê, vê yekê, piştî ku bi şûbjeya gîyanê re hizirkirin bû û pê de, û pêvajoyên wê ên pêşveçûnê destpêkirin û pê de, êdî wê ev weke rastiyeke were dîtin û fahm kirin. Li vir, gotina gîyanê, bi salixkirina wê re, êdî weke têgînaka bi navî ku tê dîtin, wê were li holê. Hizra gîyanê, bi salixkirina wê re, wê êdî weke ku tê dîtin piştî, wê temenê hizirkirina wê biafirêne. Her têgîna salixkirî, wê vê yekê weke pêvejoyaka pêşketina xwe êdî bi xwe re bide jînkirin.

Hizra gîyanê, yanî ya hebûna gîyanê, êdî wê di temenê serwerîya wê ya bi demê re wê êdî wê bike wele têgînaka gerdûnî ku serwer a. Gerdûna ku êdî bi vê yekê re wê têgîna xwe ya têgihîştinî biafirêne, wê gerdûnê, weke gelemperîya xwe jî werêne û bide dîyar kirin. Hizrên ku piştî di nava olan û bawerîyan de jî bicihbûna ên weke 'gerdûn, male yazdan a', wê ji vê têgîna gerdûnî ya ku êdî temenê wê diafirê, wê werina derhanîn û ser ziman.

Em li vir, divê ku vê rastiye baş fahm bikin ku têgîna gîyanê, weke filosofê demê ê serdest a. Dihizirê, bi gotinên felsefîkî dihêne ser ziman û dide kifşkirin. Her wusa, ew têgîna kifşkirinê, wê bi serwerîya wê re, bide dîyarkirin ku yazdan hizirvanê herî mazin ê demê ku li 'ser deman hemûyan re' ya. Li vir, em divê ku bi vir ve girêdayî vê jî werênina ser ziman ku hizirkirinî, weke aliyekî giring ku me li jor hanîya ser ziman. Hizir, wê weke têgîneka gerdûnî û gelemper, êdî heyîna xwe bide dîyar kirin. Ji hizrê hatin û çûyina wê, wê piştî li dawîya wê gotina yazdan were zêdekirin û bê gotina ji yazdan hatin û çûyina li yazdan' dihêne ser

ziman. Li vir, weke ku bi vê gotinê re tê dîtî ku pêvejoyna hizrî ên ku em divê ku wan werênina ser ziman ku li dûv hevdû dihên dîtî. Her wusa, ji hizra şênber ku ber bi hizra razber ve çûyina pêvajoyên hizirkirinê û afirandî, bi wê re dihêne ser ziman. Em li vir, divê ku di vê çerçoveyê de, weke ku me li jor hanî ser ziman, di temenê rengdayîna jîyanê re bahse çand, hûner, hizirkirin û estetîsmê û hwd werênina ser ziman. Di serdemên Hûrî û Mîtannîyan de, wê afirandina bi wêneyî û ankû weke ku di roja me de jî kurd bi nav dikin wê 'naqş' pirr zêde werêne çêkin. Ev naqş, bi xwe re van hersê gotinên ku em bahse wan dikin, çand, hûner û estetîsmê jî bi xwe re dihêne ser ziman. Naqş, weke karekî destî ên ji destê jinên kurd ku çand, hûner û estetîsmê bi hevdû re di temenê bi wate kirina wan re dihêne ser ziman. Ev jî, wê weke nirxna civatî werênina ser ziman. Naqş, dema ku tê çêkin, mirov wê bidest digirê û dibîne, çê dike û dest lê dixê, û xweşik dike û estetîsmê wê dike. Her wusa, ev pêvajo, hemû hûnandinaka wan ya bi hevdû re di wênekirina wê de hena. Minaqe, 'naqşaya şahmaran' ku di nava kurdan de pirr zêde bi nav û deng a, mirov dikarê li vir werêne ser ziman. Şahmaran, bi xwe weke hevgirtinaka ku mirov divê ku wê bi têgîna estetîsmê wê re bi wê hevgirtiniya wê re baş ji hevdû derxê û dahûr bike. Ev jî, bi serê xwe mijaraka. Li vir, em tenê bihebûna wê re li ser disekin in. Ew jî, dema ku em dinerin, emê dibînin, dest lê didin û bixweşikatiya wê re li xoşa me diçê. Ev hemû bi wê re tên dîtî. Lê şahmaran, bi xwe re hizreka ku ew hatîya projekirin û pêşnûma kirin di mejî de ya. Piştî jî, ew hatîya naqşkirin li ser paç. Çêkirina wê naqşê, wê di dema çêkirina xwe de, fêrekê bi cerba wê re bi me re bide çêkin. Dema ku naqş çêbû, wê weke ku hatî plankirin û pêşnûma kirin, wê şahmaran bixweşikatiya wê re werê dîtî. Ew levkirin û levhanîna xatên naqşê, weke ku çawa ku seha me, wê bi wê levhanîna wê re dihilde û pê de, hêstekê bi me re dide çêkin. Ev hêst, êdî weke hêsta ji wê levhanîna wê ya.

Li vir, em şahmaran, dema ku bi têgîna wê re werênina ser ziman, emê ne tenê bi xatên wê re werênina ser ziman. Ji wê zêdetirî jî, di çêkirina wê de fêrên ku me bidest xistina jî, emê werênina ser ziman. Ew fêr, di temenê afirîna hizra me ya bi navê şahmaran de di mejiyê de êdî hena. Li vir, têgîna afirînê, di temenê xwe de bi vê rengê fêrê û cerbê, weke du lingên xwe yên ku bi wan xwe li ser lingan digirê û bi wan dijî, bi me dide têgihiştin.

Zerdeşt, vê têgîna fêrbûnê, bi jîyanê re û bi jîyanîya di nava wê de re dihêne ser ziman. Her wusa li ser wê re jî, êdî têgînê bi wate dike û

dihêne ser ziman. Zerdest, hizrê, weke têtîneka ku ji wê jîyanê dihê û diafirê, dihêne ser ziman. Bi wê re jî, ew 'heyînên jîyanî' ên di jîyanê de ku hena jî, weke 'tiştîna ku afirîna' dihêne ser ziman. Di vê çerçoveyê de bi têtîna afirandinê re bi hizirîya wan re êdî wan dihêne ser ziman. Li jîyanê, her levkirin û tişt, bi plan û têtîna ku em bi wê darêjkîya wê re werênina ser ziman heya. Tiştî madî, bixwe jî, têtînaka madî ya. Her wusa, jî, bi demê re heya. Li vir, Zerdest, di temenê wê têtînê de demê dihêne ser ziman. Her wusa, gotina 'her tişt bi demê re dibe û bi demê re ji holê diçê' jî, vê rastiyê bi têtînê dihêne ser ziman. Ev rengê hizirkirinê, mirov di bawerîya mirov a di derbarê madêyê de dike zorê de ku mirov bi wê bi bawer bê. Madê, ne tiştêkî mayînda ya. Heyîna wê, bi demê re heya. Madeya ne mayînda, bi wê dîtbarîya xwe re êdî temenê wê hizirkirina wê weke 'hizrekê' diafirîne.

Têtîna Madeyê, her wusa êdî weke ku piştî gelek hizirvanan hanîya ser ziman ku wê di temenê şênberîya hizrî de bi darêjkê re ku 'têtîna objeyî' weke rastîya wê êdî werênina ser ziman. Ev jî, êdî weke rastîya wê ya ku were fahmkirin ku mirov fahmbike ya. Têtîna gîyanê, her wusa di vê rewşê de bi nav, sîfat û salixkirinê re di temenê têtînek objeyî de xwe dihêne ser ziman.

Bi demê re bûyîn û ji holê çûyîna madêyê, bûya temenê wê têtînê û bûna wê ku êdî werê gotin ku 'ti tişt, ne rast û nîn a'. Dema ku tê gotin ku 'ti tişt ne rast a. ..', her wusa, di çerçoveya redkirina gotina madeyê de hatîya bikarhanîn. Redkirina vê hizrê, piştî wê re ku weke navekî gelemper ê madeyê de û ji gotina 'metalyalê' hatîya derhanî, bi gotina 'metalyalismê' hatîya kirin. Têtîna ku vê hizrê, ya ku piştî xwe dayê de, ew a ku di jîyanê de tiştî ku biafirî ku heya, ku mirov dest didiyê de û her wusa ji wê fêrê digirê ya. Lê rastîya ku ew bi tişt bi demê re êdî ku demekê heya û dema din tûna ya jî, wê piştî bihêle ku li ber têtîna îdealîstan ya bi navê 'hertişt, hizireka û ji hizrê ya', wê bêdeng bimêne. Hizra, her tişt hizreka û ji hizrê ya', wê temenê xwe di jîyanê de bi darêjkkirina hizrê re û ku bi rengê 'objeyê' xwe dihêne ser ziman re wê li şûna wê gotina madeyê xwe bicih bike. Ev jî, êdî weke têtînekê xwe dihêne ser ziman. Li vir, êdî, em li ser nav û gotinan re nîqaşên di nava van herdû aliyan de dibînin ku yek dibêje, her tişt hizreka û ji hizrê ya' û aliyê din jî dibêje ku 'na, made heya, ez dest lê didim, bihacma û jê fêr dibim' a. Têtîna madeyê ya bi demê re windabûyîna madeyê, wê weke temenê zayif ê têtîna madeyê bê ku weke têtînekê xwe werêne ser ziman.

Her wusa, li vir, divê ku mirov werêne ser ziman ku dema ku em li dûalîstan dinêrin, weke ku xwediyê têtînek ku di serdemên hemdem de e hatî pêşxistin a. Lê dema ku em hinekî wê pêşve dibin û lê dinêrin, em dibînin ku di çerçoveya jîyanê de van herdû aliyan jî di nava xwe de bitêtî dîke ya. Di jîyanê de heyîna tişt herê dîke. Lê bi demê re bi windakirina wê re êdî weke hizrekê wê dihêne ser ziman. Li ser vê re jî, êdî bi têtîna hizrî re li wê serdestkirinê dîke. Made û ankû tişt, bo xwe bifêrkirin û afirandina hizir jî, weke rêyek û hebûnek ku nebê nabê ya. Her wusa, ew dewrûdayîmîtiya di nava hizir û madeyê de bi demê re, wê temenê afirîn, fahmkirin û hizirkirinê jî bê. Her wusa, wê rastîya têtîne, li vir, weke darêjkê werêne ser ziman. Darêjk, weke 'obje'yeka ku em dikarin li vir, bi plan û pêşnûmatîya wê re ku werênina ser ziman a. Lê li vir, darêjk, weke çerçoveya madeyê ya hizrî jî ya. Tişt û ankû made, wê di nava wê darêjkê de weke ku xwe xawr bike û ji berçav wînda bibe, bi wê şenberîya xwe re rewşekê dihêne li berçav û dide têtîhiştin. Mayîndatîya madeyê tûna ya. Ji vê aliyê, dema ku mirov bi vê darêjkê bihizirê ku wek objeyek têtîne, bi wê re mirov dibîne ku hertişt ji hizir a. Lê li vir, dema ku em vê gotinê bibêjin ku 'her tişt hizreka û ji hizrê ya' jî, ew madeya bi demê re ku bû û jêçû jî, wê têrê nekê ku mirov heyîna wê werêne ser ziman. Ji ber wê hîskirina ne têrbûnê, êdî têtînen madeyî, ku wê ji xwe re dikina navend afirîn. Her wusa, li vir, divê ku mirov werêne ser ziman ku êdî ku dem weke ardnîgarîya vê têtîne û ku li ser wê ardê re êdî dewrûdayîmîtiyek dibe bi **obje-şûbje û ankû bi şûbje-obje'yê** re, mirov dikare werêne ser ziman. Çerçoveya têtîne, li vir, bo fahmkirinek giştî û rast, pêwîstî bi gotina demê û salixkirina wê jî di temenê xwe de dibînet. Dem, li vir, mirov divê ku wê fahm bike. Her wusa, dîtbarîya bi demê re, wê nebe asteng li pêşîya pêşxistina têtîneka rast ya bi demê re.

Weke dûalîstekî Zerdeşt, madeyê di jîyanê de weke 'tişteki ku afirî û heyî' dihêne ser ziman. Ji fêr û cerbên mirovî ê jîyanî gav diavêje û wê şîrove dîke û dihêne ser ziman. Her wusa, di temenê 'întîbayekê' de wê nayêne ser ziman. Di temenê weke hizrekê dîtina madeyê de weke ku bi dest nayê girtin jî nabîne. Her wusa, bidest girtina madeyê, li pêşîya têtîna Zerdeşt ya weke 'hizrekê' dîtîne jî nebûya asteng. Lê di vê çerçoveyê de wê dihêne ser ziman, divê ku mirov êdî hûr û hûr bi rengê îdealîsmîya wî re werêne ser ziman. Li vir, em divê ku vê yekê, bi teybetî werênina ser ziman ku îdealîsmeya zerdeştî, ku di temenê xwe de vacek jîyanî ya şenberîya wê ku bi xwe re dihêne ser ziman, di temenê xwe de

dihawêne. Ev jî, êdî dike ku têngîna zerdeşt ya di vê warê de bi teybetî û bi xosletên xwe re ku werê ser ziman. Em li vir, divê ku vê rastiye fahm bikin ku têngî û şîroveya madeyê biqasî ku di çerçoveya şîroveyê de bo îdealîstan bi 'pirsgirêk'a, her wusa biheman rengî vajî wê, têngîna şîroveya her tişt hizreka jî bo metalyalîstan 'pirsgirêk' a. Ev, gotina 'pirsgirêkê' ez bo herdû aliyan dihênima ser ziman, bi qasî ku di temenê xwe de kêf fahmkirinê dihawêne, bi heman rengî, bertekîtiya li ber hevdu jî bi wê re heya ku ev jî, êdî bi wê kêf fahmkirinê re hevalbendek a.

Têngîna her tişt hizreke, têngîneka ku temen a. Her wusa, em dema ku bi demê re û bi pêvajoyên hizirkirinê re lê dihizirin, em dibînin vê rengê hizirkirinê kevneşopîya xwe jî afirandîya. Her wusa, ji xwe, ev kevneşopîya hizirkirinê, di wê temenê de jîyan û rengê wê yê pêşketinê heya. Di nava jîyanê de, tişt ku î ro heya û siba tûna ya, bi wê rewşa xwe re di temenê vê têngînê de heya. Li vir, rengê jîyanê, dema ku mirov li wê dihizirê, mirov vê rastiya wê kifş dike.

Têngîna madeyê, bi heyîna xwe ya demkî re ku "heya", bi wê heyîna xwe ya di jîyanê de xwediyê hêsteka têngîni ya pirr xort a. Di nava jîyanê de heyîna madeyî, têngîna ji wê û bandûra wê, pirr zêde heya û xort a. Ew bandûr, mejî pirr zêde dike bin bandûra xwe de jî. Hebûna madeyî a demî a li jîyanê, bi dîtina bi xwe re bitêgîn dike. Ji wê jî, êdî beriqîna wê, weke têngîna wê ya hizrî xwe li mejî dixê. Hizrîna li madeyê, bi dîtina wê re biriqîna wê ji wê heya.

Çendî ku made, di jîyanê de li berçav a û tê dîtî û biriqîna ji wê heya û bi wê re bi dîtî re made bi biriqîna xwe re xwediyê bandûrek pirr xorta jî, li şûn xwe pîrseka metafîzîkî divêşêrê ku ew jî, bi wê rewşa madeyê yê ku me bi dîtina wê û biriqîna wê re şer dike ya. Metafîzîk, şûbjeya têngîni ku bi demê re dike têngînek 'obje'yî û bi wê re hewl dide ku fahm bike.

Têngîna metafîzîkê, darêjka şûbjeyî ku em bi hebûna wê û destûrên wê re weke têngînekê salix bikin, wê têngînê ku "weke darêjkê" fahmkirin, salixkirin û bi wê hanîna li ser ziman, weke rastîyeka hizrî dihê dîtî. Her wusa, li vir, weke ku çawa ku weke têngîna ku li ser 'kokê' dihizirê metafîzîk, di zimanê rojane de weke 'tiştî nayê fahmkirin' û ankû 'ya li pişt(kok)ê' çî ya, li ser wê dihizirê. Weke pîrseka metafîzîkê, her zindî ku bi koka xwe ji kûve tê, li ser koka jê hatiya bi têngînê û ankû hizirkirinê ku dike fahm bike ya. Di temenê zanistên ku diafirin de metafîzîk, bi hewldana xwe ya lêgerîn, lêkolîn û hizirkirina bi 'weke darêjkê' re

xwediyê heyîna hebûnî ya giring a. Bi têngîna metafîzîkê re 'hizirkirinê' û 'weke darêjkê' hizirkirinê hanîna wê ya li ser ziman, wê di temenê hewldana me ya fahmkirina jîyanî de ya. Gelek mijar û têngînên weke 'hizir' ku hena û bi zanistî ne hatina fahmkirina wan, qadaka lêgerîn, lêkolîn û hewldana fahmkirinê dide afirandin. Metafîzîk, weke zanîneka ku li rex zanista madayî ya ku bi 'zanistî' hatî şênberkirin û fahmkirin, di roja me de, weke qadên wê yên 'zanînî' êdî afirîna û dihên dîtin. Dema ku em li ser têngîn û armanca wê re bahse bikin, zanistîtîya zanînî xwe bi darêjka xwe re di cih de dimejîyê me de bi têngiştin dike. Lê di vê temenê de 'weke armanc' bi têngînek razberî, hewldana fahmkirinê li ser hizirkirina li koka têngîna zindî(madeyî) ya li jîyanê, metafîzîkê, dike weke zanînaka hizrî ya bi hewldana fahmkirinê pêşdixê. Ev rengê hizirkirinê ê metafîzîkî, ku em bi gotina hewldana fahmkirinê re hewldana fahmkirina jîyanê û tiştên di wê de dide nîşandin fahmbike, mirov wê têngîna dûalîstîkî a Zerdeşt bi îdealîsmeya ku bi metafîzîkê re hevalbendîyek şênber dike, mirov wê rastîyekê jî bi wê re fahm bike. Ew jî, ew a ku têngîna pergali ya dûalîsmê a hizrî(şûbje)yî, her wusa di vê çerçoveyê de bi hewldanaka xwe ya salixkirinê re wê rastîyê dihêne ser ziman. Têngîn bi hebûnê re ku objeyê salix dike, her wusa aliyê madeyî dihêne ser ziman. Ev alî, bi objeyên jîyanî ku Zerdeşt, wan dişibêne 'kefa sabûnê', wê weke têngînekê were ser ziman. Ev têngîna Zerdeşt, di aslê xwe de, biçav dîtin û destlêdanê jî ku mirov dikarê li wê bike, weke heyînek 'objeyî' heya. Zerdeşt, di vê temenê de madeyê, dişibenê "kefa sabûnê." Ev şibandina Zerdeşt, bi demê re jî, ku di demekê de heya û di dema piştre de tûna ya, di wê temenê de salixkirinekê jî di hundurê xwe de dikê. Ev têngîna bi demê re ya rengê şûbjeya têngîna dualîteyê ku Zerdeşt dihêne ser ziman, aliyê îdealîstîtîya wê jî ya.

Dema ku em li serdema Madîya dinerin, em dibînin ku bi têngînên li ser feze, gerdûn û demê re dihên pêşxistin. Têngîna bi demê re ji aliyê fîzîkîya wê ya mekanê re dihzirê. Pirsan li ser fezeyê û gerdûnê dipirsin û li bersivên wan digerihi. Em vê, weke rêbazekê bi Zerdeştîyan re jî dibînin. Ev rêbaza medîya, bi regekî ku mirov dikarin piştre bi kozmoloji û kozmogonîyê re werêne ser ziman, hîmzanîya demî biafirêne. Kosmolojî û kozmogonî, di serdemên piştre de bi pêşketina têngîna zanistî re, wê weke temenna ku li ser wan re metafîzîk xwe pêş dixê ya. Di vê çerçoveyê de pirsên weke koka gerdûnê çi ya, sedema wê ya pêşî çi ya, hebûna çawa mirov dikarê fahmbike û hwd, weke pirsna ku bitêgînî ku li bersiva wan tê lêgerîn a. Tiştên ku weke hîmî ku mirov bi

wan re salixkirin û fahmkirinê bike bi gerdûnê re, weke mekanîzma, dînamîsm û heyîna 'atomê' ya. Ev, têngîna metafîzîkê ya di serdemên hemdem ên zanînê de wê pirr ponijbûna bi wan bibê li ser gerdûnê.

Bi felsefeya van serdemên kevn re, wê di vê çerçoveyê de bi têngîna ku hatî pêşxistin re wê li zêhnê mirov û têkiliya wê ya bi laşê mirov re pirr were lêhizirîn. Her wusa, di vê temenê de weke ku Medî dikin bi astronomîyê re wê têngînek di temenê bandûrkirina li jîyanê û û hwd were pêşxistin. Têkiliya di nava gîyan û laş de, wê êdî hin bi hin di temenê zêhn û laş de ku çawa bi bandûrkirina li hevdû re heya, wê hewl bidin ku fahmbikin. Ji xwe, hizrên li ser gîyanê, laş û aqil, ku wan ji hevdû cuda dihêne ser ziman û yek bi yek wan şîrove dike û wate, wasif, erk û 'rastîya wan' dike ku werêne ser ziman, bûya. Dema ku Zerdeşt dibêje "gîyan diçê cem yazdan", "bêhn diçê hewa yê", "laş diçê axê" û "aqil jî, bi gîyanê re heyîna xwe dide jîyan kirin", wê vê temenê werêne ser ziman. Ev, têkiliya di nava gîyan û laş de, wê piştîre bi zêhn û laş re werê ser ziman. Di vê çerçoveyê de, zaneyên weke Zerdeşt li vê yekê pirr zêde hizirî na. Têngîna Zerdeşt a bi gîyan-laş re, wê Manî, gaweke din pêş de bibê û bi zêhn-laş re û têkiliya navê de werêne ser ziman. Bi têkilîyê re pirr zêde hizirkirin û ankû şûbjeya îdealîstîkî wê pirr zêde derkeve li pêş.

Dema zêhn-laş tê nîqaşkirin, ya ku tê kifşkirin, dîsa bi aqil re hizirkirin a. Piştîre, ev hizirkirin, wê bi awayê 'ya ku hatî hizirkirin' re wê werê ser ziman. Ev jî, wê piştîre bi navê têkilîyê xwe werêne ser ziman. Li vir, dema ku ev têkiliya zêhn-laş dihê nîqaşkirin, divê ku mirov têngînên serdema berê ên felsefîkî ku bi şûbjeya îdeayê hatina ser ziman ên weke 'hertişt zêhnê wê heya' jî, ji bîrnekê ku wê weke hizreka hîm wê were ser ziman. Li vir, dema ku em gotina 'hertişt zêhnê wê heya', dihênina ser ziman, di cih de ew têngîna zerdeşt a bi rengê "gîyan, bi aqil a "" dihê berbîra me. Li vir, divê ku mirov vê yekê werêne ser ziman ku şûbjeya gîyanê ku bi sifatkirina wê re ku êdî pêşketîya, wê di vê temenê de bi felsefîkî xwediyê kifşkirinê bê. Ev têngîna 'her tişt, zêhnê wê heya', wê ji vê hîmê di temenê 'zêhnek heya' heya de jî, wê di temenê wê de êdî wê têngîna şûbjeya îdeayê werêne ser ziman. Li vir, em divê ku vê yekê werênina ser ziman ku ew têngîna îdealîsmê a gerdûnî ya 'tenê tiştêk' û ankû 'destûrek' heya ku ew dihêne ser ziman a jî, wê piştîre weke Manî, di temenê têngîneka weke ya 'dibêt ku madeyek afirî hebe, lê bi hizirkirinê re zêhn û fîzîkîya wê heya' re, wê di temenê têkilî û fahmkirina wê de cihêrengî biafirê. Ev jî, weke ku êdî ji wê dihê fahmkirin, pirr rengîtî bi fahmkirinê û têkilîyên cûda re dihêne ser ziman.

Li vir, em dema ku bi têtîna Metafizîkê re li wê şûbjeya îdeayê dinerin, weke ku mirov dibînê ku rastîya, ku hizra wê ya rastî ya madeyan ku rasta, mirov tê digihê. Ev hinekî jî, mirov bi hîmê mirov re çendî ku li ser madeyê bide rûnandin jî, hizirkirina bi wê re ku weke 'model' mirov wê hilde li dest û hizirkirinê di nava gerdûnê de bike, wê di wê çerçoveyê de têtîname bi çerçoveyî bide dîyar kirin. Fahmkirina şûbjeyî, dide hizirkirin. Ev jî, wê êdî bi xwe re biafirêne. Têtîna di derbarê fezeyê de ku bi wê rengê mirov hizirî ya, bi wê rengê têtîna hizirînê û ankû 'firehbûn'ê ketîya mejî de. Pîrsa, ku bi wê re weke 'destpêkê' hat pîrsîn, wê êdî bi xwe re hizra 'destûra pêşî' bi têtîna wê re bide derxistin li têtîhiştinê. Ew destpêk û ankû destûra pêş, wê temenê wê pîrsa metafizîkê jî bê. Pîrsên weke gerdûnê çi ya, sedema wê ya pêşî çi ya, hebûna çawa mirov dikarê fahmbike, wê piştî li dora vê hizirînê bi metafizîkîya wan re êdî li ser wan were hizirîn.

Em li vir, hinekî din jî, bi şûbjeya îdeayê bihizirin. Her wusa, rastîya, ku hizra wê ya rastî ya madeyan ku rasta, di temenê hizirkirinê de dihêne ser ziman. Li gorî vê, sêvek bihebûna xwe re nîn a, lê biderfet a. Her wusa, têtîna li vir, hebûnê, di temenê têtîna teqezîtiyê de bi wate dike û wê rengê dihêne ser ziman. Bi derfêtbûn jî, têtîneka di nava hebûn û hizirkirinê de salix dike bi xwe re. Hizira şûbje, objeya hebûnê ku ji wê afirîna xwe dihêne ser ziman, dîsa bihizirkirinê re weke ku 'tiştê ku ne weke ya wê ya ku ya wê ya û rastîya bêderfet a', di temenê bihizir dîtîna wê de ya. Li vir, di aslê xwe de, ev têtîna bi ku 'tiştê ku ne weke ya wê ya ku ya wê ya û rastîya bêderfet a' re, di têtîn û şûbjekirina têtîna objeyê de weke têtîneka dîtbar ku wê salix dike ya. Ev jî, dema ku mirov ji madeyê li biriqîna wê dihizirin û bi wê re bi hizra wê re êdî dikin ku wê û rastîya wê fahm bikin de xwe dide dîyar kirin. Têtîna 'hebûna objeyê', li ber vê hizirkirinê xwe nagrê û êdî weke ku bi dîtbar bibe lê tê. Hizirkirin, şûbjeyîya têtînê ya. Her wusa, dema ku mirov ji wê ve lê dinerê, di temenê ji aliyekî ve lê dinerê, dibê. Ev jî, wê vê têtînê bi mirov re biafirêne. Li vir, di vê çerçoveya hizirkirina, di wê kêlîka li ser sêvê û biriqîna wê hizirkirinê de bi hizirkirina ku mirov wê kêlîkê de kir, destûra bi navê dîtbariyê êdî xwe serwer dikê. Yanî, weke ku ew hebûna objeyî, ku di ava hizirkirinê de xawr bibe, ji berçav wê bibe nerînek hizirî ya têtînî.

Di serdema Îdealîsmê a kevn de hebûna gîyanê û şenberîya wê û bi wê re pêşketina şûbjeya bi hizirkirinê. ..

Têgîna hebûna gîyanê, wê weke objeyê bitêgînî pêş bikeve. Wê pêvajoyên xwe yên pêşveçûnê bi hizirkirinê bijî. Ev pêvajoyên wê ên hizirkirinê wê hebûna têgîna gîyanê, weke 'objeyekê' di mejî de bi hizirkirinê 'şênber' bike. Di vê çerçoveyê de mejî, bihizirîna li wê têgîna gîyanê re bêhna, bawerîyekê dike. Ev bêhn, wê ne tenê, bi pêşketina bawerîya bi gîyanê re êdî piştî pêvajoyên xwe bijî. Têgîna gîyanê, mejî, wê weke ajoyekê bi zêhnê re bitêgîn dike. Ev jî, wê dem bi dem êdî pêvajoyên hizirkirinê li ser wê re bide afirandin. Hizirkirina li gîyanê, wê têgînê bîaqil jî êdî bi hizirkirinê re bigihijîne li darêjkekê. Teybetîya Mejî ya hizirkirinê, ji vê rewşê re ji xwe re bikê hîmek hizirînê jî.

Di denava hizirkirinê de afirandina têgînan, wê weke pêvajoyîna hizirî ê afirandinê bin. Her wusa, têgîna bihizirkirinê, êdî di pêvajoyîna afirînê de na. Her dema hizirînê, di jîyanê de tiştê ku heya, weke têgînekê, di mejî de wê weyn bileyîzê di wê afirînê de. Tiştê ku di jîyanê de ku made ya, di mejî de jî darêjk û ankû hizreka biriqîna wê ya. Ev jî, wê dike hizrek. Li vir, nîqaşên li ser vê hizrê jî ku dibin, ev hizir, gelo weke wê madeyê, em dikarin weke 'made' bi nav bikin û ankû 'em nikarin, wê di temen û hîmê van nîqaşên ku dibin de bê. Ev jî, wê pêvajoyan şûbjektîfîkirina hizirkirinê jî êdî bi xwe re werêne li holê. Şûbjektîfîkirina wê hizrê, temenê nîqaşên felsefîkî ya. Di serdemên berî zayînê de, têgîna li ser madeyê û biriqîna wê hebû. Nîqaş li ser vê rewşê dibûn. Lê piştî de serdemên navîn û piştî ên zanînê de ku felsefe wê hinek pêvajoyîna bi zanîstî bijî, wê ev biriqîna ji madeyê' wê di hîmê nîqaşên felsefîkî de bê. Li ser vê temenê de têgînen metafîzîkî, wê êdî ji van nîqaşan sîd bigrin û pêş bikevin. Nîqaşên felsefîkî, di vê çerçoveyê de, di temenê kûrbûnekê de dibin.

Têgînen felsefîkî, wê di rengê 'şûbjektîf' û ankû 'spekulatîf' î de ku xiyalkirinê derdixe li pêş, wê pêş bikeve. Şûbjekirina têgînê, di vê temenê de wê êdî weke hizreka nûdem ya felsefeyê xwe bide dîyarkirin. Di temenê pêşketinê weke wêje, çand, huner, film, nivîsandina romanê û hwd, bi gelek rengên din ên afirandin û nivîsandinê re wê pêş bikevin. Her wusa, hizirkirina tiştê bi xwe re pêvajoya nû bi wê têgîna şûbjeyê re pêş dikeve. Şûbjektîvîzm, êdî weke têgînek hizirî û felsefîkî, di jîyanê de bi vî rengî gelek qadên afirandinê ji xwe re afirand û pêşxist. Ev jî, wê bi demê re pêvajoyên nû ên hizirkirinê bide pêşxistin. Têgîna ku madeyê ya ku bi wê bawer dikir ku 'pêşî made tê û piştî hizir pêş dikeve', li vir, bîdeng ma. Afirandina spekulatîvîzmê, cihan bîdest xist.

Pêvajoyên pêşî ên 'jinûvebûn(ronasans)a' rojava(ewropa) wê weke pêvajoyên serdestbûna têngîna şûbjektîf a felsefîkî bin. Ev pêvajo, wê temenekî mazin ê bi hizirkirinê re bi xwe re bidina afirandin. Têgîn, tèn nîqaş kirin. Hizir li ser wan tèn ser ziman. Hizrên ku tèn ser ziman jî, wê wê temenê hizirkirinê biafirênin. Têgînên ku tèn afirandin di mejî de û nîqaşên li ser wan dihizirin, xwe di mejî de derxistina têgihiştinê. Çendî ku derxistina têgihiştinê jî, wê bi xwe re ji nû ve afirandinê bi afirênin. Çend ku weke nakokîyê jî bê, bi hizirkirinê re ku çend ku şûbjektîfîtiya ku bi gîyanê re tê şîrove kirin, wê hebûna gîyanê bike nîqaşê de di nava xwe de. Ev jî, nîqaşaka tiştekî ya. Îdealîteya şûbjektîf, êdî tenê weke şûbjektîvîsma felsefeyê ku temen û hîmê wê li ser zanîn û hizrê ya, pêş dikeve. Ev jî, wê weke pêvajoyak nû ya têgihiştinê bê. Ev pêvajo ya hizrî, wê di serdema 'jinûvebûnê' de weke ku kêlîkekê, têngîna madeyê weke ku jibîr bike wê lê were. Bi wê yekê û rastiye re, êdî wê bike xwe werêne ser ziman. Her wusa, hizrên ku hatina nivîsandin û li jîyanê hena jî, wê bandûra wan jî, di vê hizirkirinê de û her wusa pêşketina vê serdema têngîna şûbjektîvîsmê de ku weke felsefeyekê û têngîneka wê li demê serdest dibê, wê pirr zêde hebe. Em li vir, divê ku vê yekê, weke rastîyekê werênina ser ziman. Serdemên kevnera, ku weke serdemên 'felsefeyê' jî tèn bi nav kirin, wê bi hizirkirin û nîqaşên wê re bi buhurê. Ev jî, wê di temenê pêşketina felsefeya şûbjektîvîsmê ya destpêka serdema zanîn û têgihiştinê de bê. Aqil û bi wê re hizirkirin wê derkeve li pêş. Hizirkirin, heta wê demê, weke serdema xwe ya kevnera, wê ji madeya derve derka xwe bigrê. Felsefe, êdî bi serê xwe wê di temenê têngînek şûbjektîf de xwe pêş bixe û li demê serdest bike. Çend ku piştî serdema jinûvebûnê û ankû 'ronasansê' de, wê nîqaşên felsefeyê, piştî bi nîqaşên di nava nîqaşên "'madeyê' û 'biriqîna wê hizrê'" pêş bikevin. Ev serdem, ew têngîna 'madeyê' ku bahse wê dike jî, lê ew 'madeya' ku bahse wê bi têngîna 'metaryalismê' dikir jî, wê di hundurê mejî de bi hizrî bin. Ew made, di mejî de bû. B o vê yekê, ew made, ji bin sih û bandûra felsefeya şûbjektîf ku piştî wê demê û pê de, ku pêşket, wê dernekeve. Wê di bin sêwane wê de bê. Felsefeya, madeyê bi vê rengê, wê piştî bi têngîna xwe ya 'qeba' re, wê sefeleta xwe denezêne.

Li vir, ji ber çi ev bû? Ji ber ku Felsefeya madeyê, xwe 'yek-alî' girt û di wê yek-alîtiya xwe de xwest ku bi biriqîna madeyê hizrê re çerçoveya xwe werêne ser ziman. Fêrên hizrî ên dîrokê red kir. Ê ankû dernexist têgihiştinê. Ev jî, êdî di temenê wê rewşa wê ya xirab de bû. Lê çend ku ji aliyekî ve 'şûbjektîvîsm' "red" dikir, wê bixwe jî, pêwîstî bi wê didît

ku bi şûbjektivîsmekê xwe werêne ser ziman. Piştî, di serdemên ku êdî gotina 'zanistê pêş dikeve, ku êdî felsefe, wê di rengê 'felsefeya dîyarde' yan de xwe bi wê re bike hîm, wê li jîyanê jî, felsefeya şûbjektivîsmê xwe serdest bike. Li vir, nêzîkatîya li 'dîyardeyê', wê li vir êdî nêzîkatîya mirov bide dîyar kirin. Dîyardeya jîyanî, ku êdî hizir, wê weke bi wê avis bibe û wê werêne dînyê wê lê were. Ev, wê bi afirandina hizirkirinê re êdî wate xwe didît.

Li vir, em vê yekê, divê ku bibêjin ku têngîna felsefeyê, li vir, êdî weke xateya wê navend şûbjektivîsm, wê li serdemê serdest bibe. Nîşanaka wê jî, wê piştî, bi çand, huner, awadanî, hêkelçêkerî, Nîgarvaniyê û hwd re, wê xwe bide dîyar kirin. Di temenê van hizran de, ku weke zaroyek hizra felsefeya şûbjektivîsmê ya 'têngîna Spekulatîvîsmê' wê xwe dîyar bikin û li demê. Ev jî, wê piştî temenê pêşketinê bi 'dîmenî' ên weke çêkirina filman, pêşxistin û li darxitina dîyatroyan, û hwd, wê gelek awayên wê werin û bi afirin. Ev jî, wê bi serdemê re êdî pêş bikevin. Tiştên ku di bin van navan de hatina afirandin, wê êdî weke çêkerîna demî ya ji zêhnê werina ser ziman. Zêhnê mirov, bi jîr û bîrewerîya xwe ku bidest xistîya, wê êdî afirandinê bike. Fêr û cerba têngînên dîrokî ên felsefîkî, ew a ku êdî hizir, di nava xwe de, ku temenê wê heya, wê bikeve pêvajoyek şûbjektîf-objektîfê bi şûbjektivîsma hizrî bi hevdu re di yek-laşî de dijî.

Li vir, têngîna ku tê hizirandin, wê bi demê re, wê ne tenê di çerçoveya ku têngîna şûbje-obje ku bi hevdu re dijî, di wê çerçoveyê de bi pêşnûmakirin û ji wê pêşnûmayê jî bifahmkirin darêjka wê, weke rengê pêşketina serdema nû mirov dikarê werêne ser ziman. Hizirandin, dema ku aqil afirand, bi çêkerîya wê re, ew hanî ser ziman. Têngîna 'hizir bike û çêbike', wê weke temenê vê pêşketina hizrî û felsefîkî ku êdî bi rengê gotina zanistî xwe dide domandin bê. Ev jî, hizirkirinê, weke şûbjeyekê ku êdî wê hizra ku pêş dixê weke objeyê dike, wê 'piretîsm' pêş bikeve. Piretîsm, weke gotina wê ya di jîyanê de ku pretîk û ankû kirinî, wê têngîna xwe ya di jîyanê de pêş bixe. Li vir, piretîk, kirina hizrê weke objeyeka jîyanî de wateya xwe dibînin. Çend ku di felsefeya madeyê de, weke "kirina piretîkî ku hatî kirin" û "ji wê derhanîna ancamê", pêşnîyar dike, wê ev di şûbjektivîsmê de, rengekî din ê afirandinê di jîyanê de bide nîşandin. Şûbjektivîsm, bi felsefeyî êdî bidest afirandinê kiribû. Kirinê wê yê ku bi piretîkî derxistina li holê, têngîna piretîkê derxist astaka din ya hê bilindtir û di wê de jî bi lêxistina mohra xwe re dîroka xwe bidest nivîsandina xwe kir. Em li vir, dema ku bahse şûbjektivîsmê dikin, bi wê re, em vê dibînin ku gotina gotina 'aqil' weke

kirdeyek jîyanî ya afirandinê û çêkirina pîretikê derketîya li holê. Piştî ku piştî vê bûna weke kirdeyê ya 'aqil', wê bê temenê derketina têtîgînên felsefîkî ên nû yên weke 'empirisimê' wê derkevin. Pêwîstîya derketina van têtîgînên felsefîkî ew a ku vê kirdebûna aqil a di jîyanê de fahm bikin. Bîgehê têtîgîna Empirismê, ew a ku di warê zanînê û hildana wê de rêya yeqînîyê bi rêya sehan û hêstan ku werênê ya. Hêst û hîs, weke hûrgilna û têtîgîna şûbjektîfî na ku hîmzemînekê gihiştina hizrê na. Empirism, çend ku di vê pêşketina xwe de li hemberê aqilîtiya vacîyê ya bi rengê çêkirin û ankû ahengkirinê ya jî, wê biqalibê wê qalibê xwe biafirîne. Bi empirismê re, wê êdî têtîgîna 'bi rêya sehan bidest xistina zanînê' re wê derkeve ser têtîgîna aqilîtiyê ya bi rengê 'mirov zanînen xwe bi hişmendîya xwe bidest dixê. Li gorî aqilîtiyê, zanînen mirov jî hişmendiya mirov tê. Empirisim, wê felsefeya dema ku aqil weke kirde li jîyanê serdest dibê bê. Ev serdem, wê di wê de aqil bi şûbjektîvîsma xwe re bidest afirandinê bike. Temenê vê felsefeya şûbjektîvîsmê, wê hezaran salan bi pêşketinên pêvajoyên hizir re heya. Lê weke ku çawa ku di demên berê de ên pêvajoyên pêşketina aqil de ku bi nav sîfatê yazdan tê hilden û jê hevîya 'dayîn', 'gihandin', 'çê bike' û hwd, wê bi 'çêkerîya aqil' re êdî di jîyanê de şênberîyekê bide çêkirin. Ya ku berê biaqil dihat gotin ku yazdan dike, êdî aqil dikir. Aqil, bi yazdanwarî, diafirand. Ev jî, weke pêvajoyek nû ya ku mirov ya bi aqilê mirov bû. Têtîgînên felsefîkî ên weke 'empirisim' û hwd, bi felsefeya wan ya ku dihat pêşxistin û rexneyên li wê re jî, temenê van pêşveçûnên aqilê şûbjektîf diafirand û pêş dixist. Bi wê re jî, mirov û mejîyê mirov re bi aqil re di meyard. Meyandin, ew bû ku li gorî wê dikir û pêşxist. Mejî, li gorî wê, serdemê, bi van nîqaşan wê êdî xwe biafirîne. Ev nîqaşên felsefîkî, wê temenê felsefeya şûbjektîvîsmê û 'afirandin'a ji nava wê diafirîne. Gotinên weke em bi yeqînî di nava kurdan de heta roja me jî dibihîzîn ên weke bi kevneşopî ku dibêjin 'mirov, kirina xwe çê dike', wê di regna felsefîkî ên bi vî rengî bide têtîgiştin. Ev gotin, di xwe de rêya şûbje hizrê dihele ser ziman.

Em li vir, dema ku li vê serdema ku di wê de êdî aqil weke 'kirdeyekê' pêşketîya, di wê de pêşketina hêstan, wê weke temenkî jî bê. Hêst, wê weke hûrgûlna bandûra wan pirr zêde heya. Her wusa, dema ku em li ser hêstan dihezirin, em dibînin ku hêst di jîyanê de pêşketîya. Pêşketina hêstê pêşî divê ku mirov hinekî wê fahm bike. Hêsta weke orgamîzmayaka jîyanê xwediyê giringîyekê ya. Hêst, weke bandûrîyên jî hundur û derve ku dibin, weke berteka wan jî hêstê mirov dikarê salix

bike. Hêst, ku mirov bi wê kêlîka ku tê dayîn nîşandin re ku werêne ser ziman, mirov dikarê bibêje ku di demkên piçûk de ku di kêlîkna de weke berteka mirov yên bigotinî û tevgerî, ku weke tevgerîya mirovî a fîzyolojikî jî mirov dikarê werêne ser ziman a. Weke ku bi gotinên kevneşpîkî mirov bibêje hêst tîrîtîya wê ku zêde heya na. Tirs, fihêtî, û hwd, wê weke çend ji wan rengên hêstî bin. Hêst, bi vê re, mirov divê ku werêne ser ziman ku bi hevdu re tevgerî û fîzyolojikî ya. Her wusa, em ku li vir, bi gotinekê bibêjin, weke hîm, wê hêst wan pêvajoyê n hizirkirinê di temenê xwe de weke hîm bihawêne. Ev jî, hêstê dike, weke ancamaka hizrî jî.

Bi awayê bûyîna wê re di mejî de bi hîm-pêşnûmayî, tevgerî, û fîzyolojikî mirov dikarê werêne ser ziman. Hêst, li gorî kesê ku bi wê re dibin re bi awayê ku dibe xwediyê xoslet û teybetîya xwe ya kirdeyî ya. Bi bandûra têrkerîya derveyî mirov dikarê tîrîtî û ne tîrîtîya wê werêne ser ziman. Her wusa, li vir, dema ku em bahse hêstê û bandûrîya li wê ku bi wê dibe bike, li vir, bi têkiliya mirovî re mirov dikarê weke têkilîyên belavbûyî ku yek bi yek hena û dikarin bi hevdu re werina salixkirin re jî, ji vê aliyê ve weke rengê salixkirinê ku mirov dikarê bi têngîna xwe ya şûbjeyî re jî werêne ser ziman a. Her wusa, weke hêst mirov dikarê bi wê ji hevdu derve, bi wê têngîna bi ji hevdu derxistinê jî mirov dikarê werêne ser ziman.

Her wusa, hêstê, mirov divê ku bi vê rengê jî werêne ser ziman ku li gorî hinek rewşna weke bi zêhn şîrovekirin, tevgerîyên laşî, tevgerîyên ku aliyê mirov didina dîyarkirin weke bi hîskirinê û hwd, vegotin û ji wê bandûra wê û hwd, mirov dikarê bi hinek rengna mirovî werêne ser ziman. Li vir, ya ku mirov dibîne ku ji zêhnê mirov bi bandûra wê re weke model mirov dikarê werêne ser ziman. Em dibînin ku bi pêşketina zanînê re têngîna mirov a hizirkirinê pêşketîya. Ev bi hîmî weke bi pêvajoyên pêşketinê ku mirov dikarê werêne ser ziman a. Di çerçoveya têkîya zêhn û laş de, divê ku mirov li pêşketina hêstê bînerê. Bi têkilî û tevgerîyên zêhn û laşê ku mirov werêne ser ziman jî, mirov dikarê di bin van serekan de werêne ser ziman:

. Bi zêhnê re hêst; dema ku mirov bi zêhnê re hêstê hewl dide ku fahm bike, her wusa bi rewş, bûyar û tiştên ku hena û bandûra wan re mirov dikarê werêne ser ziman. Têkilîya di nava zêhn û laş de, di nava tevgerê de bi têkilîya di nava tevger û zêhn de weke dîtina bi mejî re mirov dikarê werêne ser ziman. Her tişta ku bifahmbûyî, wê hêsta wê hebe.

. Nîşanakên bi laşê re ên hêstê; nîşanakên bi laş re ên hêstê bi motivasyona laş re mirov dikarê werêne ser ziman. Dema ku hêst bû, wê laş jî, di wê çerçoveyê de di nava motivasyonekê de bê. Mirov, bi tevahî bi laşê xwe re dikeve bin bandûra wê de. Hoyandinek di nava rewşê û laşê mirov de çê dibe. Weke ku mirov lê were girêdan li mirov tê. Ev hoyandin û girêdana bi rewşê re ya laş, bi astekê re dihê hanîn ser ziman. Ev aliyê hêstê, mirov dikarê weke hevgirtina fîzyolojîkî jî werêne ser ziman.

. Nîşanakên bi laş re ên hêstê bialî; ev aliyê hêstê bi hêstbûn, tevgerî û hoyandinê re bi hoyandina fîzyolojîkî mirov dikarê werêne ser ziman.

. Bi axiftinê, hîskirin û hoyandina bi axiftinê re hêst; bi axiftinê re hîskirin û bi wê hîskirinê re hoyandina ku di laş de diafirê, dike ku hemû heya mirov werêne ser xalekê. Di dema axiftinê de bi hinarîkên rûyê mirov re zîzbûna ku diafirê û ew rohiya ku ji çavên mirov tê dîtîn, wê bi wê bandûrê re werê ser ziman. Li vir, dema ku mirov bi gotinê re werêne ser ziman, têgînek şûbjeyî bi gotinan re bihişmendî heya. Ew hişmendî, di dema bihîstinê û ankû hîskirinê de dihê hîs kirin. Sehên mirov û bi rêyên hildanê re mirov li vir, hilde li dest. Li vir, em divê ku gotinekê li ser navê hemû rengên pêşketina bandûrî û têkiliyên hêstîyarî em werênina ser ziman ku mejî bi wê hişmendîya di xwe de êdî bi wê afirandina fîzyolojîkî a di nava xwe de re bi serdestbûna li mejî re hoyandina ku di laş de çê dike re rewşek objektîfî diafirênê. Mejî, çend ku di nava xwe de bi wê hêstê bihiş jî bê, bi wê hoyandinê re mejî, tenê bi wê rastîyê re weke rewşek fîzyolojîkî xwe dide dîyar kirin. 'Adranalîna' ku mejî, wê diafirêne, ev fîzyolojîkîya ku mirov bi afirandina di mejî de ku werêne ser ziman a. Ev jî, weke aliyekî ku êdî em divê hêstê bi serê xwe werêne ser ziman a.

Hêsta di jîyanê de li gorî rewşan hoyandina mejîyî bi hêstê re dibê. Hêst, bi du-alîyî mirov dikarê werêne ser ziman. Bi aliyekî, dema ku ew 'anafora' hêstî afirî, weke ku mirov xwe bi tememî serbest berdabê li mirov tê. Mirov, bi vê re ji ber ku tenê bi xalekê re xwe hoyandî ya. Lê ji aliyê din ê jîyanî ve jî, têkiliya mirov bi beşên din jîn rewşî, jîyanî û hwd re qût dibe. Yek-alî, dihê û dijî. Em hêstê, tenê nikarin, weke kêlîyek jînbûyî û buhûrî werênina ser ziman. Ji wê zêdetirî, weke rewşek fîzyolojîkî bi afirîna di nava mejî de re mirov dikarê wê werêne ser ziman. Lê hêstê, bi vê rengê, em divê ku zêhnê xwe re jî werênina ser ziman. Di jîyanê de, bi jîyana mirov re motivasyon û hoyandina ku bi mejî û wê rewşa fîzyolojîkî re ku diafirê, dema ku mirov li wê dihzirê,

mirov rewşek di nava jîyanê de bi jîyana xwe re rengê jîyana xwe dide dide dîyar kirin. Di jîyanê de dema ku mirov mêyla bi teybetîyên wê yên rewşê û jîyanî re dihêne ser ziman, mirov dibînê ku di temenê wê de ev hêstîyarîya rewşê heya.

Mirov, bi wê têngîna xwe ya şûbjeyî re bi hêsta xwe re weke ku bi wê motiva û goyandinê re bi zêhnê xwe re dijî. Her wusa, temenê hêstbûnê bi zêhnê bi pêşnûma ya. Di jîyanê de û di nava rengê jîyanê de bi mêyl, teybetî û zêhnê mirov ku mirov wê weke 'gîyane' xwe jî bi aqil dihêne ser ziman re heya. Di vê çerçoveyê de nerîna hêstîyarî a jîyanî jî êdî mirov dikarê bahse wê bike. Ev jî, bi zêhn a. Dijîyanê de, mirov weke bi du aliyan dikarê bahse hêstê bi zêhnê re bike. Aliyek bi nerîna hêstîyarî û rewşên hêstîyarî ên weke tirs, hêrs, şahîtî, fihêt û hwd re werêne ser ziman.

Em dikarin hêstê, bi şûbjektîfîya wê ya hişmendî re weke têngîna şûbjektîf a zêhnê mirov jî werêne ser ziman. Li vir, bi hêstê re, weke ku zêhn, rewşek objeyî jî bi heyîna xwe re diafirêne dihê dîtin. Her wusa, rewşên hêstîyarî ên weke ku li hemberî tirsê çêbûna hêrsbûnê, li ber bêewleyîyê ewletî, vajî xemgînîyê şahî, weke hêstna ku mirov dikarê werêne ser ziman in. Li vir jî, dema ku mirov li van rewşên hêstîyarî ên li berhevdû û vajî hevdû dinerê, mirov bi wê re ji hîm ve bi zêhnê têngîna şûbjektîfî a darazê ya bi pêşnûmaya zêhnê heyî re mirov dikarê werêne ser ziman. Hêst, rewşek ku mirov divê ku wê di serdema aqil de ku aqil weke kirdeya objeyî ya jîyanî êdî pêşketîya werêne ser ziman. Di nava aqil û pêşketina wê de hêstê, xwe weke pêşketinek şûbjektîf dihêne li holê û dide dîyar kirin. Li vir, mirov bi wê re, vê jî weke rastîyekê kifş dike ku zêhna aqilê me, bi hêstîyarî şûbjektîfîyekê jî dide nîşandin. Ev, her wusa, weke nîşanayaka zêhnê me yê ku heyî jî mirov dikarê bixwêne. Têngîna zêhnê ya "baş" û "xirab" ku biaqilî heya, wê di temenê wê kifşkirina ji hevdû de jî bê. Her wusa salixkirina ya 'baş' û ya 'xirab', wê zêhnê me bi hişê wê yê pêş dikeve re bide dîyar kirin. Pêvajoyek, aqilê objeyî, ku mirov dikarê bi vê re fahm bike jî, her wusa wê xwe bide dîyarkirin.

Ku em hêstê bi mêyl, xwestek û têkilîyan re jî werênina ser ziman, emê bi gotinên weke 'dûrketina hêstî' weke dîyardeyekê werênina ser ziman. Mirov, dema ku tiştêkî dixwezê bike, mirov wê bi xwesteka xwe re xwediyê hizrekê jî ya. Xwestina têkilîdanîna bi yekî re jî, di temenê wê de tişta ku bi 'baş' û 'xirabî' ku ji me re dibêje heya. Em dema ku hewl bidin ku naqşaya hêstan derxin, divê ku em zêhnê bikina weke

ardnîyarîya ku ji wê şîhanî dibê ya. Çawa ku dema ku em axê av didin dibe harî û piştire ku tov ket navê de wê ew tov şîn bibe, biheman rengî zêhn jî, ji hîm ve bi hêstê re mirov dikarê di temenê bûyîna wê ya hêstîyarî û hwd werêne ser ziman. Di dema têkilîdanînê de û ankû baş dîtî û ankû xirab dîtî de, ku di temen de ya ew zêhn wê şîyarîyên ku dide me wê hebin. Li vir, ev jî dide nîşandin, wê naqşaya hêstê, naqşek zêhnî jî bê. Di vê çerçoveyê de weke şûbjektivîteya zêhnê hêst, wê êdî pêşketîna wê salixkirina wê werê kirin. Hêst, bi hiş re astaka bilind a zêhnê di temenê xwe de dide nîşandin.

Li vir, em bi aqil re dema ku lê dinerin, di serdemên berê ên kevn de fêrbûn jî, weke salixkirinna bi hêstîyarîyê ku pêş dikevin hatina hanîn ser ziman. Her wusa, hanîna li ser ziman a bi bandûr û hîyarîya li hevdû a rewş û laşê bi hevdû re jî, wê bihewldana fahmkirina bi aqil re werênina ser ziman. Hêst, 'weke aliyek aqilê me ku ji jîyanê pêş dikeve' di nava kurdên berê de dihat ser ziman. Di vê çerçoveyê de di civatên xwe de jî pirr li ser hizirkirina û hanîna li ser ziman. Hêsta mirov a li ber hevdû û ji hevdû re, wê di temenê wê de bi zanînak rewşî werênina ser ziman. Her wusa, di vê çerçoveyê de di destê me de agahî hena ku em dikarin di vê çerçoveyê de werênina ser ziman ku weke ku kurdên berê jî bi 'hişmendîyê' re dihanîn ser ziman, bahse aqil û bi hêstîyarî wê re hatîya kirin. Em li vir, dema ku di serdema aqil de bahse aqil û ankû felsefeyê bikin, divê ku mirov werêne ser ziman ku ew hewldana fahmkirinê, wê ji me re têgînek pêşketî a bi aqil bê ku em divê ku bi fahm werênina ser ziman. Têgîna ji jîyanê, bi xwe re ew têgîna bi hewldana fahmkirina wê ya bi hizirkirinê re jî hanîya. Bi hizirkirinê re, hanîna ser ziman, wê rewşna jîyanî bin. Lê piştî ku ew hizirkirin bû û hat ser ziman, wê êdî tenê weke hizrekê li jîyanê jî bimêne. Rewş, weke xwe namêne. Ya ku dimêne, ew hizirkirina li rewşê a ku bûya ya. Ev jî, wê êdî aqil bê. Li vir, êdî mirov fahm dike ku weke kirdeyekê aqil pêşketîna wê û şûbjektîfîya wê ya bi hizirkirinê re, wê êdî pêvajoyîna din ên hizrî bi xwe re werêne.

Hêst, heyîna wê zindîyî ya. Çend ku em heywanan tevgerên wan bi 'ajo'yê re hewldidin ku werênina ser ziman jî, em nikarin hêstîyarîyeka ku bi wan re heyî red bikin. Ku em di temenê tevgerna de hildina li dest, bi mirov re bi zêhn û zindiyên ên xwezayê re bi ajo hêst heya. Lê her ajo, hêsta wê jî heya. Di her zindiyî de ajo heya. Mirov, bi zêhnê xwe, kirasê zêhnê li ajoya xwe kirîya û reng dayê de.

'Hêsta xwe-parastînê ya her zindiyî heya. Li vir, dema ku em hêstê di vê temenê de werênina ser ziman, êdî regekî din jî, bi vegotina me re ji

xwe re distêne di derbarê hêstê de. Di kurdî de hêst, temenê wê bi gotinî li ser 'hîsê' ya. Ya ku mirov wê hîs dike ya. Hîskirin, rengêkî hildinê ê weke bi seh a jî. Di vê çerçoveyê de mirov dikarê bibêje ku hêst, hîsa şênber jî ya.

Jîyane mirov a civaknasî, di temenê motive û hoyandinaka civatî a bi hevdû re de ya. Dema ku mirov ji vê aliyê jî, lê binerê, mirov wê têngîneka zêhnî bi hêstê re di nava têkilîyên civatî de ku kifş dike werêne ser ziman. Gotina 'civatê', weke gotinaka ku bi komî bahse têkilîyên ku bi hevdû re dike ya. Hemû têkilîyên di nava civatê de, em dema ku bi hûrgûlî li ser wan diponijin, em dibînin ku têkilîfîna ku me hizirkirina na. Bi hevdû re ew têkilî bûna. Ev têkilî, bi bûna wê re, zêhnê xwe yê bi têkilîyê re diafirêne. Ev jî, weke ku carna bi gotina 'zêhnê civatê' re ku dihê ser ziman, mirov dikarê wê werêne ser ziman. Lê bo baş fahmkirinê, divê ku mirov kûrtir herê û hewl bide ku fahm bike.

Têkilîyên civatî, bi bihevdûbûna mirov re dihê dîtin. Mirov nikarê rengê têkilîyê bi dest bigirê weke kevirekî. Lê mirov dikarê wê hîs bike. Ev hîskirin, çend ku xwediyê hin pêvajoyîna pêşketinê ê bi xwe re na, bi heman rengî di dema pêşxistina wê de jî, mirov divê ku bi hêstîyarî di temenê motive û hoyandina li hevdû de wê werêne ser ziman. Ev jî, ya ku temenê gotina civatê diafirênê ya. Têkilî, piştî bi tevgerîyên ku bihiş hevdû nas dikin re li hevdû dihojin. Hiş, di temenê wê hoyandinê de ya. Lê ew têkilî bixwe jî, di temenê xwestek, mêyl û hwd de, aliyekî wê yê ajoyî jî heya. Her wusa, dema ku rewşên bi mejî, ên bi tûra wê ya têkilîdanînê li berçav bigrin, emê bibînin ku çendî ew tûr bi hevdû re hoyandî û hûnandî ya, wê pêşnûmayak wê jî di jîyanê de bi têkilîyên civatî ên navxweyî de xwe bide dîyarkirin. Ew hoyandina ji têkiliyan li hevdû, ji wê hoyandin û hûnandina di mejî de ku heya tê. Yanî, li vir, dema ku em şîroveya xwe ya di derbarê têkilîyên civatî û civaknasî de hewl didin ku fahm bikin de, em xwe nagrin û dikin ku wê têkilîya navxweyî ya mejî fahm bikin.

Girêdana bi têkilîyên civaknasî re, dide fahmkirin ku hişmendîyek û zêhnek di temenê de heya. Li ser wê re ew têkilî pêş dikevin. Ew têkilî, di wê çerçoveyê de bi fêr dibin. Ev jî, bihişbûn a. Piştî, weke têkiliya li hevdû hûnayî pêvejoyek bihevdû re jînkirina, wê li ser jînkirina xwe ya ku bi hevdû re kirina, wê li hevdû bihojin û hoyandina wan çê bike. Di temenê de hoyandinê de fêra bi têkildanînê re jî pêwîsta. Mejî, wê bi hiş dike û di xwe de dijî. Bi têkilîyê re kirin, weke aliyê ku li hevdû dihonê jî ya. Em divê ku vê yekê, werênina ser ziman. Her wusa, fêr û cerb, weke

têgînek ku felsefeya serdema kevnera ku pirr bi wan hizirîbû û hewldabû ku wan fahm bike bûn. Ev, di felsefeya nûjen de jî, heya. Her wusa, fêrbûn, giringa ku mirov wê werêne ser ziman.

Têkiliyên civatî, ku bi jîyankirina bi hevdû re li hevdû hatina hoyandin, bi wê fêra bi hevdû re ku jîyana re dibê. Li vir, weke ku tê dîtîn, ew jîyandina bi hevdû re bi fêrbûna wê re çend ku temenê hişbûnekê çê dike, lê ya ku bi tememî wê têkiliyê bi wê re li hevdû dihojê jî, wê new ew hiş bê. Ji wê zêdetirî, wê ew jîyankirin bê. Mejî, dibe ku bi tememî, di derbarê wê têkiliyê de, weke ku tê xwestin ne bi hiş jî bê. Lê dîsa bi hoyandina li hevdû ku di temenê wê de weke ku hîsek ajoyî heya re wê bijî û pêş bikeve. Mejîyê civatî, ew mejîyê ku bi vê têkiliya li hevdû hoyandî ku heya ya. Fêrbûna bi zindiyî re, wê rengê wê yê têkildanînê, ji axiftina bi hevdû re bigire û heta têkilîya bi mimîkên xwe re wê hebe. Her wusa, li ser wan têkilîyên laşî ên weke mîmîkan re gotina 'zimanê laş' hat derhanîn. Ev jî, di temenê wê de hêstîyarîyek fêrbûyî heya. Têkilîya bi laş a bi hevdû re, ne tenê weke bi biyên mirov re a bidestlêdanê û hwd re heya. Ji wê zêdetir û wirdetir jî, bi nerînê, tevgerên laşî re heya. Ev jî, tiştêkî bi zêhnî ji mejîyê mirov ê li hevdû dinerê re dibêje. Her wusa, rengêkî têkilîdanîna civatî a bi axiftin bilaş û ankû bi gotina 'zimanê laş' re jî heya. Mirov, dema ku di têkiliyek navxweyî a civatî de, ku hemû mirov ji heman civat bin, wê têkiliya wan ya rewş û demî a bi hevdû re di rengêkî de. Lê dema ku bi ya mirovekî ji herême din ku ne di nava wê tûra wê civatê de dijî re bê, wê cûdatir bê. Ev jî, hinekî jî, tiştêkî bi axiftina bi laş re jî ji mejî re dibêje. Ji wê jî, wirdetir, tiştêkî bi tevgeran ji mejî re dibêje. Mejî, wan tevgerên ku bûna, di xwe de berê, salixkirina. Li ser wan salixkirinan re êdî wê fahmkirinê jî dike. Fahmkirina mirov, di vê temenê de bi têkiliyên wê yên navxweyî ên civatî bin û ankû bi rengna din û hwd bin, pirr-alîfî bi wê re heya. Her wusa, zimanê mirov ê axiftinê bi gotinan, tenê rengêkî têkildanînê ya ku mirov dikarê wê bike ya. Car bi car, me mirovan di jîyana xwe de ku carekê jî bê, yan me gotîya û yan jî, bihîstîya û ankû hiskiriya, ku hatîya gotin ku 'her zindî xwediyê zimanê xwe yê ku bi wê di nava xwe de bi hevdû re têkiliyê didênin a.' Ev gotin, rastîya wê ya bi vî rengî heya ku bi wê tê gotin ku rengên têkildanînê li gorî rewşa zindî xwe diadilêne. Her wusa, bi wê re jî, êdî tê dîtîn û fahmkirin ku her tevgerênên mirov, weke gotinên mirov a fahmaka ku dide mirov bi wê re heya. Di vê çerçoveyê û rengê de, dema ku mirov li tevgerê dinerê, bi heyîna xwe re tevger weke gotinê biwate û kirdeyeka wê ya vêşerî ya bi wê re ku mejî çêkiriya heya.

Ev rewş hemû û gelek rewşên din, di derbarê hêstê de têtînekê jî didina me. Têkiliyên hêstiyarî, her wusa di jîyanê de bi heyîna jîyanê re hena. Her tevger, çendî ku weke ku dema ku mirov wê bi zêhnê re fahm dike, xwediyê têtînekê ya, her wusa bi wê re jî, bi hîsî xwediyê têtînek bi hêstiyarî ya şûbjektîf ku ji wê diafirê ya. Di vê çerçoveya hêstiyarî de ku mirov dinarê, mirov dikarê bibêje ku hertişt, bi hêstiyarî biriqîna wê heya.

Têtîna hêstê, di vê çerçoveyê dem mirov fahm dike ku çendî giring a bi aqil re. Her wusa, di serdemên ku aqil weke kirdeya jîyan bi kifşkirina xwe re pêşket û pê de, hêstiyarî weke amûrek fahmkirinê jî ya li ser hîse jî pêşket. Di vê çerçoveyê de, bi felsefîkî, weke hûrgilek giring hêst, di vê çerçoveyê re weke rêyek biseh girtinê ji tevger, tişt û dîtînan a.

Em dema ku di vê çerçoveyê de li hêstê dihizirin, em divê ku ji bîr nekin ku em di rewşek şûbjektîfî de dihizirin û wê dihênin ser ziman. Her wusa zêhnê me jî, ku em weke aqilekî bînin ser ziman, ev wê hingê, di temenê wê de têtînek derkeve li holê. Em di jîyanê de dijîn, dibînin, destlê didin û tahnî dikin. Em bo ku bijîn xwarinê dixwûn û divexwûn. Ev rewşna jîyanî ên tîrker in. Em dema ku di çerçoveya van rewşan de dinerin, em hingê, bi zêhnê xwe re digihijina wê têtîhiştinê ku ew 'tişt hena.' Lê piştî ku me ew tişt kir û buhurand û pê de, wê tenê ew fêra wê weke têtînek aqilî wê bi me re bimeşîne û hebe.

Li vir, em vê rastiyê baş dibînin ku aqil êdî dihizirê. Ev rewş, di felsefeya kevnera de bi gîyana şênber re dihat dîtin. Her wusa, hizirkirina gîyanê re gotinên wê ji wê dihatina ser ziman. Di vê rengê de, di serdemên felsefeyê de wê aqil, bi şûbjeya xwe ya ku têtînê diafirênê, wê derkeve li holê. Hizirkirin, her wusa, temenê wê bi fêr û cerbên jîyanê re bûya. Di xêva me de pirr dîtin û fêrbûn bi cerbên jîyanê re hena. Ew, êdî di nava mejî de bidest afirandina xwe ya ku êdî dike 'obje' diafirêne ya. Pêvajoyên hizirkirinê, di vê çerçoveyê de wê di demên pêş de jî, pêşketina xwe bidina domandin. Di temenê pêşketinê piştî de jî, wê fêr û cerbên jîyanê wê pirr zêde hebin. Her wusa, hevgerîna xêvî jî, divê ku mirov weke mijarek teybet werênê ser ziman. Ev jî, wê hin bi hin bi jîyane mirov re zêdetir weyn û rola wê hebe. Ez li vir, divê ku bibêjim ku ji ya ku em dizanin zêdetirî xêva me bi mejî me û beşên din wê ên hildayî re xwediyê weyn û rol in. Bi zanînê re ya ku dîrokê dinivîsînin jî, di aslê xwe de ev bixwe ya.

Emê, di serdemên pêş de, zêdetir bibînin ku li ser xêvê û weyn û rola wê tê sekin in. Ji ber ku ya ku di dîrokê re weyn dileyizê jî ev a. Rastîya

hizrî ya ku mirov li vir hizir dike jî, bi wê re heya. Jiberkirin û di bibîrê re hiştin, di temenê wê de hişariya xêwê heya.

Têgînên felsefeyê ên di serdemên zanînê de ku dibê jî, wê di vê çerçoveyê de pêşketinên xwe bide çêkirin. Dîyardeyên ku bi wê re pêşketina xwe dide çêkirin, wê bi pêşnûmakirina wan re wê derxe li holê. Hizirkirinên xiyalî ên weke nivîsandinên roman û hwd, rastîyek felsefîkî ya zêhnî di vê çerçoveyê de dihênina ser ziman. Têgînên felsefîkî, wê di vê çerçoveyê de pêşketina xwe bikin. Li vir, divê ku mirov vê yekê jî, werêne ser ziman ku em bi hizirkirina mirov re têgîna şûbjektîfî weke rûyekê afirandina di jîyanê de werênina ser ziman.

Li vir, dema ku em di çerçoveya şûbjektîfî de ku mirov dihizirê, weke ku 'obje' bixwe jî weke zêhnek mirov dihê li berçav a. Ya ku bi vê rengê hizirkirinê re pêş dikeve jî ew a. Mirov, dihizirê. Bi hizirandina xwe re dihêne ser ziman. Mirov, bi aqilê xwe re bi pêşnûma dike û dihêne ser ziman. Ew bi pêşnûma kirin, wê weke çerçoveyek 'objeyî' wê êdî xwe bi me re bîne ser ziman. Ew çerçova û ankû pêşnûma, hizirkirina li ser wê jî, pişt ku hişê wê bi me re çêbû, wê êdî bibe. Ew çerçova û ankû pêşnûma, zêhnek pêşnûmakirî ya afirîya. Zêhna wê çerçoveyê, bi hizirîna mirov re dema ku mirov li kirdeya wê bi darêjkîya wê re lê dihizirê, mirov êdî zêhn û 'objetiya wê kifş dike. Li vir, ku em madeyê, weke ku êdî aqil bi xwe re dike ku bi wê çerçoveya û ankû pêşnûmayê re werênina ser ziman, hingîm mirov wê bibêje ku aqil madeya xwe êdî diafirêne. Li ser wê re jî, têgîna xwe ya şûbjektîf diafirêne û wê jî bihiş dike. Di vê çerçoveyê de bi aqil û afirandina wê re dewrûdayimîtiyekê dike. Di pêvajoyên hizirkirinê ên felsefeyê ên piştê de, bi vê rengê felsefe xwe di temenê afirandinê de dihêne ser ziman. Lê her hanîna ser ziman, wê bi hizirkirinê re pêşketina wê re xwe pêş bixe. Aqil, jîyanê diadilêne. Ji çêkirina pêşnûmaya avakirina malekê û heta çêkirina hizrekê û ankû nivîsandina romanekê bi hizir û têgînê, wê êdî bi xwe re pêvajoyên afirandinê biafirêne.

Felsefeya aqil û zêhnê mirov.

Piştî ku serdemên jinûvebûnê bûn û pêşketin û pê de, wê li gelemperîya cihanê, pêlek bi felsefeyê re bi dema wê ya nû re were û bibe. Aqil, dihizirêne. Diafirêne. Her wusa, mirov li jîyanê dinerê ku ka çi di jîyanê de heya. Wan kifş dike. Bi wê re jî, weke aqilekî dihêne ser ziman. Di çerçoveya hizirkirinê de çend romanên ku hatina nivîsandin ku mirov dixwêne, çend tîyatroyên ku hatina leyistin ku mirov diçe wan û

tamaşa dike, çend filmên ku hatina çêkirin ku mirov li wan dinerê û hwd, wê hizrekê bidina me.

Ev regna hizirkirinê û hanîna ser ziman in. Nivîsandina şanoyekê, bi çerçoveya wê ya bi aqil re divê ku mirov lê binerê. Ew pêşnûmaya ku mirov li vir dike, wê kifşkirineka wê hebe. Her wusa, piştî ku ew şano hat nivîsandin û pê de, ew çerçoveya wê, wê di zêhnê me de xwediyê têgînekê bê. Her wusa, wê bi aqilê wê re êdî hizirkirin bibe. Di dema nivîsandinê de, ew gotina ku mirov nivîsandî û hanî ser ziman, mirov divê ku wê jî bihemam rengî werêne ser ziman. Ev jî, wê di çerçoveya têgînek objeyî de wateyeka wê ku em li ser wê bihizirin wê hebe.

Têgîna aqilî, li vir, bi vir ve girêdayî, dema ku mirov li wê dihizirê, mirov tiştekî kifş dike. Ew jî, hêze hizirkirinê ya. Em li vir, divê ku vê gotina hêze hizirkirinê li ser aqil û hizirkirina biwê re bicih bikin.

Aqilê me, diafirêne. Serdema felsefeyê ya dema zanînê, wê gotina afirandinê weke kirasekî li rengê pêşketina xwe ya bi demê re bike. Her wusa, teknîka û teknolojiya ku di serdema nûjen de ku afirîya û pêşketîya, serdestîya wê li jîyanê pirr zêde bûya. Ev teknîk, her wusa ku mirov bi wê re û li ser gotina 'teknolojiyê' re bernemeyên 'înternetê' û hwd ku mirov li wan dihizirê, mirov dibînê ku çendî rewşek afirîya. Ev, çêkirin, bi aqil bûya. Her wusa, li vir, felsefeya şûbjektîvîzmê û ya Spekulatîvîzmê, divê ku mirov weke têgîna demî yê hizirandinê werênina ser ziman. Hizirkirin, piştî bi kirina wê ya pîretîkê de rengêkî afirandinê bi xwe re dihêne li holê.

Pêvajoyên aqil, ên berî vê demê, her wusa divê ku mirov werêne ser ziman ku weke bi hezaran salan bifêrî di temenê vê pêşketina ku me di vê bêşe de li jor kir de hena. Ev pêvajoyên aqil, her wusa, di vê çerçoveyê de, pêwîstî pê didin dîtin ku mirov wan di berçav de derbas bike na. Her wusa, dema ku mirov li vê rastiye dihizirê, mirov wê bi wê re vê yekê jî, kifş bike û werêne ser ziman ku felsefe bi dîroka wê re, êdî pêvajoyên mazin ji miorvatiyê re pêşxitina.

Em li vir, dema ku li ser pêşketina hizrî û rengê pêşketina wê ya serdemên zanînê ku li wan dihizirin, em kifş dikin ku aqil, bi xiyalkirin û pêşnûmakirina di nava xwe de re êdî pêvajoyên xwe pêşketinê dijî. Bo vê yekê, êdî weke aliyekî giring, li ser zêhnê, hiş û jîrê hizirîn jî, weke aliyna vê yê xweza na ku mirov wan dikê na. Aqil, li vir, dema ku mirov li wê dihizirê, mirov vê yekê kifş dike. Her wusa, xiyalkirin û pêşnûmakirina bi aqil, wê rengê pêşxistinê bê. Ev, wê ji felsefeya serdema kevnera ku bi fêr û cerbê re ku di çerçovey têgînên nîqaşkirinê

ên weke 'madeyê' û 'biriqîna wê' de ku hena, ji wê wirdetir, wê rewşekê were hanîn li berçav. Aqilê ku di nava xwe de êdî karê xiyal bike û bi wê diafirêne, wê xwe derxe li pêş. Li ser vê rengê pêşketina bi felsefeyê û dîroka wê re wê piştî hizirkirinên têgînî bibin. Her wusa têgînên weke 'empirisim' û hwd, weke têgînna îdealistî, wê di van serdeman de derkevina li holê. Weyna hêstê û heyîna zêhnê û hwd, wê li ser wan re hizirkirin bibê.

Têgînên hizirkî, wê êdî di vê çerçoveyê de xwe bidina pêşxistin. Di serdema sedsala 15' min de di nava kurdan de têgînên bihizirkirinên bi vî rengî wê derkevina li holê. Melayê Cizîrî, piştî wî re Ahmedê Xanî, wê pêşketina bi vê rengê bi hizirkirinê re wê derxistina li holê. Weke ku bi Ahmedê xanê re tê dîtîn, wê 'hêst' û 'raman' bi hevdu re pirr zêde li pêş bê. Bi vegotina xwe ya bi navê 'mem û zînê' re wê her wusa, rastîya hêstiyarî werêne ser ziman. Ev rengê felsefeyê ê bi Ahmedê Xanî re em nikarin bi felsefeya xwezayê re werênina ser ziman. Ev, weke têgînek li ser wê re ya. Têgîna zêhnê li vir, li pêş a. Rengên li navaroka vegotina 'mem' û 'zînê' hatina pêşxistin, weke 'evîna mem û zînê', leyistina mem û mîrê bota bi sedrenc' hwd, wê têgînna serdemî yên bi aqil bin. Her wusa, ev têgînên demî wê werîna dîtîn û ser ziman. Di vê çerçoveyê de têgîna Ahmedê Xanî, hinekî jî, bi aqilê xwe yê felsefîkî re ku mirov li wê dinerê, mirov dibîne ku weke ku nêzîkatîyek weke ya têgîna bi dîyardeyan mirov wê re dihêne ser ziman. Em dema ku li gorî rastîya rengê bawerîya Ahmedê Xanî a îslamê jî li wê têgîna wî ya bi 'mem û zînê' re ku li wê dihzirin, mirov rastî têgînek cûda tê. Her wusa, bi pîrozîyê re di vegotina xwe de hanîna ser ziman nav û hebûna jinê, wê regekê nirxdayîna mirov û derxistina wê bê. Ev rengê nirxdayîna mirovî, piştî ku aqil û felsefe pêşket û pê de, wê dem bi dem zêdetir pêş bikeve. Di çerçoveya têgînek mirovî de felsefeyên ku wê di bin rengê 'mîrovparêzîyê' de ku pêş bikevin, wê derketina li holê. Zerdest, berî vê demê, nirxek dabû bû mirov. Di felsefeya wî de mirov weke nirxekî li pêş a.

Piştî jî, wê di wê xatê de ev were û bibe. Her wusa, li mirov werê hizirîn. Hizirîna li mirov wê têgînên demî ên felsefîkî bi xwe re werêne li holê. Hizirîna li mirov, wê mirov weke dîyardeyekê derxe li pêş. Hizirkirina bi mirov re, wê vê yekê vekirî derxe li pêş. Di olan de, piştî vê re pîrsgirêkên ji nû ve şîrovekirinê derkevina li holê. Her wusa, di serdemek aqil de çawa divê ku were şîrove kirin, êdî li ser wê dihê

hizirîn. Têgîna xiyalkirin û şîrovekirinê (dahûrkirin), wê weke rêbazên hizirkirinê wê derkevina li holê.

Têgînên weke wêjevanî, hûner, çandî û hwd, wê derkevina li pêş. Bi şîrovekirinê (dahûrkirinê) re, wê hewldana 'fahmkirina rast' wê bê dayîn nîşandin. Bi şîroveyê, hewldana fahmkirina hizrekê, di dema hizirkirina wê hizrê de ku ji kîjan hûrgil û temena sûdgirtîya wê bide fahm kirin. Vaca vê rêbazaka felsefikî, wê li ser esas û temenê ku 'her hizir, bi xwe re û di nava xwe de hevgirtin(sentez)ek a. Êdî dema ku hewl tê dayîn ku ew hizir werê fahm kirin, li ser wan hûrgilên hizrê, dihê hizirkirin. Di têgîna felsefeya dahûrîyê de, her hûrgilek rastîyekê bi xwe re dihêne ser ziman. Dema ku mirov hewl bide ku wê werêne ser ziman û fahm bike, mirov wê wan hûrgilan re werêne ser ziman. Hizirkirina li ser hûrgilan, wê di rengê ku weke ku di nava rengê de li pirr rengan were lêgerîn bê, wê di vê temenê de bê. Ev rêbaza felsefeyê, wê di serdemên nû ên felsefeyê ku tên de, wê wek rêbazek dahûrkirinê a di temenê têgînên felsefikî, sîyesî û hwd de jî bê. Têgîna niqandinê, weke rastîyeka vê felsefeyê ya.

Serdemên aqil de, bi felsefeya şûbjektîf re têgînên weke ên dahûrkirinê û hwd, wê pêşketina wan weke rengna felsefeyên 'nûjen' ên hemdem werina ser ziman. Rengê têgînên felsefikî ên weke yên dahûrkirinê, ku em bi dîroka hizirkirinê re werênina ser ziman, mirov wê karibê dîrokek pirr demdirêj, bi wê re bibe heta serdemên kevnera. Bi rengê şîrovekirin û hewldana fahmkirinê re, ev rêbaz wê bi felsefeyê re di serdemên kevnera de zêdetirî were dîtin. Lê rêbazên di van têgînên weke yên têgînên dahûrkirinê û hwd de ku hatina bikarhanîn cûda na. Her wusa, divê ku mirov vê yekê werêne ser ziman.

Şîroveyên aqilî, bi wan re vac dihê bikarhanîn. Her wusa, felsefe, wê têgîna vacê jî, di van serdemên aqil de ji nû ve bi rêgezên wê re şîrove bike û werêne ser ziman. Bi wê re jî, li gorî rastîya aqil, mirov wê çawa hewl bide ku fahm bike, ew jî, bi wê re dihê ser ziman. Têgîna vacê, dahûrkirinê û şîrovekirinê, wê weke rengna ku felsefeya hemdem a hizirkirinê ya şûbjektîf ku xwe bi wê re pêş dixê bin. Bi romana re, şîrovekirinên civatî, civaknasî, deronî û hwd tên kirin. Bi dahûrkirinê re mijarên hizrî ên weke felsefe û hwd, dihêna ser ziman. Di rengên hizirkirinê de wê ev kifşkar bin. Ev felsefe, wê di nava xwe de, weke ku me li jor hanî ser ziman, bi felsefe û têgînên weke ên li ser hêst û zêhnê re ku bi rengê empirismê û hwd ku xwe dihênina ser ziman, wê bikin. Ev felsefeyên aqil, êdî wê li dûv hevdu pêş bikevin. Sedemek pêşketina van felsefeyan ew a ku aqil li demê û serdemê serdest û serwer dibê. Li gorî

wê jî, fahmkirin û rêbazên fahm kirinê dihên kifşkirin. Her wusa, têgîna hêstiyarî, ji di çerçoveyê de, wê weke têgînek ku mirov dikarê wê ji pîrr aliyan ve werêne ser ziman a. Her wusa, têgîna hêstê, weke têgînek felsefîkî, ku bi vaca xwe re tûra sînîrên mirov dihilde li dest. Mirov dikarê bi wan re jî, werênina ser ziman. Tûraya sînîran a di laşê mirov de, weke aliyê mirov ê hêrî zîz a. Mirov, bi wan tûrayên sînîran dihilde, hîs dike. Wê xesasîyetê, bi wê re dide nîşandin.

Felsefeya hemdem, hêst û zêhnê bi hevdû re weke temenekî xwe pêş dixe. Li ser wê re jî, dike ku bi wê re bi rêya sehên me rewşa bi têkiliya nava rewş û mejî de fahm bike. Di sedsala me de, têgînên weke civaknasîyê, deronîyê û hwd, çend ji wan têgînên demî ku bi van aliyan re mirov û têkiliyên navxweyî ên mirov kirina mijare xwe na. Hewl didin ku wan fahm bikin. Li gorî, wan têkilî û rewşa wan re salixkirin û şîrovekirina mirov û fahm kirina mirov, wê hewl bêdayîn kirin. Têgînên deronî, bi psikanalizê re pêvajoyek hemdem bi xwe re bidest jîyandinê kirin û nûha jî wê bi dewamî dijî. Têkiliyên di nava mirov de û her wusa têkiliya mirov bi xwe bixwe re, divê ku mirov bahse wê bike. Mirov, xweşhalîya xwe ya bi xwe re çendî dijî? Ji xwe û jîyan xwe ya ku dijî razîya û ankû ne razîya. Ev, wê weke rewşna deronî jî xwe bidina dîyar kirin. Di nava tûra têkiliyên civatî de, wê ev rewş dem bi dem xwe bi jîyane mirov re bidina dîyar kirin. Weke ancama wan têkiliyên civatî, rewşên weke depresyonê û hwd, pêş dikevin. Ev rewş û weke wan gelek rewş, wê ji wan re hewl bê dayîn ku çareserî were dîtin di nava rewşa wê de. Felsefeya hemdem, di nava xwe de, weke gelek beşên têgînî bi felsefîkî pêşxistina û bi wan re serdema xwe dijî. Weke têgînên deronî û civaknasîyê û hwd, wê têgînên çandî, hûnerî, nîgarvaniyê û hwd, wê pêş bikevin. Ev jî, wê di nava xwe de gelek rengên din ên bingihînî bi xwe re pêş bixin. Felsefeya hemdem, bi hizirkirinê serdestîya xwe ya li jîyanê afirandîya. Mirov nikarê wê red bike.

Her wusa ku em di temenê felsefeyê de werênina ser ziman, felsefeya hemdem re têgînên weke têgînên felsefîkî ên weke têgîna dahûrîyê, têgîna ramyarîyê, têgîna aqilîyê ku weke 'aqilperezî' jî dihê binavkirin, têgîna dîyardetîyê, têgîna hebûna mirovî ku weke 'felsefeya eksistenisyalîzmê', têgîna 'pragmatîsm' ku em dikarin bi gelxwezî jî werênina ser ziman û hwd, hena. Ev têgînên ku me hanîna ser ziman, çend ji wan têgînên ku felsefîkî ên di warê felsefeyê de ku hewl didin di serdema wê de mirov bi jîyane wî re fahm bikin in.

Felsefe, biqasî ku hewldide ku fahm bike û werêne ser ziman, her wusa, li ser rengê jîyane mirov jî dihizirê. Ev, wê piştire pirr zêde derkeve li pêş. Her wusa, evê, weke mijareke felsefeyê jî, xwe bide dîyar kirin. Di felsefeya hemdem de rengê jîyanê, wê weke mijareka demî êdî pêş bikeve.

Mijare têtîna jîyanê, wê hertimî weke mijareka ku felsefeyê ji xwe re kirîya navend û li ser wê dihizirê ya. Her wusa, wê hewl bide ku fahm kirinê di derbarê jîyanê de çê bike. Felsefeyên dîrokê, dema ku bidest hizirkirina wê di nava dîrokê de dike. Lê felsefeya aqil, li ser navaroka wê ya jîyanî dihizirê. Em li vir, divê ku vê yekê werênina ser ziman ku felsefeya hizirkirinê, wê serdest bibe. Hizirkirin, wê weke rêbaza sereka ku mirov di hemû felsefeyan de bi rêxistin dike û rêgezên wê kifş dike û bi wê re dike ku fahmbike ya.

Wê çawa nêzîkatî were kirin, wê awa hildana li dest û hwd, wê weke mijarna ku wê li ser wan were hizirîna. Bi felsefî, weke 'rengê hizirkirinê', ji aliyê hanîna ser ziman ve weke rêbazekî kifşkirina wê di jîyanê de, giring a. Her wusa, awayê pêşketina civatî jî, çawa dibe, mirov bi wê re jî wê kifş dike.

Di felsefeya hemdem de ev rengên pêşketinê wê bihizirkirinê re xwe didina li berçav. Lê hizirkirin, di serdemên piştire de ên bi felsefeyê re, wê xwe salixkirina wê, di rengê têtînek hizirkî de bê. Her wusa, divê ku mirov vê yekê jî, werêne ser ziman ku di têtîna şûbjektîvîsmê, wê kifşkiirna wê êdî bi demê re bibe.

Bi hizirkirinê re pêvajoyên pêşketinê wê êdî bi demê re pêş bikevin. Lê di felsefeya hemdem de, wê bi hizirkirinê re bi du rengan xwe werêne ser ziman. Aliyek, weke ku me hanî ser ziman bi hizirkirinê û ankû bi rengê 'dahûrkirinê' ya. Aliyê din jî, bi têtîna madeyê ku di rengê hizra wê de ku mirov dihêne ser ziman. Her wusa, têtîna madeyê, wê di felsefeya kevn de pirr zêde weke dîyardeke were ser ziman. Nîqaşên ku li ser wê dihên kirin, ew a ku ji aliyê madeyê ve lê tê nerin, made weke 'rastiyekê' ku ji wê bi biriqîna wê re hizirkirina wê re diafirê, dihê ser ziman. Di vê çerçoveyê de, piştî ku têtîna hizrî bi aqil pêşket û pê de, wê êdî ew hizirkirin bide hizirkirin û pirsîn ku 'made çi ya'. Ev pirs, wê hem ji aliyê hizir ve û hem jî ji aliyê têtîna wê ya şûbjektîf ve dihê hanîn ser ziman. Hewl dihê dayîn ku were dayîn fahm kirin. Nîqaşên li ser madeyê bi felsefeya kevnara re li ser van mijarana pirr zêde hizirî. Made, wê piştire, çawa were salixkirin, ew jî, li ser wê were hizirkirin. Lê ew ne mayîndatiriya wê ya bi demê re, wê temenê derkkirin û fahmkirina wê

weke têtîneka di zêhnê de ya, wê were fahm kirin. Ev jî, felsefeyê pîrr zêde bike mijare nîqaşan.

Felsefeya madeyê, bi têtîna xwe ya ku yek-alî bi madeyê re ku dike ku ji wê 'biriqîna wê' ya ku bi wê hişkirina wê re hewl tê dayîn fahm kirin. Hişkirina madeyê, wê bike ku ew weke darêjk û çarçoveya wê hiş û hizra wê madeyê bê. Ev, weke têtîneka madeyî ku wê di serdema felsefeya hemdem de wê ev mijar jî pîrr zêde werina nîqaş kirin. Di serdema felsefeya hemdem de, têtîna madeyê, wê di temenê hizirkirinê mazin bê. Ev, di aslê xwe de, di serdemên kevnera ên felsefeyê de wê ev mijar jî werina ser ziman. Bi hizirkirinê û hişa ji wê derkkirinê re, wê pêvajoyên hizrî werina li holê. Her wusa, hişê madeyê, di nava wê hizirkirinê de wele hişekê, wê were ser ziman. Di nava hizirkirinê de weke hişekê hatina ser ziman a hizra madeyê, wê temenê nîqaşên wê bê. Her wusa, ew made, bi rastî di jîyanê de heya û ankû nîn a, wê navaroka wê hizirkiirînê bê. Hizirkirina wê, di vê çerçoveyê de bi dîrokê re dihê ser ziman. Li hewldanên kifşkiirna şenberkirina 'darêjka gîyanê' jî, mirov dikarê ji vê rastîyê gavê biavêjê û werêne ser ziman. Ev lêgerîn, wê bi demê re jî bidomê. Têtîna bi lêgerîna li kifşkirina darêjka gîyanê, wê rewşên hizirkiirînê wê werina ser ziman. Di jîyanê de her tiştê ku mirov dikarê bidest bigrê, darêjka wê dihê têtînkirin. Lê tenê, ew têtîna gîyanê, ji ber li jîyanê, darêjka wê gîyanê bi lêgerîna wê re wê hizirkirin bibê. Hizirkirina gîyanê, wê di navaroka wê de, ji aliyê têtînê ku bi têtîna madeyê lê dihizirin, wê pîrsgirêka wê ya mazin bê. Pîrsgirêka bidarêjkirina wê, wê weke aliyê têtîna madeyê ya zayif jî bê. Têtîna darêjkê, her wusa, weke 'rastîyaka hizrî', wê were ser ziman. Di vê çerçoveyê de, nêzîkatî li hizrê hatîya kirin. Têtîna darêjkê, weke mijare felsefeyê ya sereke ya. Her wusa, ev têtîna darêjkê, wê piştî, di temenê fahmkirina rewşên bi hizirkirinê de jî bin. Dema ku dahûrîyên hizirkî dihên kirin, wê ev rastîya têtînî ya darêjkê were esas girtin. Li vir jî, êdî li ser wê re, wê hewldana fahmkirinê were kirin. Darêjk, li vir jî, weke rastîyeka navaroka hizir, ku mirov divê ku fahmbike ya. Li gorî çî hizirin, wê weke pîrseka ku têtîna darêjkê ya navaroka hizirkirinê jî werêne ser ziman a.

Têtîna felsefikî, li vir, dema ku mirov li wê dihizirê, di navaroka wê de darêjk, weke heyîniyeka felsefikî ya ku ji her aliyên wê ve ku dike ku bi wê re werêne ser ziman a. Darêjka li navaroka hizirkirinê, di serdemên felsefeyê ên hemdem de, wê ew jî, weke mijareka sereke bê. Di têtînê weke eksistenisyalîzmê de ku weke ku tê 'xwerû piştî hebûnê' tê, wê di

temenê vacîyeka ku bi wê re dihê xwestin ku were fahmkirin bin. Ev jî, bi felsefeyên hemdem re nîqaşên li ser 'hebûnê' re ku bi 'xwestek', û hwd re têkiliyên wê yên bi heyîn û hebûnê re dihê ser ziman. Li vir, çend ku felsefeya hemdem bi aqil pêşketinak hemdem bi van dîyardeyên ku me hanîn ser ziman re kir jî, wê di mijare hewldana hebûnê de ew nîqaşên wê bidom in. Ev jî, bi têngîna metafîzîkê a 'destpêk' û 'dawîyê' re xwe bi şîroveyî dihênina ser ziman in. Têngîna hebûnê, wê bi nîqaşên wê yên di serdemên felsefeya hemdem de, wê ji nîqaşên darêjkê ên serdemên felsefeyê ên serdemên kevnera ne cudatir bin. Bi pêşketina bi aqil re hin gavna bi pêşde çûyin bûya. Lê bi ne safikiirna têngîna darêjka gîyanê, wê di nîqaşên lî ser 'rastîya hebûnê' û ankû 'rastteqînîya hebûnê' û hwd re xwe bidina domandin.

Felsefeya hemdem, wê 'hebûnê' weke mijareka sereke bike nava xwe de û li ser wê bihizirê. Mijare 'têngîna hebûnê', wê di nava felsefeya hemdem de xwe bide domandin. Lê ev felsefe, wê hertimî, mistismekê jî di temenê xwe de biparêzê. Têngîna hebûnê, li vir dema ku mirov li wê dihizirê, her wusa bi felsefîkî, bi kirinên mirov re hanîna wê ya li ser ziman, wê weke têngîneka bi demê re ya di derbarê wê de bê. Lê ew pîrsa fahmkirina hebûnê, wê li ser têngîn û tevgerên jîyanê re hewldana fahmkirina wê bibe. Di jîyanê de mirov weke heyîneka zindiyî ya û bi aqil a. Lê dema ku mirov bahse heyîna zindiyî bikin, em nikarin vê tenê bi mirov re werêne ser ziman. Her wusa hemû zindiyên xwezayê, mirov divê ku li vir wan bihizirê û werêne ser ziman. Têngîna rastiyê, li vir, em divê ku werênina ser ziman, hebûna zindiyê, her wusa bi têngîna jîyane wê re divê ku mirov wê werêne ser ziman. Ev jî, bi serê xwe hewceyî bi têngînek felsefeyî ya bo têngîna hebûna pêwîstî bi wê dide dîtîn. Têngîna hebûnê, wê weke mijareka sereke ya hemû demên felsefeyê bê. Hebûn, çi ya û çawa bûya. Mirov, divê ku wê çawa werêne ser ziman, Sedema hebûnê çi ya? Her wusa, bi vî rengî, li ser heyîna hebûnê, mirov ku dihizirê, mirov wê têngîne kifş dike.

Têngîna hebûnê, wê di navaroka felsefeya hemdem de, weke aliyekî felsefîkî ku bi mirovî re jî werê ser ziman bê. Ev, wê têngîna xwe re bi rengê wê re, di temenê nêzîkatîya li hebûnê û jîyanê wê de werêne ser ziman. Têngîna jîyanê, wê hertimî, xwe bi têngîna hebûnê re salix bike. Bo vê yekê, hebûnîtfî, weke aliyekî jîyanî ê giring a ku mirov dikarê li wê bi ponijê û hewl bide ku wê fahmbike.

Weke mijarek têngînî ya hebûnîtfiyê, di çerçoveya jîyanê de mirov li wê dihizirê. Hebûn, 'heya'. Gotina 'hebûnê', di kurdî de tiştê ku heyî dihêne

ser ziman. Tiştê ku heya dihêne ser ziman. Di çerçoveya tiştêkî ku mirov dest lê dide û wê bêhn dike û dirajihîyê de û hwd, mirov dikarê werêne ser ziman. Hebûn, bi zindiyîya jîyanê re mirov dikarê bêje ku wateya xwe ya rastî dibîne. Li jîyanê, tiştên ku dijîn û hena, wê xwediyê hebûnê bin. Li vir, hebûn, dema ku bahse wê dihê kirin, hinekî jî têngîna zînditîyê di navaroka xwe de bi wate dike û xwe bi wê re dihêne ser ziman. Tiştê ku heyî, li jîyanê, weke hebûnê, mirov wê dihêne ser ziman bi gotina 'hebûnê' re.

Têngîna hebûnê, di jîyanê de fahmkirina wê bi hebûnê re ya. Hebûn, navaroka wê, bi 'tiştê ku heyî' û 'ya zindî' re heya. Her wusa, tiştê zindî, ku xwediyê jîyanê ya, xwediyê hebûnê jî ya. Bi vê re jî, êdî jîyan, ne tenê weke hebûnekê dihê dîtin bi têngîna wê re, her wusa her tiştên ku di wê de her tiştê ku heya weke 'hebûnna' wê werina dîtin. Hebûn, rastîya ku di jîyanê de bi jîyanê re heyî, di vê çerçoveyê de êdî dihê dîtin û ser ziman. Em dema ku bahse wê hebûna wê dikin, bi vê rengê wê dihênina ser ziman. Lê li vir, dema ku em di vê çerçoveyê de gotina hebûnê bi wate bikin û werênina ser ziman, êdî bi xwezayî, têngîna wê ya hebûnî ku bi darêjkîya wê ya ku mirov li wê bihizirê jî, dihê li ber hiş û mirov wê dike ku bîr bike. Her hebûn, xwediyê darêjkeka jîyanî ku heya ya. Her heyî, bi hebûn a. Her hebûn jî, bi hebûna xwe re heya. Ev jî, wê hanîna li ser ziman a têngîna wê ya. Li vir, têngîna hebûnê, weke hebûna wê ya li jîyanê, bi rengê wê yê şûbjektîfî a li jîyanê jî, êdî weke mijarekê derkeve li ber me. Hebûn, çî ya û hebûna çawa ya, bi darêjka wê ya ji jîyanê mirov fahm dike. Hebûn, dijî, dema ku hebûn dijî, wê çawa mirov bi rengê jîyane wê re wê dihêne ser ziman. Hebûna bijîyan, weke têngîna hebûnîtîyê xwe dide dîyarkirin. Felsefeya hemdem, di vê çerçoveyê de li ser wê rastîya wê hizirîya. Li vir, dema ku mirov li hebûnê dihizirê, ew hebûn çî ya û çawa ya, ku weke pirsna di derbarê heyîna xwe ya hebûnî de dide pirsîn a. Li vir, lê bi aliyê wê yê jîyanî ê şûbjektîfî jî, çawa dijî û çî dijî jî, wê girigîya wê jî bi hebûnê re dihê dîtin weke aliyekî wê yê din. Şûbjektîvîsme hebûnê, bi çawanîya wê re, xwediyê rengdêrîya wê ya jîyanî ya.

Tevgerên hebûnî ên mirov di jîyanê de çawa na, di vê çerçoveyê de divê ku mirov wan ji vê aliyê ve jî fahm bike. Tevgerên hebûnî, bi zindiyên jîyanî re dibê. Her wusa, li vir, dema ku mirov li felsefeya hemdem dihizirê, mirov wê rastîya wê ya bi demê re bi têngînên demî re wê dihênina ser ziman. Di sedsale me ya ku em di wê de dijîn, heyîna hebûnê, weke 'nirxekê' hatîya dîtin. Her wusa, rastîya jîyanê, bi wê re

dihê ser ziman. Dema ku em ji aliyê hebûnê ve li rastiye binerin, her wusa, pirsê jîyanê û her wusa çawa jîyanê jî, weke aliyê giring ku mirov divê ku li ser wan bihizirê na. Têgîna 'mafê jîyanê' her wusa, di temenê têgîna şûbjektîf a felsefeyê de bi têgîna felsefeyê ya hebûnîtiyê(eksistenisyalismê) li ser wê hatîya sekin in. Di têgîna hebûnê de, jîyan, weke rêgezê jîyanê heya. Bi jîyanê re ew heya. Dema ku ew ji jîyanê were dûrkerin û ankû mafê jîyanê wê ê zinditiyê were ji dest girtin, wê hingê ew jîyan jî were tûna kirin. Ji ber ku jîyan, bi hebûnîtiyê û zîndiya hebûnê re heya. Weke mijareka felsefeya serdema aqil a kirdeyî mijare jîyanê, divê ku mirov hilde li dest.

Dema ku em di çerçoveya vê têgîna xwe de dihênina ser ziman, em divê ku dema ku jîyanê bi zîndiya hebûnê re werênina ser ziman, wê çaxê parastina mafê jîyanê, dibê parastina jîyanê jî. Mirov, li vir, di aslê xwe de, bi têgîna hebûnîtiyê re, weke rastîya gerdûnê ya jîyanê jî xwe dide têgihiştin kirin.

Di serdema hemdem de zaneyên weke Ocalan, Kierkegaard, Nietzsche û Sartre, hizrên xwe yên ku bi têgînê hanîna ser ziman, wê di vê warê de, weke hizirna felsefîkî bin. Li ser mirov û 'keseyetîya mirov' jî di vê çerçoveyê de hatîya sekin in. Mafên di çerçoveya keseyetîyê de, wê di vê çerçoveyê de bi vê rastiye re werênin ser ziman. Ferdbûna bi keseyetîyê re, di vê çerçoveyê de, li ser pêşketina wê hatîya sekin in. Ferdbûna mirov, di temenê gihiştina keseyetîyê û mafê jîyanê de li ser wê sekin in, weke rastîyek felsefîkî ya hemdem ku mirov divê ku ser wê bisekinê û werêne ser ziman.

Ferdbûna keseseyetîya mirov, wê têgîna wê ya hebûnê ku mirov li wê dihizirê mirov ji gelek aliyan ve rastîya wê kifş dikin. Li vir, rastîya aqil û weke kirdeyek têrker pêşketina wê, wê temenê vê pêşketina demê jî biafirîne. Em li vir, divê ku vê rastiye jî, keseyetîya mirov afirîna wê bi têgîn û têgihiştinê ya. Hizirkiirna çerçoveyî, li vir bi hizirkirina felsefeyî ya şûbjektîf re xwe salix dike.

Têgîna ferdbûnê, wê têgîneka serdemê jî bê. Her wusa, ev têgîn, li gorî li ser wê hizirînê re wê were ser ziman. Ferdbûn, dema ku ez bahse wê dikin, bahse keseyetîyê bi têgîn, vîn, xwestek û jîyanê wê re bahse wê dikin. Ev alî hemû, bi têgîna ferdbûnê û hebûnê re xwe dihêne ser ziman. Çerçoveya jîyane civatî ku mirov divê ku li vir li ser bisekinê, wê di nava têkiliyên wê de ku bi têgîn û felsefeya wê bi deronî, civaknasî, ramiyarî û hwd ku were fahmkirin re wê were li holê û dîyar bibe.

Felsefeya ferdûnê, her wusa, wê bi têngîna hebûnê re bi felsefikî xwe werêne ser ziman. Ev hanîna li ser ziman, bêgûman, di ancama têngînek û pêşketinek hizrî û têngî de bûya. Li vir, em vê rastîya ferdûnê, bi têngîna wê re bi hizirîna wê ya şûbjektîfî re ku mirov li wê dihizirê, mirov têngîhiştina wê re êdî wê tene ser ziman. Têngîna ferdîtîyê ya hebûnî, ku rastîya wê ferdîtîyê dihêne ser ziman, wê li vir, bi kirdeya felsefeyê ya obje bûyî re wê êdî were ser ziman. Bi têngîna wê ya têngî û felsefikî a şûbjektîfî re ku em li ser vîn, xwest û hebûna wê dihizirin, êdî weke rengê bitêgîhiştinê demê ya. Aliyê têngîhiştinê felsefikî yê şûbjektîfî, di vê serdema felsefeya aqil de temenê pêşketina wê ya hizrî jî ya.

Felsefeya keseyetîyê, wê di serdemek ku di wê de aqil êdî bi hizirkirina xwe ya pêşketinê ku dide çêkirin re wê ferdîyetîfî, weke nirxek demî û têngîhiştinê felsefikî jî xwe werêne ser ziman. Ev jî, di aslê xwe de weke teybetîyek serdema aqil a ku mirov dikarê wê kifş bike û werêne ser ziman a. Di sedsala me ya zanînê de ku felsefe serdest a bi zanîstî, wê ev alî hemû weke nirxne têngî û felsefikî ku weke teybetîya serdemê jî weke nirxna civatî jî wê werina ser ziman. Mirovê ku li gorî van rastîya bi keseyet û xwedî ferdîyetîyê ya, wê weke ku xwedîyê keseyetîya serdemê ya bizane jî bê. Li vir, di serî de ev aliyên têngî, bi felsefeyê re bêhtirî wateyek xwe ya têngîhiştinê jî distênin.

Em dema ku ji vê aliyê ve jî lê binerin, wê têngîna ferdîyetbûnê bi demê re weke mijareka vîşarî ya felsefeyê jî bê. Çendî ku filosofên serdemên kevnera ên ku bi felsefeyê re eleqeder dibûn, ku hewl didan ku 'rastî çî ya' ku fahm bikin, bi wê re di aslê xwe de têngîneka ku wê heta vê serdema me ku bikeve temenê pêşketina felsefikî de jî, wê bi xwe re û bi hebûna xwe re biafirênin. Em dema ku vê rastîyê bi dîroka hizir re werênina ser ziman, wê hingê rast bê. Hemû dîroka hizir, di aslê xwe de, xizmetî vê rastîyê kirîya. Wê rastîyê çawa fahm bikin, li ser wê serî wastandina. Çend ku nerînên cûda jî ji hevdû hanîna ser ziman, lê têngînen ku hanîna ser ziman bi felsefe û aqil re, ji vê rastîyê re bingîhekî têngî bi demê re afirandina. Weke ku çawa ku piştî ku mirov bidest hizirkirinê kir û piştî xêva wê çêbû û li ser wê re pêvajoyên hizirkirinê bi xwe re jîyan jî, wê bi heman rengî, pêvajoya pêşketinê bi keseyetîyê re jî bîn jîyîn. Hemû zanîna ku hatîya afirandin, wê bi mirov re di temenê pêşxistina keseyetîya wî ya hebûnê de bê. Di sedsale me ya aqil û felsefeyê de, ku mirov di têngîneka 'gîyane pîroz' de hat hanîn ser ziman, wê di vê çerçoveyê de pêşketin bibe. Keseyet, bi gelek teybetîyên wê yên kesî re

ku mirov dikarê wê bi pêşketina wê re werêne ser ziman, wê di vê çerçoveyê de xwe bide dîyar kirin.

Ferdîyetîfî, ku em di çerçoveya têgîn hebûnê de li wê dihizirê, bi wê hizirkirina wê ya şûbjektîfî û teybetîyên wê yên weke vîn, xwest û keseyetîyê û hwd re, ku weke kirdeyek serdema felsefeyê jî pêş dikeve. Her wusa, dema ku bahse bûna keseyetîyê kirde di serdema wê de, hinekî jî, divê çerçoveyê de bi têgînek felsefeyîkî mirov dikarê werêne ser ziman. Şûbjektîvîzm, bi têgîna xwe ya ku bi hizirkirinê diafirênê re vê aliyê dihêne ser ziman. Hizirkirina têgînî, her wusa, weke rastîyeka ku mirov dikarê wê bi gûharîna wê re werêne ser ziman.

Keseyet, bi van aliyên xwe yên hizirkirinê re weke kirdeyek felsefîkî ya afrîner jî, bi demê re êdî derdikeve li holê. Li gorî xwestek û mêylên wê, pêşxistina di jîyanê de bi çand, huner, estetîzm û hwd ku dihê kirin, her wusa rastîyak vê rastîyê ya. Estetîzm, têgînek hizirkirinî ya şûbjektîfî ya. Bi heyîna ku hebûyî re rastîya xwe ku bi darêjkkirî re salix dike. Estetîzm, weke felsefeyek ku mirov ku hêze nerîna mirov jî bi xwe re dihêne ser ziman a. Bi têgîna estetîzmê re, rewşa xwezayê salixkirina wê bi jîyanê re dihê kirin. Her wusa, pêşnûmaya xwezayê dike ku fahm bike. Mijarên estetîzmê, weke bi darêjkekê hanîna ser ziman û danîşana weke bi govend, tîyatro, mûsîk, wêje, wênegerî û ankû nîgarvanî û hwd re dihêne li berçav. Estetîzm, bi dîzaynkirina li berçav û bi wê re di çerçoveyekê de hanîna li ser ziman de dihêne ser ziman. Her wusa dîzaynkirina bi têgîna awadanîyê re jî hatîya bi temen kirin. Çêkirina 'projeyan' û li jîyanê, weke wan çêkirina wan projeyan, her wusa, divê ku mirov di vê çerçoveyê de werêne ser ziman. Ku wateya gotina 'estetîzmê' ne ew jî bê, di pîretîkê de dibê xwediyê wê wateyê bi 'dîzeynek hevbeş' re.

Di nava çandê de jî, di nava hûnerê de jî, di nava nîgarvaniyê de jî û hwd de, estetîzm bi şîroveyên xwe yên têgînî û dîzaynkirî re heya. Ev têgîn û dîzaynkirin, wê çawa werênina li berçav, di wê çerçoveyê de bi wate na. Di nerînê de, ecibandina ku bi wê dîtînê re dihê kirin, wê rastîya dîzaynkirina wê ya estetîkî werêne ser ziman.

Her mirov bi nerîne xwe re li gorî rastîya ku dibîne şîrove dike. Lê herkesek jî, weke hevdû nabîne. Dema ku li wê berheme estetîkê ya hûnerî ku bi tîyatro û hwd bê, ku dihê nerîn, çend ku weke ku gelek mirov bi dîtina xwe re wek ehevdû diacibênin jî, lê di aslê xwe de di rastîyê de her mirov bi teybetîyên nerîna xwe ya teybet re bi mejî re diacibêne. Ev jî, dide nîşandin ku têgîna estetîzmê, bi têgîneke teybet ya

mirovî re xwe dide rava kirin. Lê di xale hevbeşkirinê nerînê de jî, bi cûdahiyên wê re 'kombînasyonekê' jî dide çê kirin. Nerîna mirov, teybetîya wê, ew a ku bi zanîna xwe ya ku bi wê dibînê re dibînê. Her nerîn, bi xwe re cûdahiyên wê yên teybet hena. Bi vê yekê re, mirov dikarê bibêje ku bi têngîna estetîsmê re, hertimî di nerînê de gûmanek ku mirov wê dike di mejî de heya. Xweşikati, wê li gorî kîjan rêgezan were kifşkirin, ev hertimî, weke pirsêka ku bersiva wê cûda bûya. Keseyet, hertimî bijartin(tercih)ên wê ji hevdû cuda na. Her wusa, estetîsm, ji ber ku temenê wê asta û zanîna mirov ya, di wê çerçoveyê de bi nerînê re xwe dide li der.

Nerîna estetîsmê, wê weke têngîneka felsefeya hemdem pêş bikeve. Têngîna felsefeya estetîsmê, di temenê têngîna jîyane adilandî de ya. Ev têngî, ne tenê bi adilandina jîyanê de ya. Her wusa ev têngîna estetîsmê, di temenê adilandina keseyetîyê bi xwestek, û hwd re ku li gorî wê ya jî. Estetîsma mirovî, di vê çerçoveyê de aliyekî din ê vê têngîna felsefeya estetîsmê de ya. Em divê ku vê yekê, weke rastîyekê werênina ser ziman ku mirov, dema ku bi asta wê ya zanînê re ku bahse wî dihê kirin, bi nerîna wî re dihê kirin. Di çerçoveya xwestekên mirovî de gotina 'xwestekên mirov, cuda na', wê têngînekê di vê warê de di serê me de çêbike. Her wusa, di dewama wê de gotina 'ecibandinên mirov, cuda na' jî, weke rastîyek bihemman rengî ya ku dihê ser ziman a. 'Cudabûna ecibandinên mirovî', di temenê wê de têngî, zanîn û nerîna mirov ya felsefîkî jî heya. Her wusa, em bi têngînê vê gotinê jî dikarin bibêjin ku "ya ku li gorî mirov rast a", weke têngînek felsefîkî ya vê hizrê ku mirov dikarê werêne ser ziman a.

Têngîna felsefeya hemdem, di vê çerçoveyê de bi mijarên xwe yên hemdemî re pêşketina xwe dijî. Her wusa, aliyên wê yên têngînê jî, bi wê re pêşketina xwe dijîn. Têngîna hizirkirinê a şûbjektîfî, her wusa, dema ku mirov li wê dihizirê, mirov van aliyan bi gelek aliyên din re dibînê û kifş dike. Serdema me ya ku ferdîyeta wê pêşketîya, li gorî wê ez têngînên ku me li gorî bi kinasî bahse wan re dihên û pêş dikevin. Her wusa, bi wê re jî serdemê de êdî pêşketina xwe dijîn. Felsefeya hemdem bi hizirkirina xwe re diafirênê. Her wusa, bi hizirkirina xwe re dihêne ser ziman. Hizirkirin û hanîna wê ya li ser ziman, weke mijareka felsefîkî ya têngînê jî, êdî di serdema me ya ku em di wê de dijîn pêş dikeve. Li vir, em vê yekê fahm dikin ku serdema me, felsefe, bi nîrxên demî re xwe pêş dixê. Nîrxên demî, keseyet ku di navendê de weke bi çand, hûner, estetîsm û hebûnîti û hwd, êdî li demê serdest in. Her wusa, ev nîrx, keseyetîyê

diafirênin. Keseyet, xwe di çermê 'xwûdê' de dibînê. Bo vê yekê ya ku ev keseyet, xwe mazin û pîroz dike.

Hizirkirina mirovî, her wusa bi demê re pêşketina xwe çê dike. Her wusa, bi wê re jî, dide çê kirin. Kifşkirina bi têngîna felsefeyê re, bi nixrên wê re dibê. Lê li vir, bi teybetî, rêgezên ku di temenê felsefeya aqil de na û bi wan pêş dikeve, êdî weke ku me li jor jî hanî ser ziman şûbjektivismekê jî bi xwe re diparêzên. Hertimî, wê şûbjektivism wê hebe. Ev jî, wê bi hebûna objeya ku li jîyanê re heya re bijî. Li vir, em divê ku vê yekê jî, werênina ser ziman ku têngîna şûbjektîf ya felsefî, wê di temenê rastkirin, adilandin û dîzaynkirinê de hertimî weyna xwe jî bileyizê. Ev jî, weke teybetmendîyeka wê ya jîyanî ya. Dema ku jîyan nebê, wê ew şûbjektîvisma wê jî nebê. Her wusa, ev bi hevdû re hena. Şûbjektivism û hizirkirin, di vê çerçoveyê de, em divê ku bi jîyanê re werênina ser ziman. Felsefeya hemdem ya roja me, bi aqilê xwe re, dike ku vê bide ravakirin. Çendî ku ev ravakirin bû jî, wê armaca xwe ya serdemî werêne li cih.

Em li vir, divê ku vê rastiye jî, werênina ser ziman ku felsefeya têngînê, bi têngihîştina xwe ya hizirî re, wê kifşkarîya wê bi vê têngîn aşûbjektîfî re wê hebe. Em li vir, divê ku vê yekê werênina ser ziman ku li şûna ku em bi madeyê re hizirkirinê weke beremberê hevdû hildina li dest, her wusa weke du aliyên ku hevdû bi dûalsmeyerê pêş dixin fahm bikin. Ev dûalîsma Zerdest, di vê çerçoveyê de bi jîyane şênber û aqilê wê ye ku ji wê heya re bi serwerî û bi buhurîna xwe ya di demê de jî dijî. Têngîna îdealîsmê, di sedsale me de, her wusa, heyînîyeka jîyanî bihizirkirina şûbjektîf dijî.

Fahmkirina bi zanîn û aqilê me re ku pêş dikeve, her wusa çerçoveya wê ya jîyanê, divê ku mirov bi wê re werêne ser ziman. Hizirkirin, bi têngînên xwe yên demî ên weke estetîsm, hebûnîtiyê(eksistenîsyelîsmê) û hwd re, ku bi hêza zanînê û pêşnûmakirinê re dihêne li holê, her wusa, weke hêzek afirîner mirov dikarê ji wê bahsê bike. Her wusa, ev jî, dide nîşandin ku mirov divê ku vê rastiye baş fahm bike. Şûbjektîvisma hizirkirinê, di vê çerçoveyê de ew hişmendîya ku derdixe li holê, bi wê re di jîyanê de xwe dide domandin. Afirandina bi wê re her wusa bi têngîna madeyê ya hundurîn re mirov divê ku wê werêne ser ziman. Ev têngîn jî, bi hêza pêşnûmakirin û çêkerîya wê re xwe dide li der. Derka ji hizirkirinê bi hişî, bi wê re xwe dide li der. Her wusa, em li vir, divê ku vê rastiye bi teybetî binxat bikin ku derka estetîsmê, eksistenîyelîsmê û hwd, wê vê felsefeya hemdem re bi wê re jî di nav afirandinekê de ya.

Hêza hizirkirinê, weke hêza afirandinê ya. Her wusa, li ser wê re, gotina 'hêze' ku bo zanînê hatîya hanîn li ser ziman bûya. Sedsale me ya ku em di wê de dijîn, zanîn weke hêzek serdest a. Her wusa, zanîn bi gelek awa û rengên xwe yên ku pêşketina re heya. Rengên pêşketinên ên weke çand, hûner, wêje, deronî, civaknasî, aqilîtî, estetism, hebûnîtî û hwd, çend ji wan aliyan in, ku mirov dikarê werêne ser ziman in. Jîyane mirov li gorî wê êdî pêşketina xwe dijî. Her wusa, wê li gorî wê, xwe adilandina xwe ya bi têgîna estetîkî jî bike. Adilandin, weke destûrek jîyanê ya xwe domandinê ya. Ev, bo jîyanê û hemû hebûnên jîyanî û heyînî ya. Xweza jî, di nava wê de ya. Jîyane mirov jî, di nava wê de ya. Jîyan, heta ku dijî, wê pêşketina xwe bide jînê kirin.

Abdusamet Yigit, Kurdistan, Cizira bota, 29.11.2014